

Cahier 2010-8

Evaluatie van de naturalisatieceremonie

H. Wubs
A.M. Galloway
I. Kulu–Glasgow
N.L. Holvast
M. Smit

M.m.v.
A. Leupen
E.M.Th. Beenackers

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het WODC is verricht.

Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie weergeeft.

Bestelgegevens

Exemplaren van deze publicatie kunnen schriftelijk worden besteld bij

Bibliotheek WODC, kamer TN-3A03
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Fax: (070) 370 45 07
E-mail: wodc@minjus.nl

Cahiers worden in beperkte mate gratis verspreid zolang de voorraad strekt.
Alle nadere informatie over WODC-publicaties is te vinden op Justweb en op www.wodc.nl.

Voorwoord

In dit rapport wordt verslag gedaan van de evaluatie van de naturalisatieceremonie, een ceremoniële bijeenkomst die de verkrijging van het Nederlanderschap markeert. In het onderzoek staan twee thema's centraal:

- de wijze waarop de naturalisatieceremonie is ingevoerd in de gemeentelijke praktijk en
- de wijze waarop niet-westerse naturalisandi en optanten de naturalisatieceremonie beleven en de vraag of er door het bijwonen van de ceremonie iets verandert in hun verbondenheid met Nederland.

De gegevens zijn ontleend aan de INDIAC Monitor naturalisatieceremonie en aan WODC-interviews met naturalisandi en optanten.

Wij willen alle – in het rapport niet met naam genoemde – gemeenten die hebben meegewerkt aan deze evaluatie bedanken. Daarnaast zijn wij de geïnterviewden erkentelijk voor de tijd die zij vrij maakten en de open wijze waarop zij de interviewers hebben verteld over hun motieven om Nederlander te willen worden, de manier waarop zij de naturalisatieceremonie hebben beleefd en hun verbondenheid met Nederland.

De voorzitter van de begeleidingscommissie prof. dr. H. Dekker (Universiteit Leiden) en de leden mw. mr. dr. B. de Hart (Radboud Universiteit Nijmegen), dhr. drs. B. de Nennie (Ministerie van VROM) en dhr. dr. O. Verkaaik (Universiteit van Amsterdam) danken we voor hun deskundige begeleiding in alle fasen van het onderzoek. Tot slot gaat onze dank uit naar mw. drs. J. Liu (INDIAC) voor haar commentaar bij een eerdere versie van deze rapportage, en dhr. R. Aidala voor de opmaak van het rapport.

Inhoud

Samenvatting — 7

Deel 1 Inleiding en literatuur — 13

1 Inleiding — 15

- 1.1 Aanleiding en centrale vragen — 15
- 1.2 Voorgeschiedenis van de ceremonie — 16
- 1.3 Vormgeving van de ceremonie — 17
- 1.4 Beleids Theorie — 18
- 1.5 Opzet van het rapport — 18

2 Literatuur — 21

- 2.1 Naturalisatiemotieven — 21
- 2.2 Beleving van de naturalisatieceremonie — 22
- 2.3 Verbondenheid — 23
 - 2.3.1 Typen verbondenheid — 23
 - 2.3.2 Naturalisatie en verbondenheid — 24
- 2.4 Conclusie — 25

Deel 2 De naturalisatieceremonie volgens gemeenten — 27

3 Monitor naturalisatieceremonie — 29

- 3.1 Opzet van de monitor — 29
- 3.2 Naturalisatie en naturalisatieceremonies bij gemeenten — 31
 - 3.2.1 Uitreikingen en doorlooptijden — 32
 - 3.2.2 Vormgeving en invulling van de ceremonies — 33
 - 3.2.3 Frequentie en opkomst — 35
- 3.3 Mening van gemeentelijke organisatoren — 37
 - 3.3.1 Aard van de ceremonie — 37
 - 3.3.2 Tevredenheid over de ceremonie — 40
 - 3.3.3 Uitvoerbaarheid van de ceremonie en het gebruik van handleidingen — 43
- 3.4 Conclusie — 45

Deel 3 De naturalisatieceremonie volgens naturalisandi en optanten — 47

4 Opzet van het kwalitatieve onderzoek — 49

- 4.1 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet — 49
- 4.2 Dataverzameling — 50
- 4.3 De respondenten — 54

5 Motieven voor naturalisatie — 57

- 5.1 Typen motieven — 57
- 5.2 Praktische motieven — 58
- 5.3 Juridische motieven — 58
- 5.4 Emotionele motieven — 59
- 5.5 Conclusie — 59

6 Beleving van de ceremonie — 61

- 6.1 Ontvangst — 61
- 6.2 Toespraak — 62
- 6.3 Verklaring van verbondenheid — 65
- 6.4 Uitreiking — 67
- 6.5 Volkslied — 68
- 6.6 Foto's — 68
- 6.7 Cadeaus — 69
- 6.8 Receptie — 70
- 6.9 Overige onderdelen — 70
- 6.10 Mooiste en minst mooie moment — 71
- 6.11 Zich welkom voelen — 72
- 6.12 Conclusie — 73

7 Verbondenheid met Nederland — 75

- 7.1 Emotionele verbondenheid — 75
 - 7.1.1 Zich thuis voelen — 75
 - 7.1.2 Gevoel erbij te horen in Nederland — 78
 - 7.1.3 Zelfidentificatie — 79
 - 7.1.4 Zelfidentificatie met Nederland (en herkomstland) — 80
- 7.2 Normatieve verbondenheid — 81
 - 7.2.1 Opvattingen over Nederlandse grondrechten — 82
 - 7.2.2 Opvattingen over overige normen, waarden en regels — 84
 - 7.2.3 Aanvaarding van rechten en plichten — 85
 - 7.2.4 Kennis over nieuwe rechten na de ceremonie — 86
- 7.3 Functionele verbondenheid — 86
 - 7.3.1 Meebeslissen in Nederland (en herkomstland) — 87
 - 7.3.2 Participatie in de maatschappij — 88
 - 7.3.3 (Sociale) contacten — 89
- 7.4 Gedragsintenties — 89
 - 7.4.1 Intenties tot participatie in de maatschappij na de ceremonie — 89
 - 7.4.2 Intenties tot het leggen van sociale contacten na de ceremonie — 90
- 7.5 Thuis voelen in en zelfidentificatie met Nederland door participatie — 90
- 7.6 Conclusie — 92

Deel 4 Conclusie — 95

8 Algemene conclusie — 97

- 8.1 Naturalisatiemotieven — 97
- 8.2 De naturalisatieceremonie in de gemeentelijke praktijk — 98
- 8.3 Beleving van de ceremonie door naturalisandi en optanten — 98
- 8.4 Verbondenheid met Nederland — 100
- 8.5 Gedragsintenties — 102
- 8.6 Slotbeschouwing — 103

Summary — 105

Literatuur — 111

Bijlagen

- 1 Samenstelling begeleidingscommissie — 113
- 2 Optie en naturalisatie — 115

Samenvatting

Aanleiding en achtergrond

Sinds 1 januari 2006 moeten alle gemeenten in Nederland tenminste één keer per jaar een naturalisatieceremonie organiseren. Tijdens de ceremonie wordt aan nieuwe Nederlanders het besluit tot verlening van het Nederlanderschap uitgereikt. Het houden van een ceremonie zou voor nieuwe Nederlanders meer betekenis moeten geven aan het Nederlanderschap. Daarbij zou duidelijk gemaakt worden wat het Nederlandse staatsburgerschap inhoudt en welke rechten en plichten er aan zijn verbonden. Ook zou op gepaste wijze uitdrukking gegeven worden aan de verbondenheid met en de betrokkenheid bij Nederland. De ceremonie dient een aantal vaste onderdelen te bevatten: bekendmaking van het besluit tot verlening aan het Nederlanderschap, een toespraak en – sinds 1 mei 2009 – het afleggen van een verklaring van verbondenheid. Daarin verklaren de nieuwe Nederlanders de grondrechten van het Koninkrijk Nederland te respecteren, evenals de vrijheden en rechten, en belooft men de plichten die het staatsburgerschap met zich mee brengt te vervullen. Ook kan het boekje 'Welkom' worden uitgereikt. De gemeenten kunnen de verdere invulling van de ceremonie zelf bepalen.

Het beleidsdoel dat door de ceremonie dient te worden behaald is (meer) verbondenheid van nieuwe staatsburgers met de Nederlandse samenleving, met als einddoel: (meer) actief burgerschap in de vorm van participatie in die samenleving. Volgens de beleidstheorie die op grond van beleidsdocumenten is geschetst, draagt de naturalisatieceremonie aan dit doel bij, vooral door de bekendmaking van het besluit, de toespraak, en het afleggen van de verklaring van verbondenheid. Omdat de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie een evaluatie had toegezegd aan de Tweede Kamer, is in 2006 de *Monitor naturalisatieceremonie* opgezet door INDIAC, het Informatie- en Analysecentrum van de IND,¹ over de wijze waarop de gemeenten de naturalisatieceremonie uitvoeren. Daarnaast is door het WODC een kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar de beleving van de ceremonie door naturalisandi en optanten en de relatie tussen deze beleving en hun verbondenheid met Nederland.

Onderzoeksvragen en methoden

De twee centrale onderzoeksvragen luiden:

- 1 Op welke wijze is de naturalisatieceremonie ingevoerd in de gemeentelijke praktijk?
- 2 Hoe beleven niet-westerse² naturalisandi en optanten³ de naturalisatieceremonie, en is er iets te zeggen over een mogelijke verandering in hun verbondenheid met Nederland door het bijwonen van de ceremonie?

¹ In samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) en het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

² Van beleidswege was er behoefte aan informatie over naturalisandi en optanten met een andere culturele achtergrond dan de westerse groepen met naar verwachting relatief grote sociale afstand tot Nederland.

De vragen worden beantwoord op basis van verschillende, los van elkaar staande onderzoeken. De eerste vraag wordt in deel 2 van het rapport beantwoord aan de hand van de uitkomsten van de Monitor naturalisatieceremonie over de jaren 2006, 2007 en 2008. De monitor bevat zowel kwantitatieve als kwalitatieve gegevens. Er is gebruik gemaakt van gegevens uit INDIS, het geautomatiseerde datasysteem van de IND. Verder is gemeenten en buitenlandse posten gevraagd om een (elektronisch) formulier in te vullen met vragen over de organisatie, de vormgeving, de invulling en de beleving van de ceremonie en is er door middel van participerende observatie bij verschillende gemeenten aanvullende informatie verzameld over de naturalisatieceremonie op de nationale naturalisatiedagen in 2006, 2007 en 2008.⁴ Daarnaast is er in de eerste rapportage gebruik gemaakt van informatie van het Ministerie van Justitie, dat Postbus 51 verzocht alle gemeenten te bellen met een tweetal vragen over de naturalisatieceremonie op de nationale naturalisatiedag in 2006.

De tweede vraag is onderzocht door het WODC en komt in deel 3 aan de orde. In het kader van dat onderzoek zijn interviews gehouden met 40 naturalisandi en optanten, die in de periode tussen 1 mei 2009 en 31 september 2009 een naturalisatieceremonie hebben bijgewoond. Er is op twee momenten met hen gesproken, namelijk enkele weken voor en na de ceremonie.

De 40 respondenten verschillen sterk wat betreft leeftijd, sociaal economische achtergrond en land van herkomst. Ze zijn om uiteenlopende redenen naar Nederland gekomen: gezinsvorming (n=14), gezinshereniging (n=10), asiel (n=8), arbeid (n=3) en studie (n=2). Ongeveer de helft van hen verblijft al meer dan 10 jaar in Nederland (gemiddeld 16 jaar). De helft van de respondenten heeft middelbaar beroepsonderwijs of hoger onderwijs gevolgd, één op de vijf volgde alleen lager onderwijs of helemaal geen onderwijs. Volgens de interviewers is de taalvaardigheid van de meerderheid van de respondenten over het algemeen goed.

Resultaten

Bevindingen uit de Monitor naturalisatieceremonie

De naturalisatieceremonie in de gemeentelijke praktijk

Uit de Monitor naturalisatieceremonie blijkt dat de ceremonie daadwerkelijk is ingevoerd in vrijwel alle gemeenten. Nagenoeg alle besluiten op verkrijging van het Nederlanderschap worden uitgereikt tijdens een ceremonie. De opkomstpercentages zijn hoog, begrijpelijk gezien de opkomstplicht sinds 1 oktober 2006. Het aantal jaarlijks door gemeenten georganiseerde ceremonies varieert. Grote gemeenten organiseren vaker ceremonies dan kleine. Bij de meeste ceremonies houdt de (loco-) burgemeester of een wethouder een toespraak en reikt de optiebevestigingen en

³ Een vreemdeling kan het Nederlanderschap verkrijgen door optie of door naturalisatie. De optieprocedure, een eenvoudiger procedure dan de naturalisatie, is onder meer bedoeld voor vreemdelingen die al lang in Nederland verblijven, maar er niet zijn geboren. Een verschil tussen beide procedures is dat bij naturalisatie het halen van een inburgeringsexamen vereist is, en dat afstand gedaan moet worden van de oorspronkelijke nationaliteit (zie voor een uitgebreide beschrijving bijlage 2).

⁴ De landelijke naturalisatiedag was 24 augustus, maar werd met ingang van 2008 15 december vanwege de lage opkomst in verband met de zomervakantie.

naturalisatiebesluiten uit.⁵ De meeste ceremonies gaan gepaard met een receptie/ borrel, de uitreiking van documenten en het overhandigen van een cadeau. In wat minder gevallen wordt een foto gemaakt van/met de nieuwe Nederlanders, of maakt een praatje van/vraaggesprek met hen, deel uit van de ceremonie. Soms wordt het Wilhelmus gezongen. Het overgrote deel van de gemeenten is (zeer) tevreden over de ceremonie in het algemeen en over aspecten als de organisatie van de ceremonie, het programma, de sfeer, de reactie van de deelnemers, en – in de meest recente jaren – ook de opkomst. Een met de tijd groeiend aantal gemeenten heeft dan ook geen behoefte aan veranderingen in de vormgeving of invulling van de ceremonie.

Naast reguliere ceremonies wordt er één keer per jaar een ceremonie georganiseerd op de landelijke naturalisatiedag. Bijna drie kwart van de gemeenten heeft een ceremonie gehouden op deze dag. Gemeenten die dat niet deden zijn vooral kleine gemeenten. Zij kiezen er soms voor om dan geen ceremonie te houden als er geen uitreikingen zijn.

Bevindingen uit het WODC onderzoek

Naturalisatiemotieven

De meeste respondenten (bijna drie kwart) hebben zowel instrumentele (praktische en juridische) als emotionele motieven om het Nederlanderschap aan te vragen. Ruim een kwart heeft alleen instrumentele motieven en geen enkele respondent uitsluitend emotionele. Van de instrumentele motieven worden vooral praktische motieven genoemd, zoals dat reizen naar het buitenland eenvoudiger wordt. Voor ruim de helft van de respondenten – voornamelijk naturalisandi – zijn juridische motieven van belang. Zij vinden dat ze recht hebben op de Nederlandse nationaliteit en de bijbehorende rechten, vooral het stemrecht. Ook zegt een deel zich veiliger te zullen voelen met de Nederlandse rechtspositionele status, doordat zij als Nederlander bijvoorbeeld het land niet uit kunnen worden gezet. De respondenten die emotionele motieven hebben – bijna drie kwart – zijn vooral vrouwen, naturalisandi en ouderen (50+). Emotionele motieven die relatief vaak genoemd worden zijn het verkrijgen van dezelfde nationaliteit als familieleden, het verlangen om 'erbij te horen', en het feit dat het een logische stap is gezien de lange verblijfsduur in Nederland.

Beleving van de ceremonie

De geïnterviewde nieuwe Nederlanders noemen grotendeels dezelfde programma-onderdelen als die in de Monitor naturalisatieceremonie naar voren kwamen, plus de inmiddels ingevoerde verklaring van verbondenheid.

Drie kwart van de respondenten zegt zich welkom te voelen door de ceremonie. Het merendeel van de respondenten is positief over het geheel en over de belangrijkste elementen van de ceremonie: de toespraak, het afleggen van de verklaring van verbondenheid en de uitreiking. Er zijn echter ook naturalisandi/optanten die (bepaalde onderdelen van) de ceremonie negatief beleefd hebben. Dit zijn relatief vaak hoger opgeleiden die actief in de samenleving participeren. Hun inziens heeft dit te maken met een matige uitvoering van de ceremonie of een (haastige en ongeïnteresseerde) handelwijze van de burgemeester of gemeenteambtenaren tijdens verschillende onderdelen. Twee belangrijke onderdelen, de toespraak en de verklaring van

⁵ Ten tijde van de uitvoering van de monitor, was de verklaring van verbondenheid nog niet ingevoerd. Hierdoor komt dit niet als een vast onderdeel van de ceremonie naar voren.

verbondenheid, kwamen niet bij alle respondenten duidelijk over omdat ze niet goed geluisterd hebben, vanwege taalproblemen, of door een slechte geluidskwaliteit. Volgens de respondenten kwamen de grondrechten in de toespraak weinig aan de orde. Ze geven wel aan dat het stemrecht vaak wordt genoemd. De meeste respondenten weten niet precies wat zij met de verklaring van verbondenheid gezwoeren of beloofd hebben. Het afleggen van de verklaring verliep in de ogen van sommige respondenten niet optimaal (soms rommelig en haastig). Daarnaast had een aantal respondenten (optanten) moeite met het afleggen van de verklaring door de slechte beheersing van de Nederlandse taal. De uitreiking van het bewijs van Nederlanderschap was voor velen heel belangrijk, en voor bijna de helft van de respondenten het mooiste moment van de ceremonie. De meningen over het volkslied, dat soms een programmaonderdeel is, lopen uiteen. De receptie na afloop werd gewaardeerd, maar velen bleven niet, of niet lang. De verwachtingen die de respondenten tevoren hadden van de ceremonie lijken een rol te spelen in hun beoordeling van onderdelen daarvan.

Verbondenheid en veranderingen daarin door de naturalisatieceremonie

Zijn er aanwijzingen dat de beleving van de naturalisatieceremonie de verbondenheid met Nederland bevordert? In navolging van het WRR-rapport over nationale identiteit is het begrip verbondenheid geoperationaliseerd als 1) emotionele verbondenheid 2) normatieve verbondenheid en 3) functionele verbondenheid.

Veel van de 40 respondenten lijken al *emotioneel* verbonden met Nederland voor de ceremonie. Vrijwel alle respondenten voelen zich thuis in hun buurt, woonplaats en Nederland, met name door het hebben van sociale contacten – soms overigens vooral met familie en herkomstlandgenoten – en het ‘ingeburgerd’ zijn. Zij hebben het gevoel erbij te horen, omdat ze actief mee doen en bijdragen aan de maatschappij. De meeste respondenten voelen zich een inwoner van hun woonplaats. Ook voelt drie kwart van de respondenten zich, naast vooral herkomstlander, ook Nederlander (zelfidentificatie met Nederland).

Na het bijwonen van de naturalisatieceremonie is in het zich thuis voelen in Nederland een kleine positieve verandering op te merken. De zelfidentificatie met Nederland – voor de ceremonie het minst sterk van alle vormen van emotionele verbondenheid – veranderde na de ceremonie het meest. De meesten voelen zich weliswaar nog steeds vooral herkomstlander, maar dit staat de zelfidentificatie met Nederland over het algemeen niet in de weg.

Hoewel het grootste deel van de respondenten dus al emotioneel verbonden was met Nederland, is die verbondenheid bij een aantal respondenten na het bijwonen van de ceremonie groter. Het lijkt erop dat het bijwonen van de ceremonie hierin bij enkele respondenten een bescheiden rol heeft gespeeld.

Ook de *normatieve* verbondenheid lijkt al bij velen aanwezig voor de ceremonie. De respondenten onderschrijven de in Nederland geldende grondrechten grotendeels en weten allerlei normen, waarden en regels te noemen, waar zij het voor het merendeel mee eens zijn. Na het bijwonen van de ceremonie is hier niet veel in veranderd. Een aantal respondenten lijkt dan wel iets meer de link te leggen tussen deze grondrechten en de prominente rol die zij spelen in de maatschappij. Ook is een aantal respondenten na de ceremonie wat positiever over het gelijkheidsbeginsel, wat wellicht (deels) te maken heeft met het bijwonen van de ceremonie. Veel respondenten noemen als nieuw verkregen rechten het stemrecht en het recht om te reizen zonder visum. Aangezien dit ook redenen waren om te willen naturaliseren,

lijken zij voor de ceremonie dus al een aantal van de rechten te kennen die zij met het Nederlanderschap zouden verkrijgen.

De meeste respondenten lijken ook *functioneel* verbonden met Nederland voor de naturalisatieceremonie. Veel respondenten willen meebeslissen over wat er gebeurt in de Nederlandse maatschappij (door te stemmen), de meeste respondenten werken, doen vrijwilligerswerk of volgen een opleiding. Ook in hun vrije tijd participeren de meesten in de maatschappij. Enkele respondenten gaan echter voornamelijk om met mensen uit hun herkomstland, of vrijwel uitsluitend met het gezin. Zij lijken weinig functioneel verbonden met Nederland. Na de ceremonie is het aantal respondenten dat wil meebeslissen weinig veranderd, al lijkt een deel zich wel bewuster te zijn van het recht om te stemmen. De participatie van de respondenten in de maatschappij en de sociale contacten die zij hebben zijn nauwelijks veranderd. De respondenten zeggen verschillende voornemens te hebben op het gebied van werk, vrijwilligerswerk, opleiding en vrije tijdsbesteding. Deze *gedragsintenties* lijken over het algemeen weinig te maken te hebben met het bijwonen van de ceremonie.

Er blijkt zelden een verband te zijn tussen bepaalde achtergrondkenmerken van de respondenten en hun verbondenheid met Nederland. Volgens de beleidstheorie leidt verbondenheid tot participatie, er zijn echter respondenten die nauwelijks participeren in de maatschappij en weinig sociale contacten hebben, maar die wel op vrijwel alle punten aangeven zich emotioneel en normatief verbonden te voelen met Nederland. Een aantal van hen – vooral oudere vrouwen – voelt zich met name thuis vanwege contacten met familie en herkomstlandgenoten.

De betrokkenen waarderen het over het algemeen zeer wanneer gemeenten werk van de ceremonie maken, zij voelen er zich welkom door. Toch is het de vraag hoe groot de rol van de ceremonie kan zijn in het bevorderen van de verbondenheid van de betrokkenen met Nederland. Een groot deel van de respondenten is immers al emotioneel, normatief en functioneel verbonden met Nederland. Dit is volgens hen te danken aan participatie: participatie levert contacten op en men voelt zich er meer door thuis in Nederland. Gezien de kwalitatieve aard van het onderzoek, dat geen representatieve pretenties heeft en het ontbreken van een controlegroep,⁶ is het moeilijk om harde conclusies te trekken. De naturalisatieceremonie lijkt echter slechts van zeer beperkte invloed op de verbondenheid van de nieuwe Nederlanders met Nederland. Enkele veranderingen kunnen voor een deel te maken hebben met de beleving van de ceremonie, maar het is zeer de vraag of de invloed van de ceremonie zo ver reikt dat deze ook (grote) veranderingen in participatie en actief burgerschap teweeg kan brengen, zeker omdat de in dit onderzoek gesignaleerde veranderingen in de verbondenheid klein zijn. Bij de respondenten die vooral omgaan met en zich vooral thuis voelen door contacten met herkomstlandgenoten heeft de naturalisatieceremonie in ieder geval geen veranderingen teweeg gebracht.

⁶ Sinds 1 oktober 2006 zijn alle naturalisandi en optanten verplicht op een naturalisatieceremonie bij te wonen.

Deel 1

Inleiding en literatuur

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en centrale vragen

In 2005 kwamen de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie (V&I)⁷ en de Tweede Kamer overeen dat de verkrijging van het Nederlanderschap moest worden gemarkeerd door een ceremoniële uitreiking. Tot 1 januari 2006 was het gebruikelijk om het besluit tot verlening van het Nederlanderschap per brief aan de aanvrager bekend te maken. Vanaf 1 januari 2006 zijn gemeenten verplicht om op tenminste één dag in het jaar een naturalisatieceremonie te organiseren (TK 2004-2005, 28 689, nr. 34; TK 2004-2005, 28 689, nr. 37; Stc. 2005, 198). Sinds 1 oktober 2006 zijn naturalisandi en optanten verplicht om deel te nemen aan de ceremonie (Stc. 19 mei 2006).

Een vreemdeling kan het Nederlanderschap verkrijgen door optie of door naturalisatie. De optieprocedure, een eenvoudiger procedure dan de naturalisatie, is onder meer bedoeld voor vreemdelingen die al lang in Nederland verblijven, maar er niet zijn geboren (zie voor een uitgebreide beschrijving van optie en naturalisatie (bijlage 2)). In de bijeenkomst wordt het uittreksel van het besluit tot naturalisatie of de bevestiging van de verkrijging van het Nederlanderschap uitgereikt.⁸ Rekening houdend met de maximale termijn waarbinnen de aanvragers het bewijs van Nederlanderschap moeten ontvangen, organiseren veel gemeenten meerdere ceremonies per jaar. De naturalisatieceremonie staat in de context van het stimuleren van burgerschap en wordt gezien als een instrument om herwaardering van het Nederlanderschap te bewerkstelligen (Integratienota 2007-2011; TK 2007-2008, 31 268, nrs. 1-2; TK 2006-2007, 30 810, nrs. 1-2).

Bij de invoering van een verplichte naturalisatieceremonie door gemeenten is door de minister voor V&I aan de Tweede Kamer toegezegd dat die na enkele jaren zou worden geëvalueerd. In dat verband startte INDIAC, de onderzoeksafdeling van de IND, in 2006 met een monitor. De monitor is gericht op de uitvoering van het beleid in de gemeenten en op de ambassades en consulaten in het buitenland. Het WODC is gevraagd om de beleving van de ceremonie door de naturalisandi en optanten te onderzoeken en de eventuele relatie tussen deze beleving en de verbondenheid met Nederland. In het onderhavige rapport doen we verslag van de belangrijkste trends uit de Monitor naturalisatieceremonie van INDIAC en van de resultaten van het onderzoek van het WODC.

De twee centrale onderzoeksvragen luiden:

- 1 Op welke wijze is de naturalisatieceremonie ingevoerd in de gemeentelijke praktijk?

⁷ Van 2002 tot en met 2006 had Nederland een minister voor V&I, die was ondergebracht bij het Ministerie van Justitie.

⁸ Wij volgen hiermee de terminologie in het 'Besluit verkrijging en verlies Nederlanderschap': naturalisandi ontvangen tijdens de ceremonie het uittreksel van het besluit tot naturalisatie (kortweg naturalisatiebesluit) en optanten ontvangen de bevestiging van de verkrijging van het Nederlanderschap (kortweg optiebevestiging). Duiden we willekeurig het naturalisatiebesluit en/of de optiebevestiging aan dan gebruiken we de term 'bewijs van Nederlanderschap'.

- 2 Hoe beleven niet-westerse naturalisandi en optanten de naturalisatieceremonie, en is er iets te zeggen over een mogelijke verandering in hun verbondenheid met Nederland door het bijwonen van de ceremonie?

De vragen worden beantwoord op basis van de twee bovengenoemde, los van elkaar staande onderzoeken. De eerste vraag beantwoorden we aan de hand van de uitkomsten van de Monitor naturalisatieceremonie. De tweede onderzoeksvraag wordt beantwoord op grond van het WODC-onderzoek. Maar eerst gaan we in dit inleidende hoofdstuk in op de voorgeschiedenis van de ceremonie en de wijze waarop vorm wordt gegeven aan de ceremonie. Voorts behandelen we de beleidstheorie achter de invoering van de ceremonie en geven we tot slot de indeling van het verdere rapport.

1.2 Voorgeschiedenis van de ceremonie

Met verschillende problemen rond integratie hoog op de politieke agenda, stelde de minister voor V&I in 2005 aan de Tweede Kamer voor om een voor zowel gemeenten als naturalisandi en optanten verplichte naturalisatieceremonie in te voeren (TK 2004-2005, 28 689, nr. 34). Er bleek kamerbrede steun voor het plan te bestaan (TK 2004-2005, 28 689, nr. 37). Het beleid rond de naturalisatieceremonie kreeg vorm in de context van een 'omslag' in het immigratie- en integratiebeleid. Volgens het kabinet en een meerderheid van de Tweede Kamer, moest enerzijds de immigratie aan banden worden gelegd en anderzijds de 'vrijblijvendheid' rondom integratie doorbroken worden. De naturalisatieceremonie diende burgerschap te stimuleren en werd gezien als een instrument om herwaardering van het Nederlandschap te bewerkstelligen (Integratienota 2007-2011; TK 2007-2008, 31 268, nrs. 1-2; TK 2006-2007, 30 810, nrs. 1-2).

Gemeenten zijn verplicht tenminste eenmaal per jaar een naturalisatieceremonie te organiseren, in ieder geval op de landelijke naturalisatiedag.⁹ De eerste (officiële) landelijke naturalisatiedag vond plaats op 24 augustus 2006, de datum waarop de Nederlandse grondwet werd vastgesteld. Omdat deze datum in de zomervakantie valt, is met ingang van 2008 gekozen voor 15 december. Dit is tevens Koninkrijksdag, de dag waarop Koningin Juliana het statuut ondertekende waarin de verhoudingen met de Overzeese gebiedsdelen werden geregeld. Rekening houdend met de maximale termijn waarbinnen de aanvragers het bewijs van Nederlandschap moeten ontvangen, organiseren veel gemeenten meerdere ceremonies per jaar. De ceremonies die gemeenten op de landelijke naturalisatiedag organiseren verschillen. Kleinere gemeenten die slechts enkele naturalisandi en optanten per jaar hebben, kunnen op deze dag alle nieuwe Nederlanders van het afgelopen jaar uitnodigen. Sommige gemeenten kunnen op deze bijeenkomst geen nieuwe besluiten uitreiken, omdat zij op dat moment geen kandidaten hebben. De plechtigheid wordt dan op een alternatieve manier ingevuld. Andere gemeenten nodigen alleen de kandidaten uit die op deze dag hun Bewijs van Nederlandschap ontvangen, zij zijn vrij om

⁹ Althans, wanneer er dan naturalisatiebesluiten of optiebevestigingen zijn om uit te reiken.

daarnaast nog iets speciaals te doen in het kader van de landelijke naturalisatiedag.¹⁰

1.3 Vormgeving van de ceremonie

De naturalisatieceremonie wordt omschreven als een feestelijke bijeenkomst waarin plechtig wordt stilgestaan bij de verkrijging van het Nederlanderschap (TK 2006-2007, 30 945, nr. 6). De minister voor V&I heeft aangegeven dat de ceremonie allure dient te hebben, de nieuwe staatsburger moet het ervaren als een positief welkom en de ceremonie moet erop gericht zijn de naturalisandus/optant te doordringen van de bijzondere verbondenheid met Nederland die intreedt met het verwerven van het Nederlanderschap (TK 2004-2005, 28 689 nr. 34). In de ceremonie wordt de nieuwe verhouding tussen burger, rechtsorde en samenleving symbolisch geëxpliciteerd (TK 2007-2008, 30 166, nr. 25). *'De ceremonie dient cachet te geven aan de bijzondere band die door de naturalisatie tot stand komt tussen het Koninkrijk en de nieuwe staatsburger en zal een bevestiging zijn van het feit dat de nieuwe staatsburger met zijn naturalisatie alle rechten en plichten verwerft en aanvaardt die aan het Nederlanderschap verbonden zijn'* (brief minister voor V&I aan burgemeesters en wethouders, 10 januari 2006). Met de ceremonie worden verschillende zaken beoogd:

- meer betekenis geven aan het Nederlanderschap voor migranten (TK 2005-2006, 30 304, nrs. 1-2);
- het gemeenschappelijke van alle Nederlanders benadrukken (TK 2005-2006, 30 304, nrs. 1-2);
- op gepaste wijze uitdrukking geven aan de verbondenheid met en de betrokkenheid bij Nederland (TK 2004-2005, 28 689, nr. 34).

De minister stelde voor om de volgende vaste onderdelen op te nemen in de ceremonie: een toespraak door de burgemeester of een andere overheidsfunctionaris, uitreiking van het besluit tot naturalisatie of de optiebevestiging en van de Handreiking Democratie en Burgerrechten. Inmiddels is deze handreiking vervangen door het boekje 'Welkom'. Verder kan de gemeente de ceremonie naar wens invullen. In januari 2008 is een wetsontwerp voor invoering van een verbondenheidsverklaring als onderdeel van de ceremonie (TK 2007-2008, 30 584, R1811) behandeld in de Tweede Kamer. Besloten is dat iedere naturalisandus en optant van 16 jaar en ouder tijdens de ceremonie de volgende verklaring aflegt: *"Ik verklaar dat ik de Grondwettelijke orde van het Koninkrijk der Nederlanden, haar vrijheden en rechten respecteer en beloof de plichten die het staatsburgerschap met zich meebrengt getrouw te vervullen. Zo waarlijk helpe mij God almachtig/dat verklaar en beloof ik'* (TK 2007-2008, 30 584, nr. 15; TK 2006-2007, 30 584 (R1811) nr. 6; TK 2007-2008, 30 166 (R1795) nr. 30). De verklaring moet de essentie van het verbonden zijn met Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba uitdrukken. Het gaat daarbij om de democratische rechtsorde en de daarmee verbonden rechten en vrijheden. Dat brengt met zich mee dat men ook de uitoefening van die rechten en vrijheden van anderen dient te respecteren (TK 2006-2007, 30 584, nr. 6). De verklaring dient daarmee als een symbool van integratie. De minister voor V&I beschouwde de Nederlandse samenleving niet alleen als een rechtsorde, maar ook als een waargemeenschap, *'De verklaring van verbondenheid is mede de uitdrukking van de*

¹⁰ Er zijn ook gemeenten die op de landelijke naturalisatiedag geen bijeenkomst organiseren wanneer er geen uitreikingen zijn.

weloverwogen loyaliteit aan deze waardengemeenschap' (TK 2006-2007, 30 584, nr. 6). In het kamerdebat over de verklaring werd ook de symbolische waarde ervan benadrukt.

De wijziging met betrekking tot de invoering van de verbondenheidsverklaring in de Rijkswet op het Nederlanderschap ging in op 1 maart 2009.

1.4 Beleidstheorie

We hebben de beleidstheorie, die ten grondslag ligt aan de invoering van de naturalisatieceremonie in kaart gebracht aan de hand van beleidsdocumenten, en zetten die in het navolgende kort uiteen.

Probleem

Er heerste volgens het kabinet te veel vrijblijvendheid rondom het verkrijgen van het Nederlanderschap, er werd te weinig waarde aan gehecht door zowel de overheid als de naturalisandi en optanten in kwestie.

Doelen

De ceremonie wordt geacht:

- voor nieuwe Nederlanders (meer) betekenis te geven aan het Nederlanderschap;
- het gemeenschappelijke van alle Nederlanders te benadrukken: het leven in een democratische rechtstaat, met bijbehorende rechten en vrijheden;
- uitdrukking te geven aan de (positieve) verbondenheid met en betrokkenheid bij Nederland;
- de veranderende rechtspositie van de nieuwe burger te markeren;
- vrijblijvendheid te bestrijden door de nadruk op rechten en plichten;
- nieuwe Nederlanders te verwelkomen.

Het beleidsdoel dat door de ceremonie dient te worden behaald is (meer) (positieve) verbondenheid van nieuwe staatsburgers met de Nederlandse samenleving, met als einddoel: (meer) actief burgerschap in de zin van participatie in de Nederlandse samenleving. Het beleidsdoel en het einddoel reiken verder dan de ceremonie zelf. Ze betreffen emoties, opvattingen en gedragingen van de aanwezigen en strekken zich in de tijd uit tot weken, maanden en zelfs jaren na de ceremonie.

Instrumenten

De doelen dienen te worden behaald met een instrument – de naturalisatieceremonie – waarvan de exacte vormgeving door de gemeenten wordt bepaald en die dus ook per gemeente kan verschillen. Vaste onderdelen zijn:

- een toespraak;
- de uitreiking van het besluit;
- de uitreiking van het boekje 'Welkom';
- het afleggen van de verklaring van verbondenheid.

1.5 Opzet van het rapport

Het rapport bestaat uit vier delen. Deel 1, *Inleiding en literatuur*, bevat naast dit inleidende hoofdstuk een hoofdstuk over bevindingen uit literatuur betreffende naturalisatiemotieven, naturalisatieceremonies en verbondenheid (hoofdstuk 2). Deel 2, *De naturalisatieceremonie volgens gemeenten*, bestaat uit één hoofdstuk. Dit derde hoofdstuk bevat een samenvatting van de resultaten uit de Monitor natu-

ralisatieceremonie, een kwantitatief onderzoek naar de invoering van de reguliere ceremonie en de landelijke naturalisatiedag, uitgevoerd door het Informatie- en Analysecentrum van de IND (INDIAC).¹¹ Deel 3, *De naturalisatieceremonie volgens naturalisandi en optanten*, bevat de hoofdstukken 4 tot en met 7. Daarin staan de resultaten van het kwalitatieve WODC-onderzoek, waarbij hoofdstuk 4 ingaat op de opzet van het onderzoek, de onderzoeksmethode en de kenmerken van de respondenten. We besteden in hoofdstuk 5 aandacht aan de naturalisatiemotieven. In hoofdstuk 6 komt vervolgens aan bod hoe de respondenten de ceremonie en de onderdelen daarbinnen hebben ervaren, waarna in hoofdstuk 7 op de verbondenheid van de respondenten met Nederland en hun gedragsintenties na de ceremonie wordt ingegaan. Deel 4, *Conclusie*, bevat het afsluitende hoofdstuk 8.

¹¹ In samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) en het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

2 Literatuur

In het vorige hoofdstuk hebben we gezien dat het vergroten van (positieve) verbondenheid van naturalisandi en optanten met de Nederlandse samenleving het belangrijkste doel is van de naturalisatieceremonie. In dit hoofdstuk beschrijven we eerst welke naturalisatiemotieven er in de wetenschappelijke literatuur naar voren komen en vervolgens wat bekend is over de werking van (naturalisatie)ceremonies. Daarna volgt een beschrijving van de resultaten van buitenlandse onderzoeken naar de ervaringen van deelnemers aan naturalisatieceremonies. Verder lichten we het concept 'verbondenheid' toe, dat centraal staat in dit onderzoek en gaan we in op de wijze waarop de bevindingen uit de literatuur worden gebruikt in het empirische onderzoek.

2.1 Naturalisatiemotieven

In de literatuur worden verschillende naturalisatiemotieven onderscheiden die ook op diverse manieren worden ingedeeld. In de onderzoeken van Levesly (2008) en Rutter et al. (2008) komen er twee typen naturalisatiemotieven naar voren: praktische en emotionele. Het motief dat migranten vaak als eerste noemen is praktisch: het verkrijgen van een nieuw paspoort, waardoor internationaal reizen gemakkelijker wordt (Rutter et al., 2008; Levesly, 2008; Brettell, 2006). Emotionele motieven hebben te maken met de positie die de migrant inneemt ten opzichte van andere mensen. Hoewel in bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk (VK) de rechtspositie van iemand met een permanente verblijfsvergunning niet veel verschilt van die van een staatsburger, vinden sommige migranten het prettig wanneer het hele gezin dezelfde nationaliteit heeft. Ook voelen ze zich, wanneer ze het paspoort gebruiken, echt een ingezetene. Niet meer te hoeven aantonen dat je al tijden in het land hebt gewoond en in het buitenland herkend te worden als Brit, Canadees of Amerikaan is voor veel naturalisandi belangrijk. Het gaat gepaard met een gevoel van trots op wat men bereikt heeft en een besef van dankbaarheid en iets terug te willen doen voor het land van ontvangst (Levesly, 2008; Crick et al., 2003).

Een derde categorie noemen we 'juridische motieven'. Hieronder vallen bijvoorbeeld het stemrecht (Crick et al., 2003) en de zekerheid dat de overheid bescherming biedt bij problemen in het buitenland (Levesly, 2008).

De wijze waarop naturalisatiemotieven worden ingedeeld verschilt, zoals ook blijkt uit Nederlands onderzoek: Van den Bedem (1993), die situationele, culturele en rechtspositionele naturalisatiemotieven onderscheidt, schaaft het kunnen reizen namelijk onder rechtspositionele (dus juridische) motieven.

De Britse studies (Rutter et al., 2008; Levesly, 2008) maken onderscheid tussen vluchtelingen en economische migranten. Vluchtelingen vroegen zo snel als zij daarvoor in aanmerking kwamen naturalisatie aan. Voor sommigen van hen was het uitgesloten dat ze ooit nog zouden terugkeren naar hun land van herkomst, anderen waren bang om uitgezet te worden, ook al waren ze in het bezit van een permanente verblijfsvergunning (Rutter et al., 2008). Voor de vluchtelingen was het duidelijk dat ze hun leven in de VK wilden doorbrengen (Levesly, 2008). Economische migranten echter kwamen veelal met tijdelijke plannen, maar besloten toch te blijven wanneer zij eenmaal een baan, een huis en eventueel een partner en kinderen hadden. Overigens hebben lang niet alle migranten de behoefte om te naturaliseren. Van de migranten in het onderzoek van Rutter et al. (2008) had 40% geen belang-

stelling voor de Britse nationaliteit. Migranten uit Polen vonden het bijvoorbeeld minder noodzakelijk om te naturaliseren dan andere migranten; ook met hun Poolse paspoort kunnen zij vrij door Europa reizen (Rutter et al., 2008). Brettell (2006) laat zien dat de eigen migratiegeschiedenis en de band met het land van herkomst hun weerslag hebben op motieven voor naturalisatie.

2.2 Beleving van de naturalisatieceremonie

Voor de beleving van naturalisatieceremonies is aandacht geweest in onderzoeken in de Verenigde Staten (VS) en in het VK. Levesly (2008) interviewde ruim 80 migranten in het VK, waarvan een deel al was genaturaliseerd, een deel zich in de naturalisatieprocedure bevond en een deel geen interesse had voor naturalisatie. Hoe de ceremonies exact ingericht waren, is niet beschreven. Uit andere bronnen weten we echter dat de Britse ceremonie soortgelijke onderdelen als de Nederlandse bevat: er zijn speeches van de burgemeester en andere hoogwaardigheidsbekleders, de nieuwe Britten beloven trouw aan de koningin en de wetgeving en er worden gemeenschapsliederen gezongen en cadeautjes uitgereikt (TK 2004-2005, 28 689 nr. 34). De ruim 30 personen die tijdens een ceremonie in het VK hun nieuwe nationaliteit hadden ontvangen waren hier over het algemeen positief over.¹² Voor velen was het een leuke, voor sommigen een ontroerende bijeenkomst, een viering van wat ze bereikt hadden in en erkenning door het nieuwe land. Enkele respondenten maakten de vergelijking met een huwelijksluiting. Levesly beschrijft de gevoelens van de genaturaliseerden over de ceremonie als een bevestiging van het gevoel erbij te horen en van trots op wat is bereikt. De Amerikaanse Coutin (2003) laat op grond van jarenlang veldwerk onder Salvadorianen in de VS een aantal discrepanties zien tussen de gebeurtenissen in de ceremonie en de ervaringen van de migranten. Ze bezocht grootschalige naturalisatieceremonies met tot wel 5000 deelnemers. In de VS leidt de rechter de ceremonie die plaatsvindt in de rechtbank. Deze reikt tevens de besluiten tot naturalisatie uit. Andere onderdelen van de ceremonie zijn speeches, het afleggen van de eed en het zingen van het volkslied. Volgens Coutin veronderstellen de autoriteiten dat de migranten ernaar verlangen om Amerikaan te worden vanwege de onvolprezen eigenschappen van de VS. Dit impliceert volgens haar, naast een vrije keuze een zekere superioriteit van de VS. Beide implicaties verwerpt ze. Juridisch gezien is iedereen die in aanmerking komt voor naturalisatie weliswaar vrij om daar al dan niet voor te kiezen, praktisch gezien is de keuzevrijheid van immigranten vaak beperkt. Meestal valt de keuze voor naturalisatie samen met het definitieve besluit om de toekomst in het nieuwe land op te bouwen. Omdat staatsburgers in de VS bepaalde rechten genieten die verblijfsgerechtigden niet hebben, zien migranten weinig alternatieven voor naturalisatie. De opzet van de Amerikaanse ceremonies veronderstelt een overdracht van loyaliteiten van het oude naar het nieuwe land. Coutin laat echter zien dat het VS staatsburgerschap veelal geen zelf gekozen 'clean break' is met het oude land, maar een noodzakelijke stap richting een betere rechtspositie en bewegingsvrijheid, waarbij de band met het vaderland blijft bestaan. In de ceremonie wordt verwezen naar veronderstelde gevoelens van opwinding en vreugde bij de naturalisandi over de aankomende transformatie. De eed zou de exclusieve overdracht van hun loyaliteit van het ene land naar het andere behelzen.

¹² Eén respondent had het besluit liever per brief willen ontvangen.

Coutin beschrijft echter hoe juist bij het noemen van de oude nationaliteiten van de aanwezigen een luid gejuich opgaat. Een dergelijke tegenstelling beschrijft ze ook rond de keuze voor het Amerikaans burgerschap en 'the American dream.' De nieuwe Amerikanen worden bij binnenkomst geprezen vanwege hun rol als 'vers bloed' in de immigratiestaat. Tegelijkertijd worden discriminatie en de geringe keuzevrijheid van immigranten verzwegen. Wat betreft de 'American dream' wordt de migranten voorgehouden dat ze alles kunnen bereiken wat ze willen, terwijl zij anders hebben ervaren.

2.3 Verbondenheid

2.3.1 Typen verbondenheid

In paragraaf 1.4 hebben we gezien dat een toename van (positieve) verbondenheid met Nederland het beleidsdoel is van de naturalisatieceremonie. De term verbondenheid is voor vele interpretaties vatbaar. Voor dit onderzoek is de conceptualisering ervan geïnspireerd op de conceptualisering van 'identificatie' door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid in zijn rapport over de nationale identiteit (WRR, 2008). De Raad pleit voor een dynamische benadering van het vraagstuk van nationale identiteit en beschrijft een drietal identificatieprocessen: functionele, normatieve en emotionele identificatie. Onder identificatie verstaat de Raad 'het proces van het leggen, onderhouden en verbreken van verbindingen' (p. 34). Het gaat volgens de Raad om verbindingen binnen het individu zelf in verschillende sociale contexten, verbindingen met andere personen en groepen, en meer abstracte verbindingen, zoals met een gemeenschap, religie of land. *Emotionele identificatie* heeft betrekking op de mate waarin de leden zich in emotionele zin met een groep of gemeenschap verbonden voelen. 'Het gaat om gevoelens van verbondenheid, loyaliteit en trots' (WRR, 2008, p. 34-35).

Bij *normatieve identificatie* gaat het om een referentiekader en normen die ordening en houvast geven. Daarbij kan het gaan om zeer expliciete normen (zoals wetten en regelgeving), maar ook om allerlei verzonken tradities en codes die bepalen of je erbij hoort of niet. Normatieve identificatie komt tot stand als bepaalde normen worden geïnternaliseerd, maar vooral ook wanneer er mogelijkheden zijn om bestaande normen ter discussie te stellen. *Functionele identificatie* komt tot stand doordat mensen gezamenlijke activiteiten ondernemen, bijvoorbeeld: samen werken, naar school gaan, sporten of uitgaan. Ze hebben een functionele reden voor hun contact die los staat van hun etniciteit.

In dit onderzoek gaat het echter niet om het identificatieproces dat tot deze verbindingen leidt, maar om de verbindingen van de naturalisandi en optanten met Nederland die in verband zouden kunnen worden gebracht met het bijwonen van de naturalisatieceremonie. We onderscheiden de volgende drie vormen van verbondenheid:

- 1 Emotionele verbondenheid
 - zich thuis voelen in Nederland, in de woonplaats en de buurt;
 - zich Nederlander en inwoner van de stad voelen (zelfidentificatie);
 - gevoel erbij te horen in de samenleving.
- 2 Normatieve verbondenheid
 - aanvaarding van rechten en plichten van het Nederlandschap en opvattingen t.o.v. grondrechten en dominante normen en waarden.
- 3 Functionele verbondenheid
 - participatie door contacten;
 - participatie door (vrijwilligers)werk, opleiding en vrije tijdsbesteding;

- participatie door betrokkenheid bij besluitvorming.

Functionele verbondenheid overlapt deels met wat in de beleidstheorie is omschreven als het einddoel: actief burgerschap.

2.3.2 *Naturalisatie en verbondenheid*

In het VK en in de VS is onderzoek gedaan naar de gevoelens van verbondenheid – een onderdeel van wat wij ‘emotionele verbondenheid’ noemen – van migranten met het nieuwe land. Volgens Rutter et al. (2008) beginnen migranten zich verbonden te voelen met het nieuwe land wanneer er plannen ontstaan om zich er permanent te vestigen. Belangrijke factoren hierbij zijn het hebben van kinderen, bezittingen en werk in het desbetreffende land, de lengte van het verblijf en de toekomstperspectieven. Gevraagd naar hun ‘thuis’ gaven veel (Rutter et al. geven geen aantallen) vluchtelingen en Nigeriaanse migranten aan dat dit voor hen het VK is. Voor een deel betekende ‘thuis’ zowel het herkomstland als het VK. Van de verschillende herkomstgroepen gaven vluchtelingen en Nigeriaanse migranten ook het vaakst aan zich ‘Brits’ te voelen. Opvallend is dat zij wel het gevoel hadden thuis te horen in het VK, maar niet in hun buurt.

Voor Polen was ‘thuis’ Polen, zij voelden zich het minst ‘Brits’. Zij hadden ambigue gevoelens ten aanzien van het VK en waren vaker gericht op het herkomstland. Hun gevoel van verbondenheid met het VK richtte zich niet op de plek waar ze wonen of de lokale contacten, maar meer op Groot Brittannië als land, als geheel van economische en juridische waarden. In dit onderzoek komt dus een verschil naar voren tussen enerzijds vluchtelingen en langer verblijvende (Nigeriaanse) arbeidsmigranten en anderzijds korter verblijvende Poolse – en dus EU – arbeidsmigranten. De Poolse respondenten waren ook het minst en de vluchtelingen het meest geneigd tot naturalisatie. De verbondenheid met het nieuwe woonland heeft volgens Rutter et al. daarnaast te maken met de situatie van de persoon (verblijfsduur, plannen, eventuele kinderen en baan). Andere auteurs benadrukken het belang van relaties in de verbondenheid met een land (Knop, 2001; De Hart, 2005). ‘De betekenis van nationaliteit en de band van een individu met de staat wordt mede bepaald door relaties met bepaalde individuen, zoals ouders, partners of kinderen. Een relationele benadering verbindt publieke en private dimensies van nationaliteit en burgerschap met elkaar’ (De Hart, 2005).

Voor enkele respondenten uit het onderzoek van Levesly (2008) droeg hun naturalisatie bij aan het gevoel Brits te zijn, maar voor de meeste waren de eigen beslissingen over het bouwen van een toekomst in het VK daarvoor belangrijker. Genaturaliseerde migranten voelden zich naar eigen zeggen vooral trots op hun nieuwe nationaliteit wanneer ze in het buitenland verbleven, en hen gevraagd werd hun paspoort te tonen (Levesly, 2008).

Brettell (2006) deed in de VS veldwerk onder 400 migranten uit verschillende herkomstlanden, van wie een deel wel en een deel niet genaturaliseerd was, en vroeg hen naar hun gevoelens van verbondenheid met het land. Sommige migranten van de eerste generatie maakten onderscheid tussen politieke verbondenheid (‘citizenship’) en culturele verbondenheid (‘nationality’). Eenmaal genaturaliseerd hoorden ze in politieke, economische en juridische zin bij de nieuwe samenleving en probeerden ze te participeren, maar ze achtten het onmogelijk om de persoonlijke wortels met het herkomstland door te snijden. Burgerschap heeft volgens hen te maken met politieke, sociale en economische rechten en plichten, terwijl de term nationaliteit raakt aan de identiteit en cultuur van het herkomstland, die ze graag behouden. Verschillende herkomstgroepen in de VS waarderen elementen uit de Amerikaanse samenleving verschillend. Indiase migranten in het onderzoek van Brettell (2006)

vonden de rechten en vrijheden, de kansen en mogelijkheden voor het individu kenmerkend voor de Amerikaanse identiteit. Dit in tegenstelling tot het kastensysteem in India. Negatiever waren ze over het westerse individualisme, dat in strijd is met de Indiase familiere waarden. Salvadorianen waardeerden in de VS vooral het recht op werk, te mogen zijn wie je bent, de vrijheden en kansen op persoonlijke vooruitgang en welvaart. Ze noemden ook het respect dat Salvadoriaanse landgenoten en de rest van de wereld hebben voor Amerikanen. Nigeriaanse respondenten waren trots op hun Amerikaans burgerschap. Zij voelden zich, vergelijkbaar met de Salvadorianen, wereldbewoners die van de 'tweede klasse' naar de 'eerste klasse' zijn doorgeschoven. Ze kritiseerden echter de respectloosheid in de Amerikaanse cultuur. Het Nigeriaan-zijn bleef de eerste identiteit, een thuisgevoel waarbij de brede familiebanden en het respect voor ouderen belangrijk werden gevonden. Sommige Nigerianen bleven zich buitenstaanders voelen in de VS, en ervoeren het vooroordeel dat ze corrupt zouden zijn (Brettell, 2006).

2.4 Conclusie

Er bestaan verschillende motivaties voor het aanvragen van naturalisatie, die in de literatuur ook op verschillende manieren worden ingedeeld. Wij onderscheiden praktische, emotionele en juridische motieven. Er zijn patronen te zien in naturalisatiemotieven bij groepen migranten met uiteenlopende migratiemotieven en uit verschillende herkomstlanden.

Naturalisandi en optanten gaan tijdens een samenzijn met anderen formeel behoren tot de 'imaginaire gemeenschap' van Nederlanders. Onderzoek uit de VS laat zien dat de naturalisatieceremonie (daar) niet altijd aansluit bij de ervaringen van de naturalisandi in het nieuwe woonland.

Binnen het begrip verbondenheid, beleidsdoel van de ceremonie, onderscheiden we emotionele, normatieve en functionele verbondenheid, waarbij aspecten van de laatste ook deel uitmaken van het beleidsmatige einddoel: actief burgerschap. Onderzoek naar emotionele verbondenheid laat zien dat dit, net als het naturalisatiemotief, kan samenhangen met het migratiemotief en het herkomstland. Verder zijn er aanwijzingen dat zowel het *krijgen* van de nieuwe nationaliteit als het proces dat leidt tot het besluit om de nationaliteit aan te vragen relevant is voor de toename van verbondenheid met de samenleving.

Deel 2

De naturalisatieceremonie volgens gemeenten

3 Monitor naturalisatieceremonie

Dit hoofdstuk bevat informatie over (de invoering van) de reguliere naturalisatieceremonie¹³ en de landelijke naturalisatiedag. Alle gegevens in dit hoofdstuk zijn – tenzij anders vermeld – afkomstig uit de *Monitor naturalisatieceremonie* (INDIAC 2007a; INDIAC 2007b; INDIAC 2008; INDIAC 2009). Deze monitor is in opdracht van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie (V&I) uitgevoerd door het Informatie- en Analysecentrum van de IND (INDIAC) in samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) en het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Het WODC had in het beginstadium een adviserende rol.

In de eerste paragraaf beschrijven we de onderzoeksopzet van de monitor, in de volgende paragrafen volgen de resultaten: cijfermatige informatie over diverse aspecten van de naturalisatieceremonie, zoals aantallen uitgereikte besluiten, vormgeving en opkomst en tot slot de mening van de gemeenten over de ceremonie.

3.1 Opzet van de monitor

In dit hoofdstuk staat de eerste onderzoeksvraag centraal: op welke wijze is de naturalisatieceremonie ingevoerd in de gemeentelijke praktijk? Deze vraag is uitgewerkt in de volgende (sub)vragen:

- 1 Hoe is de invoering van de reguliere ceremonie en de landelijke naturalisatiedag tussen 1 januari 2006 en 1 januari 2009 verlopen?
 - Wat is er bekend over uitreikingen en doorlooptijden?
 - Welke vorm hebben de ceremonie en de naturalisatiedag gekregen?
 - Met welke frequentie zijn er ceremonies georganiseerd en hoe is de opkomst?
- 2 Hoe beoordelen de gemeentelijke organisatoren de informatievoorziening vanuit de rijksoverheid, de vormgeving en de uitvoerbaarheid van de reguliere ceremonie en van de ceremonie op de naturalisatiedag?

Om deze vragen te beantwoorden is geput uit de vier rapportages waarin de uitkomsten van de Monitor naturalisatieceremonie zijn beschreven. Deze rapportages bestrijken drie jaren, te weten 2006, 2007 en 2008 (zie tabel 1).

Tabel 1 Rapportages Monitor naturalisatieceremonie

Publicatie rapportage	Periode meting
Maart 2007	1 januari 2006 tot 1 oktober 2006
Juni 2007	1 oktober 2006 tot 1 januari 2007
Juli 2008	1 januari 2007 tot 31 december 2007
Juni 2009	1 januari 2008 tot 31 december 2008

Bron: INDIAC

¹³ In verschillende bronnen worden diverse benamingen voor deze ceremonie gehanteerd, zo wordt gesproken over lokale ceremonie of regionale ceremonie. In dit hoofdstuk hanteren we het begrip 'reguliere ceremonie', waaronder we iedere naturalisatieceremonie verstaan die wordt gehouden op een andere dag dan de landelijke naturalisatiedag.

De keuze om het jaar 2006 in te delen in twee (meet)perioden heeft te maken met het moment van invoering van verschillende verplichtingen voor gemeenten en naturalisandi/optanten met betrekking tot de naturalisatieceremonie. De eerste rapportage over 2006 zoomt in op de verplichting voor gemeenten – per 1 januari 2006 – om naturalisatieceremonies te organiseren, waarvan in ieder geval één op de landelijke naturalisatiedag.¹⁴ In de tweede rapportage 2006 verschuift de aandacht naar de verplichting voor naturalisandi/optanten – per 1 oktober 2006 – tot het bijwonen van de naturalisatieceremonie. Het gevolg is dat gemeenten meerdere ceremonies per jaar moeten organiseren ter afronding van de naturalisatie- en optieprocedures. De laatste twee rapportages van de monitor betreffen de metingen over de jaren 2007 en 2008.

De invoering van de verklaring van verbondenheid voor naturalisandi/optanten – per 1 maart 2009 – valt buiten de meetperioden zodat de monitor hierover geen informatie oplevert. De verklaring van verbondenheid – een belangrijk onderwerp binnen het onderhavige onderzoek – komt in dit hoofdstuk dan ook niet aan de orde.¹⁵

De rapportages bevatten zowel kwantitatieve als kwalitatieve gegevens. Deze zijn op verschillende manieren verkregen:

- 1 er is periodiek gebruik gemaakt van gegevens uit INDIS, het geautomatiseerde datasysteem van de IND;
- 2 gemeenten en buitenlandse posten zijn gevraagd een (elektronisch) formulier in te vullen met vragen over onder andere de organisatie, de vormgeving, de invulling en de beleving van de ceremonie;
- 3 er is door middel van participerende observatie bij verschillende gemeenten aanvullende informatie verzameld over de naturalisatieceremonie op de landelijke naturalisatiedag van 24 augustus 2006, 24 augustus 2007 en 15 december 2008;¹⁶
- 4 in de eerste rapportage is gebruik gemaakt van informatie van het Ministerie van Justitie, dat Postbus 51 verzocht alle gemeenten te bellen met een tweetal vragen over de naturalisatieceremonie op de landelijke naturalisatiedag in 2006.

De respons op de vragenlijst voor gemeenten¹⁷ verschilt per rapportageperiode. In tabel 2 is te zien dat de respons na een aanvankelijke toename bij de laatste meting iets terugliep.

¹⁴ Voor zover er op die datum uitreikingen zijn om te doen. Wanneer dat niet het geval is zijn gemeenten niet verplicht op die dag een ceremonie organiseren.

¹⁵ Wel wordt in de vierde rapportage opgemerkt dat een aantal gemeenten bedenkingen heeft bij de praktische uitvoering van de verklaring van verbondenheid, en zich afvragen wat voor invloed die zal hebben op de organisatie van de ceremonie. Waar wordt gesproken over de gemeenten gaat het dus in feite om ambtenaren van de gemeente.

¹⁶ De landelijke naturalisatiedag was 24 augustus, maar werd met ingang van 2008 15 december vanwege de lage opkomst in verband met de zomervakantie (zie hoofdstuk 1).

¹⁷ De tweede informatiebron uit het op deze pagina vermelde rijtje.

Tabel 2 Respons gemeenten vragenlijst Monitor naturalisatieceremonie

Publicatie	Respons	
	Aantal	Percentage
1 ^e Rapportage	156 (van de 458)	34%
2 ^e Rapportage	221 (van de 458)	48%
3 ^e Rapportage	321 (van de 443*)	72%
4 ^e Rapportage	275 (van de 443)	62%

* Op 1 januari 2007 telde Nederland 443 gemeenten. In 2006 waren dat er 458 als gevolg van gemeentelijke herindelingen in de provincies Limburg, Zuid-Holland en Noord-Holland (CBS, 2009).

Bron: INDIAC

De gegevens zijn niet zonder meer vergelijkbaar over de vier meetperioden omdat deze perioden in lengte verschillen en er niet steeds vergelijkbare gegevens zijn verzameld.¹⁸

Wat de representativiteit van de responsgroep betreft kan worden opgemerkt dat in de vier rapportages de verdeling naar inwonertal in de responsgroep weinig afwijkt van de CBS-gegevens over de verdeling naar inwonertal in Nederland. Op grond hiervan en gezien de vrij hoge respons bij de laatste twee metingen kan worden aangenomen dat de antwoorden van de responderende gemeenten representatief zijn voor alle gemeenten in Nederland.

Ook de buitenlandse posten – ambassades en consulaten-generaal – zijn vanaf 1 oktober 2006 verplicht naturalisatieceremonies te organiseren en vanaf 1 januari 2007 dienen zij ook de optiebevestigingen uit te reiken tijdens een ceremonie. De respons van de aangeschreven buitenlandse posten op de vragenlijst wordt alleen in de derde en vierde rapportage vermeld. Deze bedraagt 95% respectievelijk 87%. In 2007 en 2008 heeft respectievelijk 43% en 47% van de responsgroep een naturalisatieceremonie georganiseerd.

Bij de meeste posten komt het verzoek om naturalisatie of optie weinig voor. In 2008 is 'geen optiebevestigingen of naturalisatiebesluiten om uit te reiken' dan ook voor 77% (ofwel 46) van de 60 posten waar geen ceremonie is gehouden de reden dat dit niet gebeurde.¹⁹ Omdat voorliggend onderzoek zich richt op de evaluatie van door *gemeenten* georganiseerde naturalisatieceremonies en omdat het verzoek om naturalisatie of optie bij de buitenlandse posten vrij weinig voorkomt, zullen de gegevens met betrekking tot de buitenlandse posten verder niet aan de orde komen.

3.2 Naturalisatie en naturalisatieceremonies bij gemeenten

Deze paragraaf bevat cijfermatige informatie over de invoering van de naturalisatieceremonie in Nederlandse gemeenten. Eerst gaan we in op het aantal naturalisatiebewijzen dat de gemeenten heeft uitgereikt, de wijze waarop dat is gebeurd en de

¹⁸ Over de meetperioden heen is in de bestaande vragenlijst zo min mogelijk veranderd, om de vergelijkbaarheid te waarborgen, maar wanneer daar behoefte aan was is op sommige punten meer verdieping aangebracht, zijn gegevens op een andere manier opgevraagd en zijn vragen toegevoegd (informatie INDIAC).

¹⁹ Overige redenen voor het niet doorgaan van ceremonies zijn 'geen opkomst of aanmeldingen van optanten en naturalisandi' (22%, 13 posten) en 'ceremonie wordt in 2009 gehouden' (2%, 1 post).

doorlooptijden, alsmede op hoe vaak naturalisandi en optanten een beroep deden op vrijstelling van de verplichting om in persoon op de ceremonie te verschijnen. Vervolgens komen de vormgeving en invulling van de ceremonies aan bod. Tot slot besteden we aandacht aan de frequentie waarmee ceremonies georganiseerd zijn en de opkomst. Daarbij wordt telkens eerst ingegaan op de reguliere ceremonie, met aandacht voor ontwikkelingen in de opeenvolgende jaren, en dan – waar relevant – op de ceremonie tijdens de landelijke naturalisatiedag.

3.2.1 Uitreikingen en doorlooptijden

In de laatste drie rapportages van de monitor is beschreven hoeveel naturalisatieaanvragen zijn ingewilligd en op welke manier deze zijn uitgereikt. Uit deze drie rapportages blijkt dat bijna alle ingewilligde naturalisatieaanvragen tijdens een ceremonie worden uitgereikt. In de laatste drie maanden van 2006 is 97% van de in totaal 5.111 ingediende naturalisatieaanvragen die de IND in eerste aanleg (zonder bezwaarprocedure) heeft ingewilligd op een ceremonie uitgereikt, in 2007 is dit 99,5% van de 21.298 en in 2008 94% van de 19.134.

Over de optiebevestigingen – verkrijging van het Nederlanderschap via de optieprocedure – is minder bekend, omdat INDIS alleen het aantal bekendgemaakte optiebevestigingen bevat. Gemeenten handelen optieprocedures namelijk zonder tussenkomst van de IND af en de IND ontvangt pas een terugmelding – en registreert deze ook pas – wanneer een optant de Nederlandse nationaliteit heeft verkregen en de optiebevestiging al is uitgereikt. Zodoende weten we niet welk percentage van alle optiebevestigingen in een bepaalde periode is uitgereikt, of wat de doorlooptijden zijn.

De gemiddelde doorlooptijden voor naturalisatieaanvragen ingediend via gemeenten zijn wél bekend. Ze ontlopen elkaar in 2006, 2007 en 2008 niet veel en bedragen van de aanvraagdatum tot de uitreikingsdatum gemiddeld tussen de 172 dagen (in 2008) en 199 dagen (in 2007, zie tabel 3), ofwel ongeveer 6 maanden.²⁰

Tabel 3 Gemiddelde doorlooptijden (in dagen) in de naturalisatieprocedure via de gemeenten

	2006 (II) *	2007	2008
Aanvraagdatum tot datum uitreiking aan betrokkene	174	199	172
Opvoerderdatum tot datum uitreiking aan betrokkene	125	148	134
Datum Koninklijk Besluit tot aanmaakdatum kennisgeving aan gemeenten	4	4	5
Aanmaakdatum kennisgeving tot datum eerste uitnodiging van betrokkene	15	16	14
Datum eerste uitnodiging tot datum uitreiking aan betrokkene	18	21	19

* Over de periode tot 1 oktober 2006, toen geen verplichting tot bijwonen van een ceremonie bestond, is deze informatie deels niet relevant en overigens ook niet verzameld. Rapportage 2006 (I) is daarom niet in de tabel opgenomen.

Bron: INDIAC

²⁰ In de vierde rapportage wordt gemeld dat de voorgeschreven termijnen tussen KB en zowel eerste uitnodiging van de naturalisandus als datum van uitreiking in vrijwel alle gevallen ruim gehaald worden.

Een zeer beperkt aantal personen heeft een verzoek ingediend om wegens zwaarwegende redenen²¹ te worden uitgezonderd van de regel in persoon op de ceremonie te moeten verschijnen (zie tabel 4). Er kan besloten worden het besluit per post bekend te maken of een gemachtigde te laten verschijnen.

Tabel 4 Aantal bij gemeenten ingediende verzoeken tot uitzondering van de verplichting in persoon te verschijnen

2006 (I)	2007	2008
7 (in 5 gemeenten)*	31 (in 22 gemeenten)*	18 (in 14 gemeenten)*

* Voor oktober 2006 was er nog geen opkomstplicht, Rapportage 2006 (I) is daarom niet in de tabel opgenomen. In 2006 II is dit in twee gemeenten niet bekend, in 2007 in drie en in 2008 in twee gemeenten.

Bron: INDIAC bewerkt door WODC

3.2.2 Vormgeving en invulling van de ceremonies

Uit de monitor blijkt dat de ceremonie in een grote meerderheid van de gemeenten gepaard gaat met een receptie/borrel (in 2008 in 80% van de gemeenten), de uitreiking van documenten, zoals boekjes of folders over het Nederlandschap, de gemeente en/of Nederland (in 2008 in 71% van de gemeenten) en het overhandigen van een cadeau en/of aandenken aan de personen die Nederlander zijn geworden (in 2008 in 78% van de gemeenten). Een minder vaak voorkomend onderdeel, maar in 2008 toch door 34% van de gemeenten genoemd, is het maken van een (groeps)foto van/met de nieuwe Nederlanders. Daarnaast noemt bijna een derde deel het houden van een vraaggesprek met, of een toespraak van een nieuwe Nederlander als onderdeel van de ceremonie.

Ook de ceremonie tijdens de landelijke naturalisatiedag gaat meestal gepaard met een receptie/borrel, de uitreiking van documenten en het overhandigen van een cadeau of aandenken. Ook een vraaggesprek met een nieuwe Nederlander en het maken van een groepsfoto maken in nogal wat – maar in vergelijking met de andere onderdelen wel minder – gemeenten deel uit van de ceremonie, net als het uitreiken van een certificaat. In enkele gemeenten vindt er in het kader van de naturalisatieceremonie een rondleiding plaats op de naturalisatiedag.

Uit de monitor blijkt verder dat bij veruit de meeste ceremonies de (loco-)burgemeester een toespraak houdt en de optiebevestigingen of naturalisatiebesluiten uitreikt. In de rapportages over 2007 en 2008 wordt bij de beschrijving van de uitreikingen onderscheid gemaakt naar grootte van de gemeente. Bij reguliere ceremonies in kleine en middelgrote gemeenten blijkt dat de uitreiking meestal door de (loco-)burgemeester gebeurt (in 2007 in 70% van die gemeenten). In de grote gemeenten reikt meestal of de burgemeester uit (in 2007 in 43% en in 2008 in 50% van de grote gemeenten) of een wethouder (in 2007 in 35% en in 2008 in 40% van de grote gemeenten).

Op de landelijke naturalisatiedag wordt de uitreiking in de meeste gevallen verzorgd door de (loco-)burgemeester (2006: 92%, 2007: 81% en 2008: 91%).

²¹ Om welke redenen het gaat is niet gevraagd, maar het gaat meestal om een fysieke of psychische onmogelijkheid voor de betrokkene bij de ceremonie aanwezig te zijn (informatie INDIAC).

Tijdens de toespraak op de ceremonie wordt, zoals blijkt uit de verschillende rapportages, het meest gesproken over de nieuw verkregen grondrechten (zoals het actieve en passieve kiesrecht en de benoembaarheid in alle functies van de openbare orde: in meer dan 70% van de gemeenten) en over diversiteit in de samenleving (rond de 60% van de gemeenten). Andere veel genoemde onderwerpen zijn: burgerschap, de Nederlandse democratische principes en andere belangrijke grondrechten (zoals gelijkwaardigheid tussen man en vrouw en het recht op vrije godsdienst) (deze drie onderwerpen zijn in de verschillende rapportages door 43 tot 60% van de gemeenten genoemd). Wederzijdse verwachtingen tussen de gemeenten en de mensen die Nederlander zijn geworden en praktische redenen voor naturalisatie worden door grofweg 40% van de gemeenten genoemd als onderwerpen die tijdens de toespraak aan de orde komen. De geschiedenis van Nederland wordt door een derde deel genoemd, evenals de gemeentelijke politiek. De landelijke politiek en het EU-burgerschap komen minder frequent aan bod (respectievelijk door rond de 20% en ruim 10% van de gemeenten genoemd).

Tijdens de landelijke naturalisatieceremonie worden in grote lijnen dezelfde onderwerpen behandeld.

De minister voor Wonen Wijken en Integratie (WW&I) achtte het wenselijk lokale ingezetenen of instellingen te betrekken bij het samenstellen van het programma, zodat de ceremonie meer in het teken komt te staan van (gedeeld) burgerschap (Brief van de minister voor WW&I aan de burgemeesters, 2 december 2008). Daarbij wordt bijvoorbeeld gedoeld op organisaties ter ondersteuning van vreemdelingen, de regionale krant, musea, scholen, de bibliotheek, artiesten en plaatselijke ondernemers. Dit gebeurt nog maar weinig, zeker op de reguliere naturalisatieceremonie: in 2008 door 7% van de gemeenten. Tijdens de voorbereiding en uitvoering van de ceremonie op de landelijke naturalisatiedag betrekken gemeenten vaker lokale ingezetenen of instellingen dan bij de reguliere ceremonie (in 2008 31% van de gemeenten). Verder blijkt dat grote gemeenten dit wat vaker doen dan kleine en middelgrote gemeenten.

Sfeerbeeld van de ceremonies tijdens de landelijke naturalisatiedagen

Medewerkers van de IND, de Directie Inburgering & Integratie en het WODC woonde in 2006, 2007 en 2008 tijdens de landelijke naturalisatiedag 28 naturalisatieceremonies bij in 16 verschillende gemeenten. Dit sfeerbeeld is gebaseerd op hun indrukken zoals beschreven in de rapportages over 2006 en 2007 en in niet-gepubliceerde verslagen.

De locaties waar de ceremonies werden gehouden varieerden van het gemeentehuis, een kerkgebouw, een congres- of muziekgebouw, een molen en een museum tot een boerderij die als trouw- en vergaderlocatie dient. Vaak had de ruimte een plechtige uitstraling, meestal zonder speciale aankleding, soms wel feestelijker gemaakt met behulp van kerstversiering of bloemstukken.

De ceremonies vonden overwegend plaats aan het eind van de middag, met een uitloop naar de avond. Eén gemeente koos voor de ochtend en één voor de avond, zodat werkende mensen niet vrij hoefden te nemen. Het aantal aanwezigen varieerde van 16 tot zo'n 300 mensen.

Bij de ontvangst werden soms typisch Nederlandse producten geserveerd, zoals oliebollen en soesjes. Een aantal gemeenten serveerde halal hapjes.

Naast de uitreiking van de bekendmakingen werd er in iedere gemeente een toespraak gehouden en ontvingen de nieuwe Nederlanders cadeautjes. Het belangrijkste thema in de toespraken was, samengevat, de rechten en plichten die gepaard gaan met het verkrijgen van het Nederlanderschap. De onderwerpen die verder aan de orde kwamen komen overeen met wat hierboven al beschreven is, aangevuld

met 'diversiteit', de emotionele band met het land van herkomst en de Nederlandse cultuur en tradities, zoals Sinterklaas.

Naast de eerder beschreven programmaonderdelen werden de volgende componenten van de ceremonie genoemd: het maken van (groeps)foto's, diverse optredens (live muziek, rappers, een goochelaar, een stadsverteller en een cabaretière), een buffet met intercultureel eten en een kinderhoek (met onder andere kinderspelletjes en een clown). In één gemeente hield één van de genaturaliseerden een toespraak. In drie grote gemeenten werd na de uitreiking het Wilhelmus gezongen.

De uitgedeelde cadeautjes hebben te maken met Nederland (bijvoorbeeld een boekje over Nederland, een woordenboek voor beginners, een Nederlandse vlag, Nederlandse liedjes, of kaas), de gemeente (bijvoorbeeld informatie over de gemeente, toegangskaartjes tot musea en Delftsblauwe klompjes) en/of het Nederlandse weer: een thermosfles (om te wennen aan het koude Nederland) en een oranje paraplu met het gemeentewapen.

Bij sommige ceremonies waren naast gemeentelijke 'hoogwaardigheidsbekleders' ook andere belangrijke personen aanwezig, zoals de koningin, de minister voor WW&I, of de staatssecretaris van Justitie.

De indrukken van de ceremonie waren over het algemeen positief. Termen als 'informeel', 'ontspannen' en 'gezellig' worden het vaakst genoemd, soms 'rumoerig' en 'rommelig'. Tegelijk wordt de sfeer beschreven als 'verwachtingsvol' en 'gespannen'. In de kleinere gemeenten is de sfeer tijdens de ontvangst vooral formeel, plechtig of rustig.

3.2.3 Frequentie en opkomst

In 2006 ligt het percentage gemeenten dat een naturalisatieceremonie heeft gehouden op 81% (eerste meting) respectievelijk 76% (tweede meting).²² In 2007 en 2008 hebben vrijwel alle gemeenten een naturalisatieceremonie gehouden (respectievelijk 96% en 98%). Op de landelijke naturalisatiedag heeft in die jaren bijna drie kwart van de gemeenten een ceremonie gehouden. Hierbij vinden er niet altijd uitreikingen plaats omdat er in sommige (vooral kleine) gemeenten op dat moment geen naturalisandi en optanten zijn. Volgens de laatste rapportage van de monitor lijken kleine gemeenten 'er meer voor te kiezen geen ceremonie (meer) te houden op de landelijke naturalisatiedag vanwege de verwachting dat er van genaturaliseerden weinig belangstelling is om een tweede ceremonie bij te wonen' (Monitor naturalisatieceremonie, juni 2009, p.13).

Zowel de reguliere ceremonie als de ceremonie op de landelijke naturalisatiedag vindt doorgaans overdag plaats. Een ceremonie wordt over het algemeen uitsluitend voor de eigen gemeente georganiseerd. Enkele – vooral kleinere – gemeenten organiseren soms samen met andere gemeenten een ceremonie. Slechts twee gemeenten geven in 2008 aan alleen met een andere gemeente een ceremonie te hebben georganiseerd. Het aantal door gemeenten georganiseerde ceremonies varieert, mede afhankelijk van de grootte van de gemeente. De meeste kleine gemeenten houden één tot vijf keer per jaar een ceremonie en de meeste middelgrote zes tot

²² Het betreft het totale aantal ceremonies georganiseerd door de gemeenten; zowel reguliere ceremonies als ceremonies op de jaarlijkse naturalisatiedag.

tien keer. Bij de grote gemeenten varieert het sterk: 40% organiseert zes tot tien keer per jaar een ceremonie en eveneens 40% elf tot 25 keer.

Naar de redenen om géén ceremonie te houden is niet steeds op dezelfde wijze gevraagd. In de (enkele) gevallen dat er in 2007 en 2008, toen gemeenten verplicht waren naturalisatieceremonies te organiseren, geen ceremonie georganiseerd is of deze niet doorging²³ is de reden bijna altijd dat er geen optiebevestigingen of naturalisatiebesluiten waren om uit te reiken.

Zowel het formele als het informele deel van de reguliere ceremonie duurt over het algemeen niet meer dan een uur. De duur is iets toegenomen in de loop van de jaren. Tijdens de landelijke naturalisatiedag wordt er wat meer tijd uitgetrokken voor de ceremonie.

Vanuit de Kamer is de wens geuit om tijdens ceremonies specifiek aandacht te besteden aan jonge optanten, jongeren die in Nederland geboren en getogen zijn en, afgezien van hun verblijfsrechtelijke status, nauwelijks verschillen van autochtone Nederlandse jongeren.²⁴ In 2008 besteedt 21% van de gemeenten die in dat jaar optiebesluiten uitreiken aan jonge optanten, specifiek aandacht aan hen. Twee gemeenten doen dit door voor deze groep een aparte ceremonie te organiseren.²⁵

Het aantal uitgenodigde naturalisandi en optanten hangt af van het aantal uitreikingen. Dit aantal varieert, mede afhankelijk van de grootte van de gemeente.²⁶ In kleine gemeenten zijn het er meestal niet meer dan vijf uitreikingen, in middelgrote gemeenten tot 25 en in grote gemeenten zijn het er veelal 25 tot 100 en in een enkel geval meer. Bij een ceremonie zijn vaak ongeveer evenveel of zelfs meer gasten – familie en vrienden van de naturalisandi en optanten – dan naturalisandi en optanten aanwezig.

Het opkomstpercentage naturalisandi en optanten bij reguliere ceremonies is in kleine gemeenten vanaf de eerste meting onveranderd hoog: nagenoeg 100% van de genodigden. Bij de grote gemeenten bedraagt het opkomstpercentage in de eerste meetperiode over 2006, als er nog geen verplichting tot deelname is, slechts 30%. In de tweede rapportage over 2006 is dit gestegen naar 96% en uit de rapportages over 2007 en 2008 blijkt dat het opkomstpercentage tijdens de reguliere ceremonie bij de grote gemeenten ook nagenoeg 100% is (zie tabel 5).

²³ Het gaat om slechts 3% van de gemeenten.

²⁴ De minister voor WW&I gaf deze wens door aan de gemeenten in een brief van 2 december 2008 (DGW/I&I 2008109407).

²⁵ In de bovengenoemde brief van de minister voor WW&I wordt ook gevraagd Nederlandse jongeren van rond de 18 jaar bij de ceremonie te betrekken. In hoeverre dat gebeurt, is bij de vierde meting niet gevraagd: de periode tussen de brief en de meting was te kort. Dat er wel is gevraagd naar specifieke aandacht voor jonge optanten is omdat bekend was dat sommige gemeenten dat al deden.

²⁶ Gemeenten worden (op sommige punten) in de monitor in drie categorieën ingedeeld. Een gemeente met minder dan 20.000 inwoners wordt een kleine gemeente genoemd, een gemeente met 20.000 tot 100.000 inwoners een middelgrote gemeente en een gemeente met meer dan 100.000 inwoners een grote gemeente.

Tabel 5 Aantallen gemeenten en opkomstpercentages reguliere ceremonies

	2006 (I) *	2006 (II) **	2007 ***	2008 ***
Kleine gemeenten	- (100%)	54 (niet bekend)	110 (100%)	100 (100%)
Middelgrote gemeenten	Niet bekend	95 (98,5%)	144 (100%)	131 (100%)
Grote gemeenten	- (33%)	17 (96%)	23 (99,5%)	20 (99,5%)

* In de eerste rapportage over 2006 is de opkomst aan de hand van gemiddelden berekend en zijn geen aantallen gemeenten genoemd.

** In de tweede rapportage over 2006 wordt bij de opkomst in kleine gemeenten onderscheid gemaakt naar gemeenten met minder dan 5.000 inwoners (twee gemeenten, opkomstpercentage onbekend), met 5.000 tot 10.000 inwoners (elf gemeenten, opkomstpercentage 100%) en 10.000 tot 20.000 inwoners (41 gemeenten, opkomstpercentage 107%). Dit opkomstpercentage van meer dan 100% komt mogelijk door deelname van minderjarige kinderen onder de 16 jaar. Zij worden zelf niet opgeroepen om de ceremonie bij te wonen – hun ouders of wettelijk vertegenwoordigers worden opgeroepen – maar mogen wel aanwezig zijn.

*** Voor de rapportages over 2007 en 2008 is de opkomst in verband met een scheve verdeling aan de hand van de mediaan berekend.

Bron: INDIAC

Het opkomstpercentage ligt op de landelijke naturalisatiedag aanzienlijk lager dan bij de reguliere ceremonie (zie tabel 6). Dat is niet verrassend omdat er tijdens de landelijke naturalisatiedag niet altijd uitreikingen zijn en men in dat geval niet verplicht is om te komen.

Tabel 6 Aantallen gemeenten en opkomst landelijke naturalisatiedag

	Landelijke Naturalisatiedag 2006 *	Landelijke Naturalisatiedag 2007 **	Landelijke Naturalisatiedag 2008 **
Kleine gemeenten	- (55%)	70 (84%)	59 (79%)
Middelgrote gemeenten	- (42%)	123 (61,5%)	110 (73%)
Grote gemeenten	- (22%)	21 (84%)	19 (94%)

* Voor 2006 is de opkomst aan de hand van gemiddelden berekend en absolute aantallen zijn niet gegeven.

** In 2007 en 2008 is de opkomst aan de hand van de mediaan berekend.

Bron: INDIAC

3.3 Mening van gemeentelijke organisatoren

Hoe ervaren gemeenten de ceremonies? Hieronder wordt eerst ingegaan op de beleving van de aard van de ceremonie, vervolgens op de tevredenheid over de ceremonie in het algemeen en op deelaspecten. Ten slotte wordt aandacht besteed aan de uitvoerbaarheid van de ceremonie, het gebruik van de verschillende handreikingen voor de ceremonie en de tevredenheid daarover.

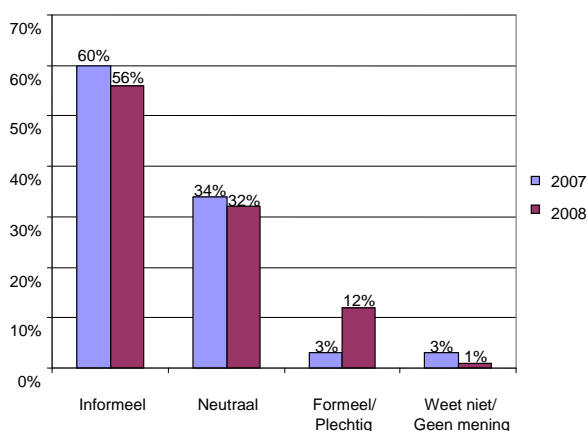
3.3.1 Aard van de ceremonie

Alleen in de laatste twee rapportages van de monitor wordt ingegaan op de mening van gemeenten over de aard van de naturalisatieceremonie. Hiertoe is gevraagd

naar de mate van formaliteit en naar de mate van feestelijkheid, gebruikmakend van vijfpuntsschalen.²⁷

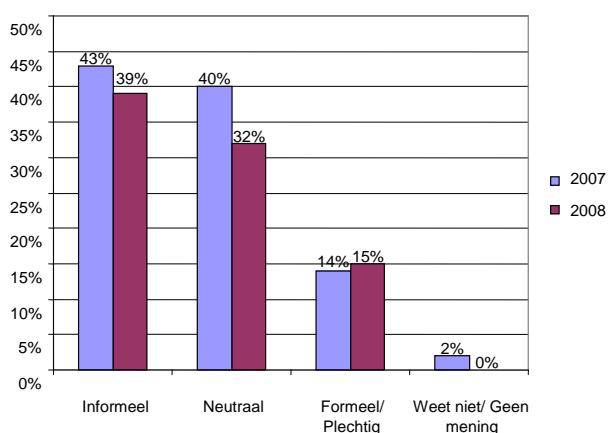
Uit de figuren 1a t/m c is op te maken dat de meeste kleine gemeenten de ceremonie in 2007 informeel van aard vinden. De naturalisatieceremonie van 2008 wordt door kleine gemeentes over het algemeen formeler gevonden. De middelgrote gemeenten geven aan dat de ceremonie meestal een informeel of neutraal karakter heeft en grote gemeenten zijn overwegend van mening dat ceremonies aanvankelijk (in 2007) neutraal van aard waren. In 2008 beoordelen wat meer gemeenten die, in vergelijking met 2007, als informeel of als formeel.

Figuur 1a Mate van formaliteit van de ceremonie bij kleine gemeenten

Bron: INDIAC

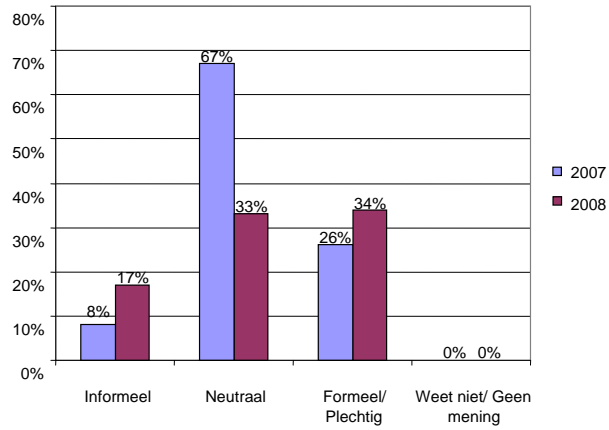
Figuur 1b Mate van formaliteit van de ceremonie bij middelgrote gemeenten

Bron: INDIAC

²⁷ Lopend van heel informeel (1) tot heel formeel (5) en van heel eenvoudig/sober (1) tot heel veelzijdig/feestelijk (5). In de figuren zijn telkens de twee uiterste scores (1 en 2 respectievelijk 4 en 5) samengevoegd.

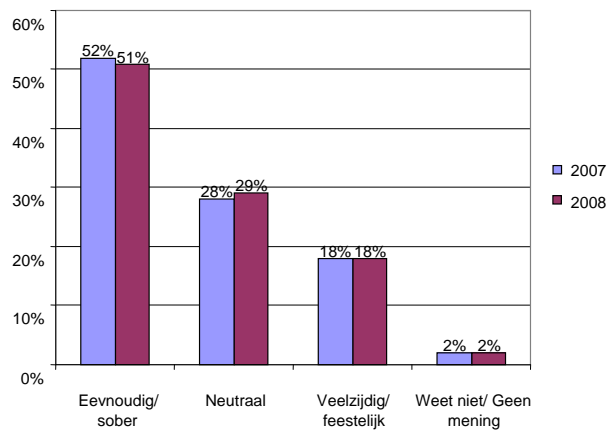
Figuur 1c Mate van formaliteit van de ceremonie bij grote gemeenten

Bron: INDIAC

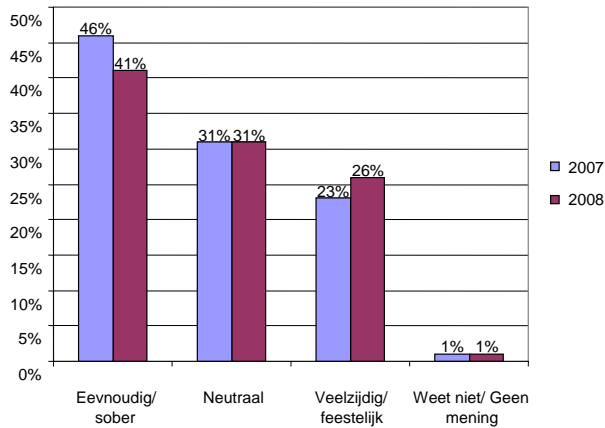
Wat de mate van feestelijkheid betreft laten de figuren 2a t/m c zien dat – in 2007 en 2008 – iets meer dan de helft van de kleine gemeenten de ceremonie eenvoudig/sober van aard vindt. Nog geen 30% beoordeelt de ceremonie als neutraal en nog geen 20% geeft aan het een veelzijdige/feestelijke gebeurtenis te vinden. Bij de grote gemeenten oordeelt zowel ruim een derde deel sober/eenvoudig als veelzijdig/feestelijk. Het oordeel van de middelgrote gemeenten ligt ongeveer tussen dat van de kleine en de grote gemeenten in.

Figuur 2a Mate van feestelijkheid van de ceremonie bij kleine gemeenten

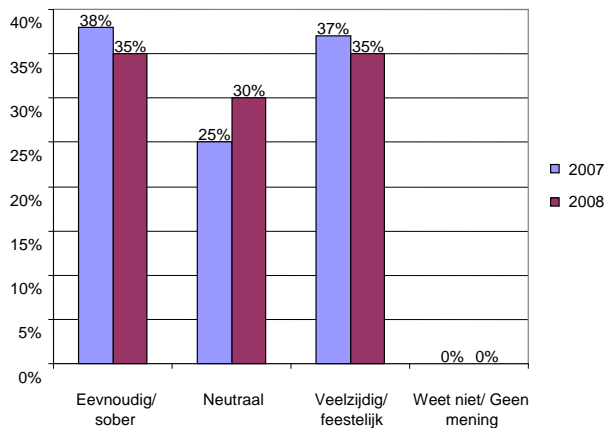
Bron: INDIAC

Figuur 2b Mate van feestelijkheid van de ceremonie bij middelgrote gemeenten

Bron: INDIAC

Figuur 2c Mate van feestelijkheid van de ceremonie bij grote gemeenten

Bron: INDIAC

3.3.2 Tevredenheid over de ceremonie

Gemeenten is vanaf de eerste rapportage gevraagd naar hun tevredenheid over verschillende aspecten van de ceremonie. Het betreft de organisatie, het programma, de opkomst, de sfeer en de reactie van de deelnemers. Voorts is gevraagd naar hun tevredenheid over de ceremonie in het algemeen. Daarbij werd wederom gebruik gemaakt van een vijfpuntsschaal.²⁸

²⁸ De schalen lopen van 1 (zeer ontevreden) tot 5 (zeer tevreden). In de tabellen 3.9 tot en met 3.14 zijn telkens de twee uiterste waarden weer samengevoegd.

Over de jaren 2006, 2007 en 2008 in totaal gezien is ongeveer drie kwart van de gemeenten (zeer) tevreden over de ceremonie. Slechts 3% van de gemeenten is ontevreden, terwijl gemiddeld 21% hier neutraal tegenover staat (zie tabel 7).²⁹

Tabel 7 Tevredenheid gemeenten over de ceremonie in het algemeen

	2006 (I)	2006 (II)	2007	2008
(Zeer) tevreden	61%	75%	74%	77%
Neutraal	25%	20%	21%	18%
(Zeer) ontevreden	10%	2%	1%	3%
Weet niet/geen mening	4%	3%	2%	2%
Onbekend	-	-	2%	-
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bron: INDIAC

Dat het overgrote deel van de gemeenten (zeer) tevreden is over de ceremonie blijkt ook uit de reactie van de gemeenten op de vraag welke aspecten van de ceremonie zij zouden willen veranderen. In de eerste rapportage gaf slechts 13% aan geen enkel aspect te willen veranderen, in de daaropvolgende rapportages is dit gestegen naar 45% (2006 II), 51% (2007) en 59% (2008).

De mate van tevredenheid over verschillende aspecten van de ceremonie komt sterk overeen met de tevredenheid in het algemeen. De volgende tabellen geven een beeld van de tevredenheid over de organisatie van de ceremonie (tabel 8), het programma (tabel 9) en de sfeer tijdens de ceremonie (tabel 10).

Tabel 8 Tevredenheid gemeenten over de organisatie van de ceremonie

	2006 (I)	2006 (II)	2007	2008
(Zeer) tevreden	77%	83%	84%	84%
Neutraal	16%	15%	12%	12%
(Zeer) ontevreden	5%	-	1%	3%
Weet niet/geen mening	2%	2%	2%	2%
Onbekend	-	-	-	-
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bron: INDIAC

Tabel 9 Tevredenheid gemeenten over het programma van de ceremonie

	2006 (I)	2006 (II)	2007 (III)	2008 (IV)
(Zeer) tevreden	72%	76%	78%	78%
Neutraal	21%	21%	18%	17%
(Zeer) ontevreden	3%	-	1%	2%
Weet niet/geen mening	4%	2%	3%	2%
Onbekend	-	-	-	-
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bron: INDIAC

²⁹ (Alleen) in 2008 is de tevredenheid weergegeven naar grootte van de gemeenten. Grote gemeenten zijn iets vaker zeer tevreden (25%) dan kleine (13%) en middelgrote (12%) gemeenten (niet opgenomen in tabel 3.9, zie hiervoor de Monitor naturalisatieceremonie juni 2009, p. 35).

Tabel 10 Tevredenheid gemeenten over de sfeer bij de ceremonie

	2006 (I)	2006 (II)	2007	2008
(Zeer) tevreden	82%	83%	86%	85%
Neutraal	15%	14%	11%	12%
(Zeer) ontevreden	-	1%	1%	2%
Weet niet/geen mening	3%	2%	2%	1%
Onbekend	-	-	-	-
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bron: INDIAC

Alleen over de opkomst is men minder tevreden, althans in de eerste meting over 2006. In die rapportage geeft 32% aan hier ontevreden over te zijn (zie tabel 11). Aanwezigheid bij de ceremonie was toen nog niet verplicht en de opkomst was, zoals we eerder zagen, bij de grote gemeenten niet hoog.

Tabel 11 Tevredenheid gemeenten over de opkomst bij de ceremonie

	2006 (I)	2006 (II)	2007	2008
(Zeer) tevreden	48%	91%	79%	77%
Neutraal	16%	6%	13%	13%
(Zeer) ontevreden	32%	1%	6%	9%
Weet niet/geen mening	3%	2%	1%	1%
Onbekend	-	-	-	-
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bron: INDIAC

Ook over de reactie van de deelnemers zijn de gemeenten tevreden, al lijken zij de reactie van naturalisandi iets positiever te waarderen dan die van optanten.³⁰ Het (kleine) verschil wordt echter mede veroorzaakt door het feit dat met betrekking tot optanten de antwoordcategorie '*weet niet/geen mening*' vaker is gekozen, waarschijnlijk omdat sommige gemeenten geen of minder optiebevestigingen dan naturalisatiebesluiten hebben om uit te reiken.

Tabel 12 Tevredenheid gemeenten over de reactie van deelnemers

	2006 (I)	2006 (II)	2007		2008	
			Nat.	Opt.	Nat.	Opt.
(Zeer) tevreden	79%	86%	89%	77%	90%	79%
Neutraal	17%	11%	7%	12%	7%	10%
(Zeer) ontevreden	1%	1%	1%	2%	2%	3%
Weet niet/geen mening	2%	3%	3%	9%	1%	8%
Onbekend	-	-	-	-	-	-
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

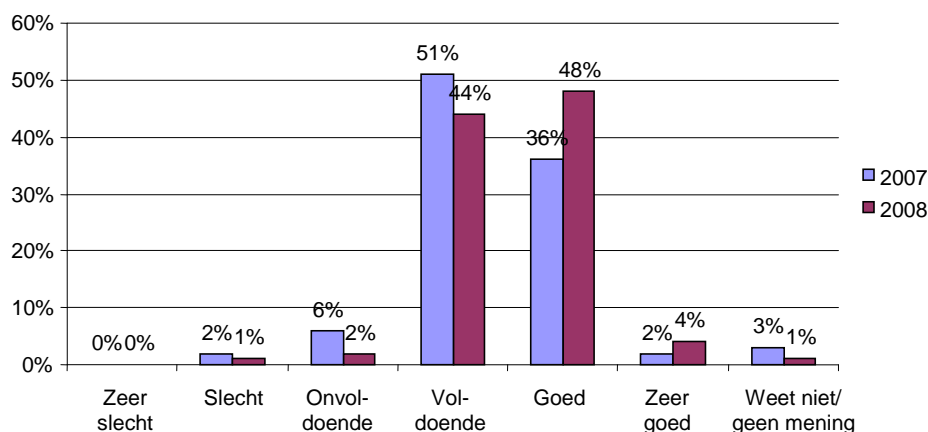
Bron: INDIAC

³⁰ In de rapportages over 2006 is gevraagd naar de reactie van *deelnemers* in het algemeen. Pas in de daaropvolgende monitoren wordt deze groep uitgesplitst naar *naturalisandi* en *optanten*.

3.3.3 Uitvoerbaarheid van de ceremonie en het gebruik van handleidingen

De gemeenten is bij de laatste twee metingen van de monitor gevraagd om de uitvoerbaarheid van de ceremonie te beoordelen. Uit de derde en vierde rapportage blijkt dat de gemeenten positief zijn over de uitvoerbaarheid van de ceremonie en deze in 2008 nog iets beter zijn gaan waarderen dan in 2007 (zie figuur 3).

Figuur 3 Uitvoerbaarheid van de ceremonie volgens gemeenten

Bron: INDIAC

In de loop van de tijd zijn er verschillende handreikingen voor de naturalisatieceremonie verschenen. Het gebruik van handreikingen is sinds 2006 bijna gehalveerd: in 2006 geeft 59% van de gemeenten aan gebruik te maken van een handreiking, in 2008 is dit nog maar 30% (zie tabel 13).

Tabel 13 Gebruik van een handreiking door gemeenten

	2006 (I)	2006 (II)	2007	2008
Ja	75 (59%)	77 (46%)	102 (33%)	80 (30%)
Nee	51 (40%)	80 (48%)	184 (60%)	168 (63%)
Weet niet/ Onbekend	1 (1%)	11 (7%)	22 (7%)	17 (6%)
Totaal	127 (100%)	168 (100%)	308 (100%)	265 (100%)

Bron: INDIAC

De handreikingen die gemeenten op dit moment tot hun beschikking hebben als hulp bij het uitvoeren van de naturalisatieceremonies zijn de in mei 2002 door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties uitgegeven *Handreiking Ceremonie bij Naturalisatie*, en de handreiking van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten die dateert van februari 2008. Gemeenten zijn op grote schaal gebruik gaan maken van laatstgenoemde handreiking en minder van de handreiking van het Rijk: in het tweede gedeelte van 2006³¹ en in 2007 maakt ruim 80% van de gemeenten gebruik van deze handreiking, in 2008 is dit 39%. Er zijn ook gemeenten die een door henzelf opgestelde handreiking gebruiken (zie tabel 14).

³¹ In de eerste rapportage van de monitor is niet aangegeven welke handreiking is gebruikt door gemeenten.

Tabel 14 Soort handreiking gebruikt door gemeenten

	2006 (I) *	2007	2008
Handreiking opgesteld door gemeente zelf	7 (9%)	12 (12%)	(9%)
Handreiking van het Rijk	64 (83%)	86 (86%)	31 (39%)
Handreiking van de VNG	-	-	38 (48%)
Anders	6 (8%)	2(2%)	3 (4%)
Totaal	77 (100%)	100 (100%)	79 (100%)

* Niet gevraagd in 2006 I.

Bron: INDIAC

In alle rapportages geeft het overgrote deel van de gemeenten (meer dan 90%) aan dat zij de werkbaarheid van de gebruikte handreiking als voldoende tot goed waarderen. In de laatste rapportage over 2008 is alleen gevraagd naar een oordeel over de handreiking van de VNG en die van het Rijk.

De meeste gemeenten die *geen* gebruik maakten van een handreiking hebben daar ook geen behoefte aan. In de eerste rapportage geldt dit voor 53%, in 2008 is dit percentage gestegen naar 80% (zie tabel 15). Deze toename heeft waarschijnlijk te maken met een toegenomen ervaring en handigheid in het organiseren van naturalisatieceremonies.

Tabel 15 Behoeftte aan handreiking bij gemeenten die geen gebruik maken van een handreiking

	2006 (I)	2006 (II)	2007	2008
Ja	16 (31%)	12 (15%)	31 (17%)	19 (11%)
Nee	27 (53%)	57 (72%)	132 (73%)	134 (80%)
Weet niet/ Onbekend	8 (16%)	10 (13%)	18 (10%)	15 (9%)
Totaal	51 (100%)	79 (100%)	181 (100%)	168 (100%)

Bron: INDIAC

De gemeenten die wel behoefte zeggen te hebben aan een handreiking, geven aan die vooral nodig te hebben voor de organisatie en de vormgeving van de ceremonie en voor het opstellen van het programma (zie tabel 16). Uit de rapportage van 2008 blijkt dat een aantal gemeenten een nieuwe handreiking wellicht nuttig zou vinden in verband met de (dan nog in te voeren) verklaring van verbondenheid.³²

Tabel 16 Aspecten van de ceremonie waarop behoefte is aan een handreiking

	2006 (I)	2006 (II)	2007	2008
Organisatie	10 (63%)	5 (42%)	15 (48%)	7 (37%)
Vormgeving	13 (81%)	7 (58%)	25 (81%)	17 (89%)
Opstellen van het programma	12 (75%)	8 (67%)	16 (52%)	6 (32%)
Maken van planning	2 (13%)	1 (8%)	6 (19%)	-
Anders	-	2 (17%)	2 (6%)	1 (5%)
Totaal	16 (100%)	12 (100%)	31 (100%)	19 (100%)

Bron: INDIAC

³² Om hoeveel gemeenten het gaat is niet vermeld.

3.4 Conclusie

In dit hoofdstuk zijn de uitkomsten van de Monitor naturalisatieceremonie van INDIAC besproken. De monitor omvat vier rapportages die samen de jaren 2006 tot en met 2008 betreffen. Doordat bepaalde aspecten – om gefundeerde redenen – niet bij iedere meting, of niet altijd op dezelfde wijze zijn gemeten is een vergelijking tussen de verschillende jaren niet op alle punten mogelijk. Op grond van de monitorgegevens kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

- Bijna alle besluiten op verzoeken tot verkrijging van het Nederlanderschap worden tijdens een ceremonie uitgereikt. Tussen de aanvraagdatum en de datum van de uitreiking aan de betrokkene verstrijken gemiddeld ongeveer zes maanden. Voor optieverzoeken is geen indicatie van doorlooptijden te geven.
- Het aandeel gemeenten dat een naturalisatieceremonie heeft georganiseerd is sinds de invoering – per 1 januari 2006 – van de verplichting voor gemeenten om minimaal een maal per jaar een ceremonie te organiseren gestegen naar 98% in 2008.
- De opkomstpercentages zijn hoog. Alleen in de eerste rapportage over 2006 en alleen bij de grote gemeenten bedroeg het slechts 33%, maar in de latere jaren was dit voor kleine, middelgrote én grote gemeenten (nagenoeg) maximaal. Het feit dat naturalisandi en optanten sinds 1 oktober 2006 verplicht zijn een naturalisatieceremonie bij te wonen speelt hierin een rol.
- De meeste reguliere ceremonies en de meeste ceremonies op de landelijke naturalisatiedag gaan gepaard met een receptie/borrel, de uitreiking van documenten, het overhandigen van een cadeau en/of aandenken. In wat minder gevallen wordt een foto gemaakt van/met de nieuwe Nederlanders, of maakt een toespraak van/vraaggesprek met hen deel uit van de ceremonie. Bij veruit de meeste ceremonies houdt de (loco-)burgemeester of een wethouder een toespraak en reikt de optiebevestigingen en naturalisatiebesluiten uit. Tijdens de toespraken komen de nieuw verkregen grondrechten en diversiteit in de samenleving het meest frequent aan de orde. Bij de ceremonie worden nog niet zo vaak lokale ingezetenen of organisaties betrokken, dit gebeurt wel wat vaker tijdens de landelijke naturalisatiedag.
- Sinds 2006 is het percentage gemeenten dat gebruik maakt van één van de handreikingen voor de naturalisatieceremonie bijna gehalveerd. De meeste gemeenten die geen gebruik maken van een handreiking hebben hieraan ook geen behoefte.
- De gemeenten oordelen verschillend over de formaliteit en de feestelijkheid van de gehouden ceremonies.
- De uitvoerbaarheid van de ceremonie komt alleen aan bod in de rapportages over de jaren 2007 en 2008. De gemeenten zijn daar positief over.
- Het overgrote deel van de gemeenten is (zeer) tevreden over de ceremonie in het algemeen en over de verschillende aspecten hiervan (de organisatie van de ceremonie, het programma, de sfeer en de reactie van de deelnemers). Ook over de opkomst is men positief, alleen bij de eerste meting in 2006 – toen de opkomst nog niet verplicht en bij grote gemeenten niet hoog was – is er wat meer onvrede.

Het algemene beeld dat uit de monitor naar voren komt is dat de invoering van de naturalisatieceremonies over het algemeen voorspoedig is verlopen. Dat geldt zowel voor de reguliere ceremonies als voor de ceremonies op de landelijke naturalisatiedag. Een met de tijd groeiend aantal gemeenten heeft dan ook geen behoefte aan veranderingen in de vormgeving of invulling van de ceremonie. In de laatste rappor-

tage wordt duidelijk dat (vooral kleinere) gemeenten niet altijd meer een ceremonie op de landelijke naturalisatiedag (willen) organiseren wanneer er dan geen uitreikingen zijn, waardoor een ceremonie op die dag overbodig wordt gevonden.

Deel 3

De naturalisatieceremonie volgens naturalisandi en optanten

4 Opzet van het kwalitatieve onderzoek

Dit hoofdstuk bevat de onderzoeksopzet van het kwalitatieve onderzoek dat het WODC uitvoerde. Daarnaast wordt stil gestaan bij de dataverzameling, de respons, kenmerken van de respondenten en de analysemethode.

Het kwalitatieve onderzoek beoogt inzicht te geven in de wijze waarop naturalisandi en optanten de naturalisatieceremonie hebben ervaren en geeft daarmee aanvullende informatie met betrekking tot onderzoeksvraag 1, die in hoofdstuk 3 werd beantwoord vanuit het perspectief van de gemeenten.

4.1 Onderzoeksvragen en onderzoeksopzet

De vraag die in het kwalitatieve onderzoek centraal staat is: hoe beleven naturalisandi en optanten de naturalisatieceremonie, en is er iets te zeggen over een mogelijke verandering in hun verbondenheid met Nederland door het bijwonen van de ceremonie?

De bijbehorende subvragen van dit onderzoeksdeel luiden:

- a Wat zijn de motieven van naturalisandi en optanten om Nederlander te worden?
- b In hoeverre zijn naturalisandi en optanten voorafgaand aan de ceremonie verbonden met Nederland?
- c Wat verwachten naturalisandi en optanten van de naturalisatieceremonie? Hoe hebben zij deze ervaren?
- d In hoeverre geven naturalisandi en optanten, enkele weken na de ceremonie, aan verbonden met Nederland te zijn? Is er een verschil in verbondenheid waarneembaar vóór en na de ceremonie? Zijn er aanwijzingen dat dit verschil toegewezen kan worden aan (de beleving van) de ceremonie?
- e Hebben er naar aanleiding van de ceremonie veranderingen plaatsgevonden in de plannen van de respondenten ten aanzien van participatie in werk, vrijwilligerswerk, opleiding, vrije tijdsbesteding en sociale contacten en bestuur/politiek?

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden zijn face-to-face interviews gehouden met 40 naturalisandi en optanten, die tussen 1 maart 2009 en 31 september 2009 een naturalisatieceremonie hebben bezocht om hun bewijs van Nederlanderschap in ontvangst te nemen. Er is voor gekozen om het onderzoek te richten op niet-westerse naturalisandi en optanten.

Van beleidswege was er behoefte aan informatie over naturalisandi en optanten met een andere culturele achtergrond dan de westerse, groepen met naar verwachting relatief grote sociale afstand tot Nederland.³³

Ten einde veranderingen in verbondenheid te kunnen meten zijn naturalisandi en optanten enkele weken voor en na de ceremonie geïnterviewd. Om het effect van de naturalisatieceremonie op verbondenheid te onderzoeken zou een (quasi-)experimentele onderzoeksopzet met een controlegroep de voorkeur hebben gehad. Het was echter niet mogelijk om te werken met een controlegroep, omdat bijwonen van

³³ Voor de kwalificatie 'niet-westerse' is aangesloten bij de definitie van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

de ceremonie ten tijde van het onderzoek verplicht was voor alle naturalisandi en optanten.³⁴

Of een verandering van de verbondenheid met Nederland naar aanleiding van de naturalisatieceremonie leidt tot een verandering in de participatie in de Nederlandse samenleving kunnen wij in dit onderzoek niet nagaan. Wel kunnen we aangeven of een respondent van plan is veranderingen aan te brengen in zijn/haar participatie, contacten, vrijetijdsbesteding of betrokkenheid bij besluitvorming in de Nederlandse samenleving (gedragsintenties). Ook daarbij wordt bezien of de plannen iets te maken lijken te hebben met de beleving van de ceremonie. Men mag er overigens niet van uitgaan dat gedragsintenties altijd ook daadwerkelijk tot dat gedrag zullen leiden (Sheeran, 2002).

In dit onderzoek meten we de gevoelens, gedragingen en opvattingen niet in de strikte zin van het woord, maar gaan we af op wat de respondenten zeggen over hun beleving en verbondenheid. Voor gevoelens geldt dat ze aan verandering onderhevig kunnen zijn. Een respondent kan zich vandaag meer verbonden voelen met Nederland dan morgen, onder invloed van gebeurtenissen of stemmingen. Dit neemt niet weg dat wat respondenten vertellen een mogelijke indicatie is van hun verbondenheid met Nederland.

4.2 Dataverzameling

De dataverzameling startte op 1 maart 2009, het moment van invoering van de verklaring van verbondenheid. Alle respondenten in dit onderzoek hebben zodoende de verklaring van verbondenheid afgelegd.

Selectie van gemeenten

Het onderzoek is kwalitatief van aard en beoogt geen representativiteit. Er is gestreefd naar landelijke spreiding van respondenten, om variaties in de naturalisatieceremonies en in de beleving van de naturalisandi en optanten in kaart te kunnen brengen. De dataverzameling is begonnen met de selectie van gemeenten. Daarbij is geprobeerd om verschillende typen ceremonies in het onderzoek te betrekken: groot opgezette ceremonies met veel naturalisandi en optanten, relatief kleine ceremonies met één of enkele naturalisandi of optanten en middelgrote tussenvormen. Omdat deze informatie vooraf niet beschikbaar was, is de grootte van de gemeente betreffende het absolute aantal inwoners met een andere dan de Nederlandse nationaliteit als een 'proxy' gebruikt voor type ceremonie. Deze inwoners zijn immers de potentiële naturalisandi en optanten.

³⁴ Daar komt bij dat de alle ceremonies dezelfde vaste onderdelen bevatten, zodat ook het vergelijken van respondenten die deel hadden genomen aan verschillende ceremonies geen optie was.

Tabel 17 Aantal inwoners met een niet-EU nationaliteit per gemeente

Categorie gemeente	Aantal inwoners met niet-EU nationaliteit in gemeente	Aantal gemeenten in NL	Gemeente aan onder- en bovengrens per categorie
Klein	0-3000	418	Schiermonnikoog t/m Bergen op Zoom
Middelgroot	3.000-10.000	21	Venlo t/m Eindhoven
Groot	10.000-60.000	4	Utrecht t/m Amsterdam

Bron: CBS

Omdat de optieprocedure in het algemeen sneller verloopt dan de naturalisatieprocedure startte de dataverzameling met het benaderen van gemeenten voor het aanleveren van gegevens van optanten. Na enkele weken zijn ook gemeenten geselecteerd en benaderd om gegevens van naturalisandi aan te leveren. Dit is gedaan met behulp van een gegevensbestand van INDIAC waarin het aantal naturalisatiebesluiten per gemeente voor een bepaalde periode stond aangegeven. Gemeenten zijn geselecteerd op basis van het aantal uit te reiken naturalisatiebesluiten in de komende weken (meer dan twee, om de kans op positieve respons te vergroten), de geografische ligging (gespreid over Nederland) en de hierboven uitgelegde categorisering. In totaal zijn 27 gemeenten benaderd, waarvan er 23 hebben meegewerkt: drie grote, acht middelgrote en twaalf kleine. Drie van deze gemeenten wilden zelf de respondenten benaderen. Deze drie gemeenten hebben alleen de gegevens doorgegeven van respondenten die aan het onderzoek mee wilden doen.³⁵ Twee gemeenten wilden niet meewerken: één grote gemeente wilde om privacyredenen geen namen aanleveren van mensen die aan de ceremonie deel zouden nemen en één middelgrote gemeente gaf aan wegens overige werkzaamheden niet aan het onderzoek toe te komen. Twee kleine gemeenten wilden wel meewerken maar konden dit niet omdat de eerstvolgende naturalisatieceremonie te laat zou plaatsvinden voor de dataverzameling voor dit onderzoek.

Streefgetallen

Bij de start van de dataverzameling zijn streefgetallen ten aanzien van de te interviewen respondenten vastgesteld. Het streven was 40 respondenten te interviewen, met een reserve van twee respondenten in verband met mogelijke uitval (zoals attritie tussen voor- en nameting). Bij de selectie van respondenten werd gestreefd naar een evenredige verdeling naar sekse, 'type' genaturaliseerde (optant/naturalisandus), migratiegeneratie en het migratiemotief (arbeids-/gezins-/asielmigratie) (zie tabel 18). Gemeenten leverden gegevens aan over sekse en 'type' genaturaliseerde. Omdat de gemeenten geen informatie hadden over het migratiemotief van optanten/naturalisandi werd de oorspronkelijke nationaliteit gebruikt als een 'proxy' (bijv. Turkse, Marokkaanse, Surinaamse als 'proxy' voor gezinsmigratie en Irakese, Afghaanse voor asielmigratie). De leeftijd van de respondenten is gebruikt als een 'proxy' voor migratiegeneratie. Bij de werving bleek dat Surinamers die de Nederlandse nationaliteit aanvragen veelal in aanmerking komen voor de optieregeling. Afghanen en Irakezen zijn vooral naturalisandi. Turken en Marokkanen zijn in beide groepen vertegenwoordigd. De streefaantallen zijn bepaald op basis van het jaarlijkse aantal naturalisaties en opties in Nederland en bijbehorende kerngetallen (INDIAC, 2009a).

³⁵ Dit betreft in totaal drie respondenten.

Tabel 18 Streefgetallen respondentengewerving

<i>Sekse</i>	
Mannen	21
Vrouwen	21
<i>Optanten/naturalisandi</i>	
Optanten 1e generatie	11
Optanten 2e generatie	10
Naturalisandi	21
<i>Oorspronkelijke nationaliteit</i>	
Optanten	
Turkse/Marokkaanse	11
Surinaamse	10
Naturalisandi	
Afghaanse/Irakese/nationaliteit overige asiellanden	10
Turkse/Marokkaanse	11

Selectie van respondenten en respons

In totaal leverden de deelnemende gemeenten gegevens aan van 308 respondenten: 114 optanten en 194 naturalisandi. Van hen waren er tien minderjarig, zij zijn niet meegenomen. Van de overige 298 benaderden WODC onderzoekers er 207 voor deelname aan het onderzoek; onder hen ook de respondenten die door de gemeenten al waren benaderd. De overige 91 zijn niet benaderd omdat personen met hun achtergrondkenmerken al voldoende vertegenwoordigd waren. Afhankelijk van de beschikbaarheid van telefoonnummers zijn de respondenten telefonisch (97), of per brief (110) benaderd. Van de per brief benaderde potentiële respondenten hebben er tien positief gereageerd en 21 potentiële respondenten gaven aan niet mee te willen doen aan het onderzoek. Bij de telefonisch benaderde personen was de respons ruim drie keer zo hoog; van hen reageerden er 35 positief.

De meest genoemde redenen om niet mee te doen aan het onderzoek waren: geen tijd vanwege werk, studie, mantelzorg (n=24), geen zin (n=10) en huiverigheid voor het onderzoek (n=6). In enkele gevallen speelden lange vakanties in het buitenland een rol (n=3), psychische problemen en de lengte van het interview (elk n=2). Incidenteel (n=2) noemde men een taalbarrière ondanks de mogelijkheid om een tolk te gebruiken, ziekte of onderzoeksmoeheid (elk n=1). De potentiële respondenten zijn bij het eerste telefonische contact³⁶ duidelijk geïnformeerd over het onderzoek toen hun werd gevraagd om mee te doen. Hierbij is benadrukt dat deelname niet verplicht was en dat die ook los stond van de komende naturalisatieceremonie. Voorafgaand aan ieder eerste interview is uitgelegd dat anonimiteit gegarandeerd was en dat het onderzoek tot doel had *verschillende* meningen, visies en gevoelens te achterhalen.

De kans bestaat dat er bij de werving van de respondenten een selectie-effect is opgetreden doordat mensen met voldoende tijd, een uitgesproken mening, of enthousiasme voor het onderwerp positief hebben gereageerd. Gezien de redenen voor niet-deelname gaat het waarschijnlijk om een beperkt effect. Er zijn geen redenen om aan te nemen dat er in andere opzichten selectie heeft plaatsgevonden.

³⁶ Ook van de per brief benaderde potentiële respondenten die mee wilden werken aan het onderzoek werd in tweede instantie een telefoonnummer verkregen.

Vragenlijst en interviews

Er is een vragenlijst opgesteld met open en (semi)gesloten vragen.³⁷ De respondenten is onder andere gevraagd naar de gebeurtenissen tijdens de ceremonie, de boodschap die zij daaruit hebben meegenomen en de emoties die de ceremonie heeft opgeroepen.

Zoals vermeld in hoofdstuk twee is verbondenheid geoperationaliseerd als emotionele, normatieve en functionele verbondenheid. Vragen over verbondenheid zijn zowel tijdens het interview *voor* als tijdens het interview *na* de ceremonie gesteld. De antwoorden zijn vergeleken, om eventuele veranderingen aan het licht te brengen. Hierbij werd bekeken of er aanwijzingen waren dat deze veranderingen te maken zouden kunnen hebben met de beleving van de naturalisatieceremonie. Bij de functionele verbondenheid zijn de vragen in de nameting op een aantal punten gewijzigd. Omdat de respondent in het eerste interview al gevraagd is naar werk, vrijwilligerswerk, vrijetijdsbesteding, opleiding, sociale contacten en participatie in bestuur/politiek, is in de nameting gevraagd of de situatie op deze punten nog dezelfde was. Voorts is tijdens het tweede interview gevraagd welke nieuwe rechten de respondent heeft gekregen, en of hij of zij van plan is hier gebruik van te maken.

Met 45 respondenten is een afspraak voor een voormeting gemaakt. Eén persoon was op de afgesproken tijd niet thuis en trok bereidheid tot deelname later in. Er zijn dus 44 voormetingen gedaan. Drie respondenten zijn tussen de voor- en nameting uitgevallen; wegens lange vakantie, zware bevalling en een nog niet afgeronde aanvraagprocedure. Daarnaast bleek één respondent geen verklaring van verbondenheid te hebben afgelegd omdat de naturalisatieaanvraag voor 1 maart 2009 ingediend was. Hierdoor bestaat de uiteindelijke responsgroep uit 40 respondenten. Het streven was om de interviews binnen zowel drie weken voor als na de ceremonie te houden. In werkelijkheid zijn de interviews gehouden tussen nul en 48 dagen vóór de ceremonie (gemiddeld 9 dagen, mediaan 6 dagen) en drie tot 64 dagen na de ceremonie (gemiddelde 20 dagen, mediaan 14 dagen). Tussen beide interviews verstreken dus gemiddeld ruim 4 weken. In alle gevallen op twee na, zijn de respondenten tijdens de voor- en de nameting door dezelfde onderzoeker geïnterviewd. Het overgrote deel van de interviews vond bij de respondenten thuis plaats, een enkel interview op een openbare locatie of op het werk van de respondent. Zowel tijdens de voormeting (n=13) als tijdens de nameting (n=8) was de partner soms aanwezig bij het interview. Daarnaast waren er vaak kinderen present. Tijdens de meeste interviews was de voertaal Nederlands. Negen respondenten gaven er de voorkeur aan het gesprek in hun moedertaal te voeren. Vier mensen zijn door een Turkssprekende onderzoeker van het WODC geïnterviewd in het Turks en bij vier respondenten is er gebruik gemaakt van een tolk (Berbers en Arabisch). Eén respondent wilde graag Engels spreken zodat zijn vrouw het gesprek kon volgen. Bij respondenten die dat toestonden zijn de interviews op band opgenomen. Bij elk interview is door de interviewer aangetekend of de indruk bestond dat (bepaal)de antwoorden onbetrouwbaar waren.³⁸

³⁷ De vragenlijst is op aanvraag te verkrijgen bij het WODC.

³⁸ Twee interviews zijn tijdens de voormeting door de onderzoekers op onderdelen als 'onbetrouwbaar' aangemerkt omdat de indruk bestond dat de respondenten sociaal wenselijke antwoorden gaven, bijvoorbeeld omdat er anders werd geantwoord in aanwezigheid van de partner, of omdat zonder verdere toelichting alleen 'goed, goed'

4.3 De respondenten

De onderzoeksgroep bestaat uit minder optanten dan beoogd (15 in plaats van 20). Het bleek niet mogelijk om meer optanten te werven. Vooral de kleine gemeenten konden weinig optanten aanleveren. Van het totale aantal aangeleverde kandidaten, zijn er uiteindelijk verhoudingsgewijs evenveel naturalisandi als optanten bereid gevonden tot deelname. Tabel 19 geeft een overzicht van de achtergrondkenmerken van de uiteindelijke onderzoeksgroep en van het totale aantal aangeleverde kandidaten. Hoewel de streefaantallen niet in alle opzichten zijn gehaald, vormt de onderzoeksgroep voor de meeste kenmerken een redelijke afspiegeling van de totale kandidatengroep. Ruim de helft van de deelnemende respondenten had de Turkse (n=12) of Marokkaanse (n=10) nationaliteit. Vijf hadden de Surinaamse nationaliteit. De overige dertien waren afkomstig uit Afrikaanse en Aziatische landen, voornamelijk landen waarvandaan asielmigratie plaatsvindt.

Tabel 19 Achtergrondkenmerken respondenten

Kenmerk	Aantal respondenten	Percentage van responsgroep	Aantal in totaal	Percentage van totaal
<i>Sekse</i>				
Mannen	20	50%	115	37%
Vrouwen	20	50%	192	62%
Onbekend	0	0%	1	0%
<i>Optant/naturalisandus</i>				
Optanten	15	38%	114	37%
Naturalisandi	25	63%	194	63%
<i>Gemeente-categorie</i>				
Klein	9	23%	72	23%
Middelgroot	20	50%	134	44%
Groot	11	28%	102	33%
<i>Generatie³⁹</i>				
1e	35	87%	225	73%
2e	5	13%	62	20%
Onbekend	0	0%	21	7%
<i>Oorspronkelijke Nationaliteit</i>				
Turks/Marokkaans	22	55%	152	49%
Surinaams	5	13%	13	4%
Afghaanse/Irakese/Overige (asiel)landen	13	32%	143	46%
Totaal	40	100%	308	100%

Overige achtergrondkenmerken van de respondenten zijn te vinden in tabel 20.

werd geantwoord. Die onderdelen zijn buiten de analyses gelaten. Tijdens de nameting is er geen enkel interview als onbetrouwbaar beoordeeld.

³⁹ Respondenten die voor hun zesde levensjaar naar Nederland zijn gekomen werden beschouwd als tweede generatie (Hooghiemstra, 2003, p. 25). Van het totaal aantal respondenten zijn er drie in Nederland geboren en twee voor het zesde levensjaar geïmmigreerd. Eén respondent is op twaalfjarige leeftijd gemigreerd ('tussengeneratie' volgens Hooghiemstra, 2003, p. 24) en was ten tijde van het interview twintig jaar. Deze respondent is bij de eerste generatie respondenten gerekend.

Tabel 20 Overige kenmerken van de respondenten

Kenmerken	Optant	Naturalisandi	Totale groep
<i>Hoogst afgeronde opleiding</i>			
Geen diploma	3	2	5
Lager onderwijs	3	0	3
Middelbare school (havo/vwo)	4	8	12
Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)	3	9	12
Hoger onderwijs (hbo/universiteit)	2	6	8
Totaal	15	25	40
<i>Leeftijdsgroep</i>			
18–31 jaar	5	9	14
32–50 jaar	6	12	18
>50 jaar	4	4	8
Gemiddelde leeftijd	42	36	38
<i>Dagelijkse werkzaamheden student / (vrijwilligers)werk</i>			
JA	9	18	27
Nee	6	7	13
Totaal	15	25	40
<i>Migratiemotief</i>			
Arbeid	3	0	3
Gezinsvorming	5	9	14
Gezinshereniging	4	6	10
Asiel	0	8	8
Studie	0	2	2
Totaal	15	25	40
<i>Verblijfsduur in Nederland (in jaren)</i>			
0–9 jaren	2	16	18
10–19 jaren	4	6	10
20-29 jaren	4	0	4
30-39 jaren	2	2	4
> 40 jaren	3	1	4
Gemiddelde verblijfsduur in Nederland (in jaren)	24	11	16
<i>Nederlandse taalbeheersing</i>			
Slecht	4	2	6
Noch slecht/ noch goed	2	3	5
Goed	9	20	29
Totaal	15	25	40

De respondenten zijn gemiddeld 38 jaar,⁴⁰ de naturalisandi gemiddeld zes jaar jonger dan de optanten (36 jaar vs. 42 jaar).⁴¹ Veertien respondenten zijn in het kader van gezinsvorming naar Nederland gekomen, tien voor gezinshereniging (n=10), acht respondenten hadden asielgerelateerde redenen (allen naturalisandi) en vijf

⁴⁰ Standaarddeviatie: 15 jaar.

⁴¹ De leeftijden van zowel de optanten als de naturalisandi lopen zeer uiteen: optanten van 18-75 jaar; naturalisandi van 20-61 jaar. De respondenten zijn in drie leeftijdscategorieën ondergebracht: 18-31 jaar, 32-50 jaar en 50+.

respondenten zijn naar Nederland gekomen voor studie of arbeid (n=2 respectievelijk n=3). De respondenten zijn gemiddeld zestien jaar in Nederland. De optanten gemiddeld ruim twee keer zo lang (24 jaar vs. 11 jaar).⁴²

De helft van de respondenten heeft middelbaar beroepsonderwijs of hoger onderwijs (HBO of universiteit) gevolgd, terwijl één op de vijf alleen lager onderwijs of helemaal geen onderwijs heeft genoten. De naturalisandi hebben vaker middelbaar beroepsonderwijs of hoger onderwijs gevolgd dan de optanten en de laatst genoemden juist vaker geen of alleen lager onderwijs. Beheersing van de Nederlandse taal is gescoord op een driepuntsschaal (slecht, niet slecht/niet goed, goed). Volgens de interviewers is de taalvaardigheid van de meerderheid van de respondenten goed.⁴³

4.4 Analyse en verslaglegging

De onderzoekers transcribeerden na afloop, grotendeels aan de hand van beschikbare bandopnamen, de interviews. In een 'codelijst' werden de operationalisering van de verschillende aspecten van verbondenheid en de beleving van de ceremonie opgenomen (zowel voor- als nameting).

Twee onderzoekers codeerden het materiaal. Voorafgaand aan de daadwerkelijke codering zijn drie interviews dubbel 'proefgecodeerd'. Voor elk gecodeerd interview is een maat van intercodeur-betrouwbaarheid berekend.⁴⁴ Na ieder 'proefgecodeerd' interview zijn de verschillen tussen de twee codeerversies besproken om de intercodeur-betrouwbaarheidsscore te verbeteren. De gemiddelde intercodeur-betrouwbaarheidsscore van de drie gecodeerde interviews is 78%, met 85% als hoogste score en 75% als laagste score.

Bij de verslaglegging van de onderzoeksresultaten wordt gebruik gemaakt van citaten. Daarbij worden enkele achtergrondkenmerken van degenen van wie het citaat afkomstig is vermeld, terwijl tegelijkertijd hun anonimiteit blijft gewaarborgd door overige kenmerken evenals de betrokken gemeente niet te noemen.

⁴² Vanwege dit ruime verschil in de verblijfsduur van de optanten en naturalisandi is ervoor gekozen om te volstaan met vergelijkingen tussen optanten en naturalisandi, en deze ook als een proxy te gebruiken voor de verblijfsduur van de respondenten.

⁴³ Dit is bepaald door de onderzoekers tijdens het eerste telefonische contact, afhankelijk van of de betrokkenen vragen begrepen en konden antwoorden. In alle gevallen dat de Nederlandse taalbeheersing slecht werd geacht en op verzoek van de betrokkenen in een paar andere gevallen is door een onderzoeker in de moedertaal geïnterviewd (Turks) of gebruik gemaakt van een tolk.

⁴⁴ De intercodeurbetrouwbaarheid is berekend met behulp van de volgende formule (Miles & Huberman, 1994):
$$\text{Aantal overeenkomsten} \times 100 / (\text{Aantal overeenkomsten} + \text{Aantal verschillen})$$

5 Motieven voor naturalisatie

Dit hoofdstuk gaat over de motieven van naturalisandi en optanten om de Nederlandse nationaliteit aan te vragen. De genoemde motieven zijn onderverdeeld in emotionele en instrumentele motieven. Emotionele motieven hebben betrekking op de positie die de migrant inneemt ten opzichte van andere mensen. Zo kan de migrant het idee hebben dat hij meer geaccepteerd zal worden door zijn omgeving als hij de Nederlandse nationaliteit bezit. Instrumentele motieven zijn onderverdeeld in praktische en juridische motieven. Praktische motieven hebben te maken met voornamelijk administratieve zaken, bijvoorbeeld het vereenvoudigen van internationaal reizen. Juridische motieven hebben betrekking op het versterken van de rechtspositie van de migrant, zoals het verkrijgen van stemrecht (Crick et al., 2003). Als de genoemde naturalisatiemotieven lijken samen te hangen met de achtergrondkenmerken van de desbetreffende respondenten, wordt dit bij de beschrijving vermeld. Zoals het geval is voor alle resultaten uit dit kwalitatieve onderzoek, zijn de uitkomsten wel illustratief voor, maar niet generaliseerbaar naar de gehele populatie naturalisandi/optanten in Nederland.

Respondenten kunnen meerdere typen motieven hebben om Nederlander te willen worden. De verschillende motieven zijn niet altijd scherp van elkaar te onderscheiden en ze kunnen met elkaar samenhangen. Zo heeft het verkrijgen van dezelfde rechtspositionele status als Nederlandse burgers voor sommige respondenten naast een juridisch voordeel ook een emotionele lading.⁴⁵ En het verkrijgen van een andere rechtspositionele status kan gepaard gaan met het vereenvoudigen van praktische zaken zoals het reizen zonder visum. In navolging van Rutter et al. (2008), Levesly (2008) en Brettel (2006) is reizen zonder visum onder praktische motieven geplaatst omdat de respondenten dit zelf ook voornamelijk beschrijven als een praktisch voordeel.

5.1 Typen motieven

Geen van de 40 respondenten noemt uitsluitend emotionele motieven voor het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit. Wel geeft een relatief grote groep respondenten aan enkel om instrumentele redenen Nederlander te willen worden (n=13). Het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit heeft voor hen geen emotionele lading. Een respondent verklaart: *'Door dit papiertje voel ik me niet meer of minder Nederlands, want ik ben hier geboren en ik ben hier al 23 jaar'*. De meeste respondenten (n=27) hebben echter een combinatie van emotionele en instrumentele motieven om het Nederlanderschap aan te vragen.

⁴⁵ Indien de respondenten slechts het juridische aspect noemen is dit alleen onder juridische motieven geplaatst. Als respondenten ook emotionele aspecten aan het verkrijgen van dezelfde rechtspositie verbinden – bijvoorbeeld omdat ze verwachten er meer bij te horen als ze dezelfde rechten hebben – is dit als emotioneel motief gekwalificeerd.

Tabel 21 Meest genoemde motieven voor naturalisatie

Type motieven	Genoemd als één van de Motieven* (n=40)	Genoemd als enige motief** (n=40)
Instrumenteel	40	13
<i>1 Praktisch</i>	32	6
versimpeling reizen	19	
versimpelen administratieve zaken	11	
makkelijker vinden van werk	8	
kopen van een huis	4	
<i>2 Juridisch</i>	27	2
principiële reden/gelijke rechten	19	
zekerheid/veiligheid (door rechtspositionele status)	8	
stemrecht	6	
overig	4	
Emotioneel	27	0
zelfde nationaliteit als familieleden verkrijgen	16	
erbij willen horen/graag Nederlander willen zijn	14	
logische stap door verwevenheid met samenleving	9	

* Meerdere antwoorden mogelijk.

** Slechts acht respondenten noemen maar één type motief. Dertien respondenten noemen alleen instrumentele motieven (alleen praktische, alleen juridische, of beide). De overige 27 respondenten noemen minimaal één instrumenteel motief in combinatie met een emotioneel motief.

Hieronder wordt nader op de genoemde motieven ingegaan.

5.2 Praktische motieven

Zoals uit tabel 21 blijkt worden praktische gronden het vaakst genoemd als motief voor het aanvragen van de Nederlandse nationaliteit (n=32). Zes respondenten hebben uitsluitend praktische redenen om Nederlander te willen worden. Het meest genoemde praktische motief (n=19) is het feit dat reizen vanuit Nederland naar het buitenland eenvoudiger wordt met een Nederlands paspoort (voor het reizen naar een aantal landen geen visum meer nodig en minder oponthoud). Verder noemen respondenten dat de Nederlandse nationaliteit het vinden van een baan (n=8) zal vergemakkelijken, evenals het kopen van een woning en het verkrijgen van een hypotheek (n=4).

Opvallend is dat een aantal respondenten het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit uitsluitend lijkt te koppelen aan het verkrijgen van een Nederlands paspoort. Zij spreken niet over naturaliseren of het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit, maar noemen enkel het krijgen van een Nederlands paspoort. Dit kan een indicatie zijn van het feit dat zij vooral hechten aan het praktische belang van de naturalisatie. Hier lijkt echter ook sprake te zijn van gangbaar taalgebruik in de zin dat men het soms over de ontvangst van het paspoort heeft waar in feite het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit wordt bedoeld.

5.3 Juridische motieven

21 respondenten hebben juridische motieven om zich te laten naturaliseren (zie tabel 21). Vooral bij naturalisandi zijn juridische motieven belangrijk: 17 van de

25 naturalisandi hebben één of meer juridische motieven voor het aanvragen van het Nederlanderschap. Bij optanten zijn voor slechts 4 van de 15 respondenten juridische motieven van belang. Een aantal optanten (n=4) geeft aan dat juridische motieven geen rol spelen omdat zij het idee hebben juridisch gezien al gelijkwaardig te zijn aan en dus al dezelfde rechten te hebben als Nederlanders. Twee respondenten geven uitsluitend juridische motieven aan als reden waarom zij de Nederlandse nationaliteit willen verkrijgen.

Het verkrijgen van dezelfde rechtspositie als Nederlandse burgers heeft voor bijna de helft van de respondenten (n=19) een principiële lading: Zij willen de Nederlandse nationaliteit verkrijgen en vinden vaak ook dat zij hier recht op hebben. Daarnaast geven respondenten (n=8) aan zich met een Nederlandse nationaliteit 'veiliger' of 'zekerder' te zullen voelen, bijvoorbeeld (n=5) omdat zij als Nederlander niet zomaar het land uit gezet kunnen worden. Ook het krijgen van stemrecht speelt bij sommigen een rol (n=6).

5.4 Emotionele motieven

Voor de meeste respondenten (n=27) zijn, naast praktische en/of juridische motieven, ook emotionele motieven van belang. Opvallend is dat vrouwelijke respondenten vaker dan mannelijke respondenten ook emotionele motieven hebben voor het aanvragen van Nederlanderschap. Dit geldt voor 16 van de 20 vrouwen tegenover 11 van de 20 mannen. Hetzelfde geldt voor relatief oudere respondenten. Alle 8 respondenten in de leeftijdsgroep 50+ hebben emotionele motieven voor naturalisatie. Daarnaast komen onder de respondenten met emotionele motieven relatief veel mensen voor zonder opleiding, die de Nederlandse taal slecht beheersen en die niet participeren in de maatschappij door middel van werk, vrijwilligerswerk en/of het volgen van een studie.

De respondenten noemen uiteenlopende emotionele naturalisatiemotieven (zie tabel 21) Het emotionele motief dat het meest frequent wordt genoemd is het verkrijgen van dezelfde nationaliteit als familieleden. Ook geven zowel naturalisandi als optanten aan, dat zij (lange tijd) in Nederland wonen en zodoende logischerwijs deel uitmaken van de Nederlandse maatschappij (n=9). 'Erbij willen horen' vormt voor 14 respondenten een motief, dit zijn bijna allemaal naturalisandi. Er zijn echter ook respondenten die aangeven juist geen emotionele motieven te hebben. Zij geven bijvoorbeeld aan dat zij zich al verbonden voelen met de maatschappij en dat het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit daar niets aan zal veranderen.

5.5 Conclusie

De meeste naturalisandi en optanten uit dit onderzoek (bijna drie kwart) hebben zowel instrumentele (praktische en/of juridische) als emotionele motieven om het Nederlanderschap aan te vragen. Ruim een kwart van de respondenten heeft echter alleen instrumentele motieven. Geen enkele respondent heeft uitsluitend emotionele motieven. Van de instrumentele motieven worden vooral praktische motieven genoemd om het Nederlanderschap aan te vragen. Het meest genoemde praktische motief is dat reizen naar het buitenland eenvoudiger wordt met de Nederlandse nationaliteit (drie kwart van de respondenten).

Voor ruim de helft van de respondenten – voornamelijk naturalisandi – zijn juridische motieven van belang. De respondenten vinden dat ze recht hebben op de

Nederlandse nationaliteit en de bijbehorende rechten. Ook zegt een deel zich zekerder en veiliger te zullen voelen als ze de Nederlandse nationaliteit hebben. De respondenten die emotionele motieven hebben – bijna drie kwart van de totale populatie – zijn relatief vaak vrouwen, naturalisandi en ouderen (50+). Veel genoemde emotionele motieven zijn het verkrijgen van dezelfde nationaliteit als andere familieleden en het feit dat het een logische stap is voor de respondenten om de Nederlandse nationaliteit aan te nemen, aangezien zij al lange tijd in Nederland wonen. Bij een deel van de respondenten speelt ook het verlangen om ‘erbij te horen’ mee.

6 Beleving van de ceremonie

In dit hoofdstuk behandelen we hoe naturalisandi en optanten de ceremonie en de verschillende onderdelen daarbinnen enkele weken na het bijwonen ervan beschrijven en beleven. Het gaat om de (subjectieve) weergave van de respondenten, waarbij men zich moet realiseren dat die kan afwijken van feitelijke gebeurtenissen. Bovendien gaat het om momentopnames: de beleving is veranderlijk en kan beïnvloed worden door externe gebeurtenissen.

Verschillende respondenten hebben soms dezelfde ceremonie bijgewoond. Het gaat hier om vier naturalisatieceremonies van grote gemeentes, vijf ceremonies van middelgrote gemeentes en één ceremonie van een kleine gemeente.⁴⁶ In totaal woonde de 40 respondenten 23 ceremonies bij die plaatsvonden in vijftien gemeenten. We vermelden het als respondenten eenzelfde ceremonie verschillend beleefden.

6.1 Ontvangst

Beschrijving

Voor de ceremonie werden de deelnemers ontvangen door medewerkers van de gemeente.⁴⁷ Vaak moest er nog (even) gewacht worden totdat iedereen aanwezig was. Dit duurde volgens de respondenten in de meeste gevallen ongeveer een half uur. Het merendeel van de naturalisandi en optanten geeft aan tijdens het wachten iets te drinken te hebben gekregen. Bij drie verschillende middelgrote ceremonies van één gemeente werd muziek gemaakt bij de ontvangst. Bij drie verschillende ceremonies van eenzelfde grote gemeente zorgde bij de ontvangst een clown voor entertainment.

Beleving

Slechts twee respondenten zijn niet helemaal tevreden over de ontvangst, omdat zij te lang moesten wachten.⁴⁸ Veel van de respondenten (n=24) zijn neutraal en beschrijven in algemene bewoordingen hoe de ontvangst was geregeld. Dertien respondenten laten zich positief uit over de ontvangst. Dit zijn vrijwel uitsluitend respondenten (n=12) die een middelgrote of grote ceremonie hebben bijgewoond, waar doorgaans meer werk van de ontvangst werd gemaakt (bijvoorbeeld door

⁴⁶ Aan de vier ceremonies van de grote gemeentes hebben respectievelijk éénmaal vier, éénmaal drie en tweemaal twee respondenten tegelijk deelgenomen. Bij de vijf ceremonies van middelgrote gemeentes hebben éénmaal vier, éénmaal drie en driemaal twee respondenten geparticipeerd.

⁴⁷ Drie respondenten hebben tijdens het interview geen informatie gegeven over de ontvangst. De beschrijving hieronder is zodoende gebaseerd op de antwoorden van 37 respondenten die in totaal 21 ceremonies hebben bijgewoond.

⁴⁸ Op basis van de interviews is de beleving van de respondenten op een aantal onderdelen in drie groepen ingedeeld: positief, neutraal en negatief. Er is sprake van een positieve beleving als de respondent helder maakt dat het betreffende onderdeel een (positief) gevoel teweeg heeft gebracht en dit volgens hem een belangrijk onderdeel vormde van de ceremonie. De beleving is als 'neutraal' gekenmerkt als de respondent zich niets meer herinnert van het onderdeel of er onverschillig tegenover stond en als 'negatief' als het een negatief gevoel opwekte en als een overbodig onderdeel werd gezien.

ballonnen voor de kinderen of muziek). Deze respondenten hadden bijna allemaal (11 van de 13 respondenten) vooraf een positieve verwachting van de ceremonie.

Enkele respondenten (n=4) vonden de ontvangst plezierig, omdat ze met de andere aanwezigen konden spreken. Verder lijken veel respondenten het feit dat er eten en drinken was bij de ontvangst te appreciëren. Twee respondenten (deelname aan dezelfde ceremonie) geven aan dat zij niets konden nuttigen omdat de ceremonie tijdens de ramadan was georganiseerd.

Wanneer een gemeente extra moeite had gedaan om de ontvangst leuker te maken wordt dit vaak gewaardeerd: *'Je werd goed ontvangen. Muziekje erbij, eten, drinken. Ik had het niet verwacht. Het was luxe.'* De vijf respondenten die bij een ceremonie waren waarbij muziek werd gespeeld tijdens de ontvangst, zijn hier alle vijf (zeer) positief over.

6.2 Toespraak

Beschrijving

De toespraak is onderdeel van bijna alle naturalisatieceremonies. Hij ontbrak, volgens de respondenten, bij slechts twee ceremonies. Als er wel een toespraak was weten de respondenten niet altijd wie er sprak en noemen zij twijfelend de burgemeester, een wethouder, de loco-burgemeester (of een 'vervanger van de burgemeester'), een gemeenteambtenaar, of weten zij enkel de sekse van de spreker. Drie respondenten herinneren zich de naam van de spreker.

Meerdere respondenten geven aan dat ze zich niet alles wat tijdens de toespraak is gezegd kunnen herinneren. Vier geïnterviewden zijn de toespraak zelfs (grotendeels) vergeten. Redenen die worden genoemd zijn: niet goed geluisterd/gericht op andere zaken (n=2), taalbarrière (n=4) en slecht geluid waardoor de spreker onverstaanbaar was (n=5).⁴⁹

Volgens de respondenten zijn er in de verschillende toespraken uiteenlopende onderwerpen aangesneden, maar een aantal thema's komt in (bijna) alle toespraken voor. Een onderwerp dat volgens het merendeel van de respondenten (24 van de 38⁵⁰ over 16 ceremonies) werd aangekaart is het eenheidsaspect, bijvoorbeeld geuit als: *'Jullie zijn nu allemaal Nederlanders'*, *'Jullie zijn nu hetzelfde als alle Nederlanders'*, *'We zijn samen één volk'*, wat soms gepaard ging met een felicitatie. Volgens elf respondenten (over 9 ceremonies) werd er tevens gesproken over een eenheid op gemeentelijk niveau. Volgens de respondenten werd deze eenheid veelal benadrukt door te wijzen op de rechten die de naturalisandi en optanten verwierven met hun Nederlanderschap, soms (n=6) genoemd in algemene zin: *'Iedereen is nu één, we hebben allemaal dezelfde rechten'*, soms geïllustreerd met voorbeelden. Daarbij werd het stemrecht veruit het meest genoemd (n=8).

Overige onderwerpen die volgens de respondenten in de toespraak aan de orde kwamen waren: het recht op actieve politieke participatie, het recht op bescherming in het buitenland, het recht om te mogen werken, de overname van de Nederlandse normen en waarden, het belang van integratie of juist het behoud van de eigen cul-

⁴⁹ Twee van deze vijf respondenten namen deel aan dezelfde plechtigheid.

⁵⁰ Twee respondenten geven aan dat er tijdens de ceremonie geen toespraak is gehouden.

tuur, de multiculturele stad, de geschiedenis van en activiteiten in de gemeente en positieve aspecten van de stad.

De grondrechten lijken geen centrale rol te spelen in de toespraken. Van de drie grondrechten – gelijkheid, vrijheid van meningsuiting en vrijheid van godsdienst – werd er, volgens de respondenten, meestal tenminste één genoemd. Gelijkheid (m.b.t. sekse, seksuele geaardheid en nationaliteit) kwam volgens twaalf respondenten in de toespraak voor (in 9 ceremonies). Vrijheid van meningsuiting en vrijheid van godsdienst volgens respectievelijk elf en negen respondenten in even zoveel ceremonies. Volgens vijf respondenten is er niet over de grondrechten gesproken, drie mensen geven aan dit niet te weten doordat zij de toespraak niet hebben begrepen of verstaan en anderen kunnen zich niet meer herinneren of de grondrechten ter sprake zijn gekomen (n=3).⁵¹

Zoals ook gebeurde tijdens de landelijke naturalisatiedag, werden bijna alle naturalisandi en optanten op hun rechten, maar ook op hun plichten gewezen; op het belang van burgerschap en actieve participatie in de samenleving. In sommige gevallen werden zij ook gewezen op de noodzaak om zich ‘als goede burgers te gedragen’ en zo een voorbeeld te zijn voor anderen. Tijdens de landelijke naturalisatiedag riepen sprekers de nieuwe Nederlanders op om, in het kader van burgerschap, méé te doen via werk, opleiding en vrijwilligerswerk. Volgens de beleving van de respondenten is dit echter zelden of nooit genoemd in de toespraak tijdens de reguliere ceremonie. Slechts één respondent geeft aan dat het belang van een opleiding werd benadrukt.

Beleving

De respondenten beleefden de toespraak verschillend. Het merendeel (n=23) is positief, elf mensen hebben de toespraak op neutrale wijze beleefd en vijf mensen zijn negatief. Dit zijn vier (van de in totaal vijf) hoogopgeleide respondenten. Alle vijf de respondenten die de toespraak negatief hebben beleefd spreken goed Nederlands en werken.

Kritische noten lijken vaak samen te hangen met een bepaalde verwachting (positief of negatief) over de ceremonie. Twee hoogopgeleide respondenten geven aan dat zij niets bijzonders hebben gehoord en dat niets hen aansprak. Eén van hen, een vrouwelijke naturalisandus, zegt dat zij de toespraak ‘niets’ vond, omdat haar verwachting wellicht te hoog was geweest. Ze spreekt van een onpersoonlijke benadering door de wethouder, doordat deze de naturalisandi en optanten niet aankeek en ‘haast’ leek te hebben. De andere respondent had in eerste aanleg weinig affiniteit met een naturalisatieceremonie, zodat hij er met een negatieve instelling heen ging. De respondent is van mening dat de toespraak enkel tijdsverspillend en ‘nep’ was, zonder enige toegevoegde waarde. Daarnaast was er volgens hem, voor de blijdschap die de spreker toonde, geen gegronde reden: *‘Waarom ben jij blij, dat ik Nederlander word?’*

Het is interessant om te zien hoe relatief jonge, hoog opgeleide respondenten verschillend kunnen denken over eenzelfde thema dat in twee verschillende toespraken op vrijwel dezelfde manier is verwoord. Zoals al vermeld geven de respondenten

⁵¹ Aan zeven respondenten is de vraag ten onrechte niet gesteld.

aan dat het eenheidsaspect veelvuldig werd genoemd in diverse toespraken. Een respondent spreekt in dit verband van een ietwat idealistische en ongeloofwaardige toespraak die naar zijn mening een negatieve uitwerking zal hebben op de integratie van naturalisandi en optanten in de Nederlandse maatschappij. Hij zegt:

'Ik ben het wel eens, ook in die context waarin we zaten snap ik het goed, maar het zat hem meer in hoe hij het bracht. Iedereen weet dat er op verschillende niveaus problemen zijn. Dat had hij kunnen schetsen en daarna kunnen terugkoppelen naar 'samenleven'. Dat had ik geloofwaardiger gevonden. Nu moest ik een beetje lachen. Iedereen weet toch dat het niet koek en ei is.'

Man, 20 jaar, oorspronkelijk Turks, hogere opleiding

Een andere respondent meent echter dat het goed was om de eenheid en de gelijkwaardigheid binnen Nederland te benadrukken. Hoewel hij eveneens aangeeft dat de praktijk er veelal anders uitziet, vindt hij het desondanks goed dat deze eenheid wordt benadrukt, in de hoop dat het 'inslaat' onder de genaturaliseerden. Hij vertelt:

'Wat mij wel aanspreekt, en dat is misschien wel heel cliché, is dat er wel wordt gezegd dat we allemaal gelijkwaardig zijn. (...) Ik moest er aan denken dat dit in de praktijk meestal niet zo is. Het wordt wel gezegd, maar gebeurt het ook? Dat is punt twee. Dat was het enige dat mij opviel. Het is idealistisch, maar wat verwacht je anders? Ze moeten het wel op die manier schetsen. Ik bedoel, je kunt beter heel positief zijn en hopen dat het inslaat.'

Man, 31 jaar, oorspronkelijk Surinaams, hogere opleiding

Eén respondent die in Nederland asiel aanvroeg, geeft aan dat de nadruk op het eenheidsaspect onjuist is:

'Hij zei: "Jullie zijn nu Nederlanders, wij zijn nu gelijk" Ik zei tegen mezelf: dat dit al zo was vanaf het moment dat ik mijn verblijfsvergunning kreeg. Een paspoort verandert hier niets aan. Ik had allang recht op alles.'

Vrouw, 31 jaar, oorspronkelijk Angolees, mbo opleiding

Zoals eerder vermeld is er gesproken over de overname van waarden en normen. Eén respondent had tijdens de toespraak het gevoel verplicht te worden om te assimileren. Zij zegt hierover:

'Hij heeft ook iets gezegd over de normen en waarden van Nederland, dat als je ergens woont je de taal leert en de normen en waarden van dat land overneemt. Dat klonk zo negatief. Het voelt als een verplichting, alsof je tot nu toe verkeerde dingen hebt gedaan. Dat gevoel had ik: "Ik heb niets verkeerd gedaan, waarom zeg je dat?" Misschien bedoelde hij het goed, maar het kwam op mij heel slecht over. Hij heeft niet verteld dat de normen en waarden van ons land en die van Nederland bijna hetzelfde zijn. Je begint met mij, met mijn normen en waarden en vervolgens neem ik die van Nederland ook mee. (...) Hij had kunnen zeggen: "Jullie normen zijn zo en zo, dat blijft hetzelfde" Ik had het gevoel dat ik geen normen en waarden had en dat ik nu de normen en waarden van Nederland moet overnemen, maar ik heb ze ook! Ik voelde me erg verdrietig.'

Vrouw, 45 jaar, oorspronkelijk Algerijns, hogere opleiding

Persoonlijke gebeurtenissen uit het verleden lijken ook van invloed op de beleving van de toespraak. Zo heeft een Afghaanse vrouw van 27 jaar ervaren hoe het is om als vrouw in een achtergestelde positie te verkeren, waarbij haar het recht op scholing, werk en andere vrijheden werd ontzegd. Zij is van mening dat vooral het benadrukken van gelijkheid tussen mannen en vrouwen in de ceremonie heel goed was. *'In mijn land is dat niet zo. Ik voel mij hier echt veilig. Dat is heel belangrijk*

voor vrouwen. Dit is echt de beste situatie. ' Een Angolese vrouw vluchtte acht jaar geleden met haar kinderen naar Nederland uit angst voor het aanhoudende geweld in haar herkomstland. Door deze gebeurtenis is zij ook vandaag de dag bang voor verkiezingen, omdat zij naar eigen zeggen weet dat dit fout kan aflopen. Zij zegt over de toespraak: *'Toen zei hij: "Jullie mogen stemmen." Ik dacht stemmen? Hij heeft geen idee hoeveel mensen er bang zijn om te stemmen.'*

6.3 Verklaring van verbondenheid

Beschrijving

Met uitzondering van één respondent⁵², geven alle geïnterviewden aan een verklaring van verbondenheid te hebben afgelegd. Van de overige 39 respondenten hebben er 28 de belofte afgelegd. Acht van hen noemen dit niet expliciet, maar het is af te leiden uit het feit dat zij de tekst of enkele woorden van de belofte kennen. Twee respondenten spreken van 'een verklaring', maar blijken eveneens beide de belofte te hebben afgelegd en van één respondent geeft haar man aan dat zij de belofte heeft afgelegd. Twee respondenten zeggen expliciet voor deze optie te hebben gekozen, omdat de zin 'Dat verklaar en beloof ik' het kortst was en dus het makkelijkst om op te zeggen. Voor hen was de keuze voor de belofte praktisch van aard. Zeven personen hebben de eed afgelegd. Een andere respondent twijfelt: *'Ik geloof dat ik de eed heb afgelegd.'* Vier personen kunnen, door de taalbarrière (n=3) en door vergeetachtigheid (n=1), niet aangeven welke verklaring zij hebben afgelegd.

De respondenten beschrijven de manier waarop de verklaring van verbondenheid is afgelegd op verschillende wijzen. Volgens de respondenten werden de naturalisandi en optanten in de meeste gemeenten in groepen opgesplitst, waarna zij naar voren moesten komen. De verklaring werd voorgelezen, waarna de naturalisandi en optanten één voor één de eed of belofte op moesten zeggen. Bij één middelgrote gemeente werden de eed en de belofte in koor afgelegd. Enkele respondenten gaven aan het afleggen van de verklaring niet moeilijk te vinden, mede doordat de gemeente hen de tekst op papier had gegeven.

Enkele respondenten, onder wie drie van Surinaamse afkomst, uiten hun onvrede over de gang van zaken tijdens het afleggen van de verklaring van verbondenheid. Zij geven aan het vreemd, oneerlijk en 'scheef' te vinden dat sommige Marokkaanse en Turkse naturalisandi en optanten de Nederlandse nationaliteit kregen terwijl zij de verklaring van verbondenheid niet kenden en/of niet konden uitspreken. Eén respondent vertelt:

'Er waren een heel aantal Marokkaanse vrouwen die helemaal geen Nederlands spraken en eigenlijk een beetje voor schut stonden. Ze snapten er niets van. Er was een zoon die als tolk fungeerde voor zijn moeder, maar dat is natuurlijk niet correct (...) Ik vind het een beetje raar dat zulke mensen geen Nederlands spreken. Ze wonen hier al zo lang. Waarom moeten die geen inburgeringcursus doen en wij Surinamers wel? Ik vind dat niet kloppen.'

Vrouw, 44 jaar, oorspronkelijk Surinaams, mbo-opleiding

⁵² Eén respondent heeft volgens de gegevens van de gemeente wel een verklaring afgelegd. Wellicht verklaren de taalbarrière en onduidelijkheid over wat het afleggen van de verklaring van verbondenheid precies inhoudt, de respons van deze persoon.

Beleving

De 39 respondenten die aangeven de verklaring van verbondenheid te hebben afgelegd beleefden dat op verschillende wijzen. De helft van de respondenten (n=20) was daar positief over, 14 mensen waren er neutraal over en 5 mensen negatief. De respondenten die de verklaring positief beleefden zijn overwegend naturalisandi (slechts 3 zijn optant). Verder spreken 14 van deze 20 respondenten goed Nederlands en werkt een zelfde aantal. De migratiemotieven lopen uiteen, maar meerdere geïnterviewden (n=6) die naar Nederland zijn gekomen als asielzoeker, beoordelen de verklaring positief.

Voor een aantal respondenten is het moeilijk om hun beleving van de verklaring van verbondenheid te schetsen. Twee respondenten maken geen duidelijk onderscheid tussen de beleving van de ceremonie als geheel en de verklaring van verbondenheid in het bijzonder. De drie respondenten die door hun taalbarrière de betekenis van de verklaring van verbondenheid niet hebben begrepen, kunnen hun beleving hiervan evenmin goed beschrijven. Voor één geïnterviewde was het afleggen van de verklaring een totale verrassing. Een andere respondent:

'Wat heb ik eigenlijk beloofd met de verklaring? Dat ik alle wetten van Nederland (respecteer), dat er gelijkheid is tussen mannen en vrouwen (...) Ik heb het van een briefje gelezen, dus ik weet het niet precies meer.'

Vrouw, 35 jaar, oorspronkelijk Irakees, hogere opleiding

Voor een aantal respondenten lijkt de verklaring van verbondenheid geen waarde te hebben. Zij hebben het afleggen ervan als een verplichting ervaren (n=3) of geven aan het uitsluitend belangrijk te vinden om het bewijs van naturalisatie te ontvangen (n=2).

Drie geïnterviewden geven aan dat zij een andere verwachting hadden van de ceremonie. Alle drie noemen zij als belangrijk gemis het feit dat zij niet één voor één naar voren zijn opgeroepen bij het afleggen van de verklaring. Dat zou het belang van de verklaring voor hen hebben benadrukt. Eén van de respondenten vindt het niet netjes dat de naturalisandi en optanten bleven zitten tijdens het afleggen van de verklaring: *'Waardevolle dingen moet je een prijs geven.'* Een andere respondent zegt dat hij had verwacht dat de verklaring van verbondenheid een belangrijkere plaats zou innemen in de ceremonie, mede door de wijze waarop dit onderdeel was beschreven in de uitnodiging voor de naturalisatieceremonie. Tijdens de ceremonie verliep het afleggen van de verklaring echter zeer chaotisch, haastig en onprofessioneel, waardoor zijn vertrouwen in het belang van een dergelijke verklaring aanzienlijk afnam. Hij zegt hierover:

'Ik had het idee dat degene die werden opgeroepen het één voor één zouden moeten zeggen, zo'n beeld had ik erbij. Maar iedereen moest in één keer opstaan en het opzeggen. Zo van: dan hebben we dat ook weer gehad. Dat zei ze (de burgemeester) ook: "Zo, dat hebben we ook weer gedaan." Dan heb ik zoiets van; haal het er dan uit als je er zo weinig waarde aan hecht. (...) Er waren twee versies, maar de burgemeester las er maar één voor. Toen zei ze: "Degenen die dit moeten zeggen, zeggen dit, en degenen die dat moeten zeggen, zeggen dat." Het was heel chaotisch. Dat is niet goed verlopen. Ik heb de verklaring niet gezegd. Ik had zoiets van: andere mensen zeggen het wel voor me, omdat we het toch allemaal tegelijkertijd moesten opzeggen. De verklaring heeft echt helemaal geen effect gehad. (...) Eerst dacht ik dat het wel belangrijker zou zijn.'

Man, 23 jaar, oorspronkelijk Turks, hogere opleiding

Verder geeft één jonge hoogopgeleide respondent aan de voorkeur te hebben voor het omhooghouden van één hand naast het afzonderlijk afleggen van de verklaring, om het geheel plechtiger te maken. *'Zodat je zelf in het spotlight staat, waardoor je denkt: ze schenken serieus aandacht aan me.'*

6.4 Uitreiking

Beschrijving

Tijdens de ceremonie wordt aan alle naturalisandi en optanten een naturalisatiebesluit of optiebevestiging uitgereikt (hierna: bewijs van Nederlanderschap). Dit gebeurde volgens de respondenten door de burgemeester (bij 7 ceremonies, n=10), door een wethouder of door een loco-burgemeester (bij 9 ceremonies, n=18). Met betrekking tot zeven ceremonies (n=14) is niet af te leiden wie de papieren uitreikte omdat respondenten dat niet meer weten (5 ceremonies, n=10) of omdat ze tegenstrijdig verklaren over dezelfde ceremonie (2 ceremonies, n=4). Het lijkt erop dat in bepaalde gemeenten duidelijker wordt aangegeven wie degene is die de uitreiking doet dan in andere gemeenten.

De uitreiking gebeurde bijna overal persoonlijk, waarbij de aanwezigen om de beurt naar voren werden geroepen. Bij één gemeente vond de uitreiking plaats in groepen van drie. Na de uitreiking van het bewijs van Nederlanderschap werden de nieuwe Nederlanders gefeliciteerd met hun nieuwe nationaliteit.

Bij sommige ceremonies (7 ceremonies, n=13) maakte de degene die het bewijs uitreikte een kort praatje met de betrokkene. Ook werden de aanwezigen bij twee ceremonies naar hun oorspronkelijke nationaliteit gevraagd waarna zij welkom werden geheten. Volgens een respondent benadrukte deze werkwijze de gemeenschappelijkheid van de nieuwe Nederlanders en het belang om betrokken te zijn bij de samenleving:

'Hij (de wethouder) zei bijvoorbeeld: "Zijn hier mensen uit China?" Als iemand zijn vinger opstak zei hij: "welkom" en dan probeerde hij iets in het Chinees te zeggen. Vervolgens ging hij alle landen af, en probeerde hen ook te verwelkomen in hun taal. Zo benadrukte hij dat wij samen één zijn. Dat wij moesten integreren in Nederland en andersom. Dat wij één worden. Toen hij mensen hun papiertje gaf feliciteerde hij iedereen persoonlijk. Hij gaf mensen een hand en vroeg hen: "Gaat het goed en wat doe je?" Hij heeft dus iedereen, zo'n 50 mensen, persoonlijk gefeliciteerd, dat vond ik wel erg goed. De wethouder zij ook: "Wij gaan hier nu uit als één, dus feliciteer elkaar." Dat deden wij dus ook en dat was heel leuk.'

Vrouw, 22 jaar, oorspronkelijk Marokkaans, mbo-opleiding

Beleving

De meeste respondenten (n=27) lijken de uitreiking van het naturalisatiebesluit of de optiebevestiging positief te hebben ervaren. Bijna de helft van de geïnterviewden (14 ceremonies, n=17) duidt de ontvangst van de papieren zelfs aan als het mooiste moment van de ceremonie. De redenen waarom ze dit het mooiste moment vinden zijn beschreven in paragraaf 6.10. Slechts één respondent is negatief over de uitreiking in een middelgrote ceremonie. Hij vond dat deze ietwat chaotisch verliep en dat twee gemeentelijke ambtenaren bij de uitreiking te 'casual' gekleed waren.

Respondenten uiten zich over het algemeen positief over de persoon die de het bewijs van Nederlanderschap uitreikte. Sommige respondenten vinden het bijzonder dat de burgemeester het bewijs uitreikte, hen persoonlijk feliciteerde en een hand gaf en soms een praatje met hen maakte. *'Ik vind het heel belangrijk dat de burge-*

meester er was. Het is goed om contact met het eigen volk te hebben, met hen te praten.' Volgens anderen (n=3) vonden sommige deelnemers de uitreiking echter spannend of eng, juist omdat hen tijdens de uitreiking vragen werden gesteld. Eén respondent zegt:

'Ik merkte dat sommige mensen ook bang waren om naar voren te lopen. Dit kwam omdat de persoon die de papieren uitreikte vaak een praatje maakte met de mensen. Sommige mensen dachten dat het een soort test was en waren bang om de verkeerde antwoorden te geven. Ik was niet bang want ik wist dat als mijn verzoek niet geaccepteerd zou zijn, ik het van tevoren had geweten.'

Man, 65 jaar, oorspronkelijk Marokkaans, geen opleiding

6.5 Volkslied

Beschrijving

Tijdens zeven ceremonies (2 grote, 3 middelgrote en 2 kleine) zongen de aanwezigen het Nederlandse volkslied (n=13). Bij een andere ceremonie vertolkten zangers het volkslied na afloop van het officiële gedeelte. Ook was bij één ceremonie het volkslied te horen bij binnenkomst van de zaal. Als de aanwezigen zelf het volkslied zongen werd de tekst aan hen uitgedeeld. Bij één ceremonie werd de muziek van het Wilhelmus zachtjes op de achtergrond gedraaid. Bij twee ceremonies begeleidde een ingehuurde zanger de deelnemers bij het zingen. Eén respondent herinnert zich dat er een lied is gezongen, maar weet niet of dit het Nederlandse volkslied was.

Beleving

Respondenten die het Wilhelmus hebben gezongen, denken hier verschillend over. Acht respondenten lijken blij dat het volkslied werd gezongen. Drie andere respondenten uiten zich echter minder enthousiast, zo verklaart één van hen:

'Ja, ze begonnen te zingen en het werd vereist dat je mee ging zingen. (...) Vraag me niet wat we moesten zingen. (...) Ik ken het volkslied van Nederland niet en ik ken het volkslied van Marokko niet. Waarom moeten we zo'n lied zingen? Ik heb daar geen behoefte aan. Er zijn belangrijkere dingen waar ik me mee bezig kan houden.'

Man, 35 jaar, oorspronkelijk Marokkaans, hogere opleiding

Een aantal respondenten (n=7) geeft aan dat zij – evenals hun familieleden en/of vrienden – de tekst niet (goed) kenden: *'Ik heb niet veel meegezongen, gewoon op m'n papier gekeken. De meeste mensen zongen niet mee, je kent het ook niet.'*

Ook onder de 27 respondenten die het volkslied niet hebben gezongen, zijn de meningen verdeeld: acht respondenten geven aan dat ze het wel leuk zouden hebben gevonden om het Wilhelmus te zingen. Drie van hen zeggen het ontbreken van het volkslied in de ceremonie als een gemis te hebben ervaren. Er zijn echter ook twee respondenten die opgelucht waren dat zij niet hoefden te zingen: *'Gelukkig hebben we niet gezongen. Ik ken het volkslied namelijk niet.'*

6.6 Foto's

Beschrijving

Twintig respondenten verklaren dat er tijdens de ceremonie foto's zijn gemaakt (12 ceremonies). Bij acht van deze ceremonies ging het om een groepsfoto. Bij de overige ceremonies werden tijdens verschillende onderdelen foto's gemaakt. In twee

gemeenten had men ook de mogelijkheid om persoonlijk met de wethouder op de foto te gaan. Bij veel ceremonies maakten ook deelnemers zelf of hun familieleden foto's.⁵³

Beleving

Meerdere respondenten (12 van de 20) zeggen het leuk te vinden dat de gemeente foto's maakte. Een respondent zegt:

'Aan het einde van de ceremonie hebben we samen met de burgemeester en de andere mensen van de gemeente een groepsfoto gemaakt. Ik vond dat heel leuk, het is een mooi aandenken. Het was een heel belangrijke dag voor mij. Naar zo'n foto kan ik nog regelmatig kijken.'

Man, 38 jaar, oorspronkelijk Turks, hogere opleiding

De overige acht respondenten staan hier neutraal tegenover.

Onder de respondenten die ceremonies bijwoonden waar geen foto's werden gemaakt (n=20) zijn er vijf die zeggen dat jammer te vinden. De meeste andere respondenten maakt het niet zoveel uit.

6.7 Cadeaus

Beschrijving

Op twee respondenten na, bij twee kleinschalige ceremonies, hebben alle respondenten één of meer cadeaus gekregen. Bijna alle gemeenten gaven iets aan de nieuwe Nederlanders dat met Nederland of met hun gemeente te maken heeft, zoals een Nederlands kookboek, een kortingspas voor bepaalde attracties, of een lidmaatschap van de bibliotheek voor een aantal maanden. Voor kinderen hebben de gemeenten vaak speciale cadeaus.

Beleving

Bijna alle geïnterviewden geven aan tevreden te zijn met de cadeaus die ze hebben gekregen, hoewel ze de cadeaus niet altijd even leuk vonden. Drie respondenten waarderen vooral het gebaar dat de gemeenten maken door een cadeautje te geven. Twee respondenten verklaren dat ze liever een ander cadeau zouden hebben gekregen.

Het cadeau waar respondenten het positiefst over zijn is een muntje dat is geslagen voor het zoveeljarige bestaan van de stad. De respondenten uit deze stad kregen alleen dit muntje cadeau en 6 van de 7 respondenten zijn hier bijzonder blij mee. Een aantal respondenten vindt het muntje vooral leuk omdat zij dit zien als iets waarmee ze zich de dag kunnen herinneren. Eén respondent denkt dat hij een medaille heeft gekregen. Hij laat het muntje trots aan de interviewer zien:

'Ik heb ook een medaille gekregen. Kijk, dit is mijn certificaat en dit de medaille. Kijk, daar staat de kroon van de koningin. Ik vind het leuk. Dit zal ik voor altijd bewaren.'

Man, 50 jaar, oorspronkelijk Irakees, middelbare opleiding

⁵³ Hoewel hier tijdens de interviews niet naar is gevraagd meldden 21 respondenten spontaan dat er foto's door de deelnemers werden gemaakt en gaven zes respondenten aan zelf een fototoestel meegenomen te hebben.

Over de meeste overige cadeaus zijn de meningen verdeeld.

6.8 Receptie

Beschrijving

Bij drie naturalisatieceremonies (n=5) was naderhand geen receptie. Bij deze ceremonies hadden de deelnemers wel bij ontvangst iets te drinken aangeboden gekregen. Na afloop van de overige ceremonies was wel een receptie georganiseerd, waarbij er uiteenlopende drankjes werden geserveerd en er vrijwel altijd iets te eten was. Twee gemeenten hadden voor entertainment gezorgd tijdens de receptie. Respondenten gebruikten de receptie meestal om even na te praten over de ceremonie met hun familieleden/vrienden of met de andere aanwezigen. Ook geeft een aantal respondenten aan dat de aanwezigen van deze gelegenheid gebruik maakten om elkaar te feliciteren, om mensen van de gemeente te bedanken (n=4) en om even te praten met de burgemeester of een gemeentelijke ambtenaar (n=4).

Niet alle respondenten bleven voor de receptie. Van de 35 respondenten gingen er 11 meteen na de ceremonie weg, de overige respondenten bleven (even). Respondenten geven aan dat bij de meeste recepties niet veel mensen aanwezig waren en dat de receptie meestal maximaal een half uur duurde. De redenen waarom geïnterviewden niet (lang) op de receptie bleven waren veelal van praktische aard. Velen hadden al andere afspraken of vonden het lastig om met de kinderen te blijven. Anderen bezochten de receptie niet, omdat zij alleen voor de ceremonie waren gekomen, of omdat bij de bereiding van de hapjes geen rekening was gehouden met hun dieet.

Beleving

De meeste respondenten uiten zich positief of neutraal over het feit dat er een receptie plaatsvond na afloop van de ceremonie. Zeventien respondenten zijn uitgesproken positief. Zij noemen de lekkere hapjes/drankjes (n=11), de gezellige sfeer (n=5) en dat het leuk was om met de andere aanwezigen te praten (n=4). Twee van hen zijn door omstandigheden niet op de receptie gebleven, maar hebben wel gezien dat het er leuk/mooi uit zag. Enkele positieve reacties zijn: *'Er was champagne, fruitchampagne. Dat was wel speciaal (...) het was een mooi einde', 'Het was wel een gezellige sfeer. Soms zijn er mensen die na een vergadering of gesprek snel weg zijn, maar deze keer bleef bijna iedereen', 'Lekker eten, lekker drinken, goede service en vriendelijke mensen'.*

Een paar respondenten zijn echter negatief over de receptie, zij zijn er niet heen gegaan. Men vindt het 'zonde van het geld' (n=1), had er naar eigen zeggen niets te zoeken (n=1), of vond het geheel te lang duren (n=1). Al deze respondenten hadden voorafgaand een negatieve verwachting van de ceremonie.

6.9 Overige onderdelen

Volgens de respondenten bevatten een aantal ceremonies meer onderdelen dan de bovengenoemde, namelijk: het tonen van foto's van bekende Nederlanders waarna de naturalisandi en optanten moesten raden wie deze mensen zijn (1 ceremonie), een kort concert (2 ceremonies), een video over de stad (2 ceremonies) en een rondleiding door een lokaal museum (1 ceremonie). De respondenten die deze pro-

grammaonderdelen noemen zijn hier, met uitzondering van één persoon, positief over.

6.10 Mooiste en minst mooie moment

Een groot aantal respondenten (n=17, 14 ceremonies) duidt de ontvangst van het bewijs van Nederlanderschap aan als het mooiste moment van de ceremonie. Sommige respondenten lijken het verwerven van het Nederlanderschap als een lange, onzekere en soms stressvolle weg te hebben ervaren, die veel inzet en geduld vereiste. De ontvangst van het bewijs betekent het einde van deze onzekere periode. De volgende uitspraken illustreren dit: *'Ik heb hier zo lang op gewacht, eindelijk was het moment daar'* en *'Ik heb keihard gewerkt om die papieren te krijgen'*. Voor deze respondenten lijkt het verkrijgen van het Nederlanderschap gepaard te gaan met opluchting. Andere respondenten benadrukken het belang van het eenheidsaspect bij het verkrijgen van het bewijs; men wordt nu beschouwd als een Nederlander en heeft dezelfde rechten en plichten als iedere Nederlander. Het creëert kansen. Respondenten zeggen: *'Het brengt iets goeds met zich mee'*, *'Dit is één kans in je leven'*, *'Op dat moment ben je bekend als Nederlander'*, *'Je voelt je apart, je bent toch meer Nederlander'* en *'Ik word nu echt beschouwd als een Nederlander, met dezelfde rechten en plichten'*. Een aantal respondenten merkt niet de ontvangst van het bewijs zelf, maar de wijze waarop dit gebeurde als mooiste moment aan (zie paragraaf 6.4)

Vier vrouwelijke respondenten duiden het afleggen van de verklaring van verbondenheid aan als het mooiste moment van de ceremonie. Eén van hen vergeleek het met het behalen van een diploma. Een ander vond het bijzonder om in het middelpunt van de belangstelling te staan en zegt: *'Het was alsof het spotlicht op mij gericht was.'* Er werd ook gesproken van *'een krachtig moment'* en een belofte waardoor het verantwoordelijkheidsgevoel werd versterkt.

Mooie momenten blijken ook gelegen in bepaalde uitspraken van de burgemeester. Eén persoon geeft aan de toespraak simpelweg leuk te hebben gevonden. Anderen noemen de bevestiging door de burgemeester dat de naturalisandi en optanten daadwerkelijk Nederlander zijn geworden, de nadruk op het eenheidsaspect, dat men één volk is en de toelichting op de betekenis van naturalisatie en de juiste wijze van handelen in de maatschappij.

Andere mooie momenten die worden genoemd zijn vrolijke momenten, zoals het bekijken van foto's, verrassende momenten, zoals het zien van bekenden tijdens de ceremonie, de feestelijke manier van verwelkomen, de muziek en de groepsgewijze benadering. Een respondent vergelijkt de gezamenlijke beleving van de ceremonie als groep, met het gezamenlijk bidden in een moskee, een ervaring die hij naar eigen zeggen op deze wijze veel leuker vindt dan wanneer hij dit alleen doet. Verder geeft een respondent aan dat hij de ceremonie als geheel een mooi en serieus moment vindt. Hij zegt hierover: *'Ze nemen je serieus. Ze kijken naar je als mens. Er is geen verschil tussen al die nationaliteiten. Iedereen wordt hetzelfde behandeld. Dat vind ik goed'*.

Op de vraag naar het *minst mooie* moment noemt grofweg de helft van de respondenten (over 19 ceremonies) er geen. De overige geïnterviewden noemen uiteenlopende momenten die zij als 'minst mooi' beschouwen, namelijk:

- De lange wachttijd voor de ceremonie;

- De toespraak die bepaalde – onvoldoende kritische – uitspraken bevatte, of on-verstaanbaar was door slecht geluid;
- Het afleggen van de verklaring van verbondenheid en hiermee samenhangende gevoelens van verlegenheid; één respondent noemt de onprofessionele gang van zaken tijdens dit onderdeel;⁵⁴
- De uitreiking, waarbij er een naturalisandus de zaal werd uitgestuurd;
- De receptie, waarbij religieuze geboden werden genegeerd en;
- De (rommelige) afronding van de ceremonie of de lange uitloop.

Andere minst mooie momenten hangen samen met externe invloeden als onrustige kinderen en volwassenen. Dit wordt door twee respondenten aangekaart die dezelfde ceremonie bijwoonden.

6.11 Zich welkom voelen

Het merendeel van de respondenten (n=32) geeft aan zich welkom te voelen door de naturalisatieceremonie. Dit komt door uiteenlopende gebeurtenissen en omstandigheden tijdens de ceremonies. Van deze 32 respondenten geven 15 aan dat zij zich specifiek welkom voelen doordat de spreker expliciet duidde op het eenheidsaspect en zei dat zij welkom zijn in de Nederlandse maatschappij. Voor hen lijkt deze uitspraak te bevestigen dat zij vanaf dat moment daadwerkelijk onderdeel vormen van Nederland, dat zij 'gelijk' zijn en ook als Nederlanders worden erkend. Eén van de respondenten zegt hierover:

'Er is geen onderscheid gemaakt. Er is duidelijk gezegd: 'Jullie zijn nu echt precies hetzelfde als andere Nederlanders. Dat blijft toch hangen. Dat heeft mij wel goed gedaan'.

Man, 36 jaar, oorspronkelijk Marokkaans, mbo-opleiding

Van deze 15 respondenten geven 3 aan dat zij zich al welkom voelden voor aan de ceremonie, maar twee van hen zijn van mening dat de ceremonie alsnog heeft bijgedragen aan een versterkt gevoel van welkom zijn doordat zij zijn welkom geheten en gefeliciteerd, zijn gewezen op hun rechten en plichten in Nederland en op de vrijheid van godsdienst. Daarnaast geven respondenten aan dat de ontvangst van het bewijs van Nederlanderschap, samen met een felicitatie hun welkomstgevoel versterkte (n=4). Een aantal respondenten (n=3) benadrukt vooral de *wijze* waarop zij zijn welkom geheten. Volgens hen gebeurde dit op een positieve, welgemeende manier. Overige onderdelen die volgens de respondenten hebben bijgedragen aan hun welkomstgevoel zijn: de opzet (of goede organisatie) van de ceremonie, de wijze van ontvangst en verwelcoming tijdens de ceremonie, en de serieuze/officialie ondertoon.

Er zijn ook respondenten die zich niet uitlaten over hun welkomstgevoel, geen verandering van gevoelens hebben ondervonden, doordat zij de vraag niet begrijpen (n=2), of omdat ze in Nederland geboren zijn (n=1) en enkele respondenten zijn negatief. Twee van hen geven aan een heel slecht gevoel te hebben over de ceremonie doordat zij, hun inziens, niet op een respectvolle manier zijn benaderd en behandeld. Eén respondent geeft aan dat haar eigen waarden werden genegeerd en

⁵⁴ Zie het citaat van deze Turkse man in paragraaf 6.3.

dat zij het gevoel kreeg pas iets waard te zijn nadat zij Nederlander was geworden, terwijl zij dit vooraf zo nooit had ervaren. Voor deze respondent lijkt de ceremonie een averechts effect gehad te hebben; zij voelde zich voor de ceremonie meer welkom dan erna. Een andere respondent is van mening dat het openbare karakter van de ceremonie zijn privacy schond. Hij zegt hierover:

'Nou, je staat daar zo voor joker. Het wordt zo publiek gemaakt. Waarom moeten die andere gasten weten dat ik een Nederlands paspoort heb aangevraagd? Waar blijft je privacy? Ik doe een aanvraag, die wordt ingewilligd of niet en vervolgens krijg je een paspoort of niet. Niemand hoeft te weten of ik een Nederlands paspoort heb of niet, dat gaat ze niets aan (...) Als ik iets openbaar wil maken, dan zorg ik daar zelf wel voor. Dat hoeft de gemeente niet voor mij te doen. (...) Iedereen weet nu dat ik de belofte heb gedaan en niet de eed. (...) Dat is een privé-aangelegenheid vind ik.'

Man, 35 jaar, oorspronkelijk Marokkaans, hogere opleiding

6.12 Conclusie

Volgens de beleidstheorie zou de naturalisatieceremonie bijdragen aan meer positieve verbondenheid met Nederland. De toespraak, het afleggen van de verklaring van verbondenheid en het uitreiken van het bewijs van Nederlanderschap bevatten bij veel ceremonies elementen die de verbondenheid met Nederland kunnen vergroten. Niet alle ceremonies bevatten, volgens de respondenten, echter alle belangrijke elementen; zo werden bijvoorbeeld de grondrechten volgens de respondenten lang niet altijd genoemd in de toespraak. Ook kwamen bepaalde onderdelen van de ceremonie niet bij alle respondenten duidelijk over om uiteenlopende redenen, zoals een taalbarrière of een te snelle afhandeling van onderdelen van de ceremonie. Het feit dat sommige respondenten niet meer weten wat zij hebben gezegd of aangegeven dat er andere naturalisandi en optanten tijdens de ceremonie waren die niet begrepen wat ze moesten doen, doet de vraag rijzen of het afleggen van de verklaring van verbondenheid voor deze betrokkenen zijn doel wellicht mist.

Het merendeel van de respondenten beoordeelt de ceremonie echter over het algemeen positief. Ook over de afzonderlijke onderdelen laten de meeste respondenten zich positief uit, vooral als er hun inziens veel werk van de ceremonie is gemaakt en zij vriendelijk en met respect zijn behandeld. Er zijn echter ook naturalisandi/optanten die (één of meerdere) onderdelen van de ceremonie negatief beleefd hebben. Dit zijn relatief vaak hoger opgeleiden die actief in de samenleving participeren.

Naast het feit dat de uitvoering zo nu en dan te wensen overliet, heeft een negatieve beleving vaak te maken met de handswijze van de burgemeester of gemeenteambtenaren. Respondenten lijken het belangrijk te vinden dat het afleggen van de verklaring van verbondenheid een belangrijke plaats inneemt in de ceremonie en dat er voldoende tijd voor wordt uitgetrokken. Zij zijn negatief als de ambtenaren ongeïnteresseerd of haastig waren en als hen het idee werd gegeven dat zij pas meetellen nadat ze Nederlander zijn geworden. Uit de wijze waarop de respondenten de toespraak hebben beleefd kan worden opgemaakt dat niet alleen het benoemen van het eenheidsaspect en van rechten, plichten, normen en waarden, van belang is voor een versterkte band met de Nederlandse maatschappij. Ook hoe de spreker deze benoemt is van belang. Als deze aspecten op een, volgens respondenten, geloofwaardige en realistische wijze naar voren komen, die ook aansluit bij hun situatie en gevoelens, nemen zij deze aan. Als dit niet het geval is kunnen de respondenten de toespraak negatief beleven wat mogelijk zelfs een negatief effect kan hebben op hun verbondenheid met Nederland.

Tot slot lijkt het zingen van het volkslied tijdens de ceremonie de (emotionele) verbondenheid met Nederland van sommige respondenten te hebben vergroot.

7 Verbondenheid met Nederland

In dit hoofdstuk beschrijven we de wijze waarop naturalisandi en optanten zich verbonden voelen met Nederland. Verbondenheid is onderverdeeld in drie typen; emotioneel, normatief en functioneel (zie hoofdstuk 2). Per type wordt de verbondenheid voor en na het bijwonen van de naturalisatieceremonie beschreven. De kernvraag hierbij is of er aanwijzingen zijn dat het bijwonen van de naturalisatieceremonie de verbondenheid met Nederland bevordert zoals de beleidstheorie veronderstelt en of er aanwijzingen zijn dat eventuele verschillen in verbondenheid te maken hebben met de beleving van de ceremonie. Aan het einde van het hoofdstuk gaan we in op eventuele gedragsintenties van de respondenten na het bijwonen van de ceremonie op het gebied van werk, vrijwilligerswerk, opleiding, vrije tijd en sociale contacten). Hierbij wordt eveneens gezien of deze voornemens verband lijken te houden met het bijwonen van de naturalisatieceremonie.

7.1 Emotionele verbondenheid

In deze paragraaf gaan we in op de emotionele verbondenheid met Nederland. Emotionele verbondenheid is als volgt geoperationaliseerd (zie paragraaf 2.4 en paragraaf 4.1):

- 1 zich thuis voelen in de woonplaats – op stad- en buurtniveau – en in Nederland;
- 2 zelfidentificatie met de woonplaats en Nederland en
- 3 gevoelens van erbij horen in Nederland.

7.1.1 *Zich thuis voelen*

Zich thuis voelen in de woonplaats en de buurt

Alle respondenten geven tijdens het interview voor de ceremonie aan zich thuis te voelen in hun woonplaats. De meest genoemde reden (n=24) hiervoor is het hebben van sociale contacten (met familieleden, vrienden, burens en bekenden via studie, werk, kerk, of vrijetijdsbesteding). Voor sommige respondenten (n=12) is vooral de aanwezigheid van familieleden of contacten uit de eigen cultuur bepalend voor dit gevoel. Dit lijkt vooral te gelden voor wat oudere vrouwen (n=7).⁵⁵ Jongere respondenten noemen de aanwezigheid van de familieleden ook als reden, maar contacten vanuit school, werk of vrijetijdsbesteding lijken voor hen vaker een rol te spelen. Een tweede veel voorkomende reden waarom respondenten zich in hun woonplaats thuis voelen heeft te maken met 'inburgering' in de woonplaats (n=18). Deze respondenten zeggen een vertrouwd gevoel te hebben bij hun woonplaats doordat ze er al lang wonen, hun omgeving goed kennen en zich er op hun gemak voelen. Andere redenen die worden genoemd zijn ondermeer '*het is een rustige, kleine stad*' negatieve ervaringen in een grote stad (n=7), positieve attitudes van andere inwoners tegenover buitenlanders (n=4), '*ik voel me veilig (op straat)*' en '*er is hier geen criminaliteit*' (elk n=3). Meer dan één derde van de respondenten (n=14) geeft echter aan dat er momenten zijn dat ze zich niet thuis voelen in hun stad. Redenen die hiervoor worden genoemd zijn: negatieve bejegening/discrimina-

⁵⁵ Zeven van deze vrouwen zijn 39 jaar en ouder, één van hen is 22 jaar.

tie, heimwee naar het land van herkomst, zich niet thuis voelen in andere, onbekende stadsdelen, gebrek aan werkmogelijkheden en overlast door hangjongeren en geweld.

Na de naturalisatieceremonie voelen alle respondenten, op één na, zich thuis in de woonplaats. Het aantal respondenten dat zich soms niet thuis voelt in hun stad is onveranderd.

Uit de interviews blijkt dat het leeuwendeel van de naturalisandi/optanten, zich voor de ceremonie ook in hun buurt thuis voelt (35 van de 39⁵⁶). De redenen hiervoor komen grotendeels overeen met de redenen om zich in de woonplaats thuis te voelen. De aanwezigheid van sociale netwerken is ook op buurtniveau bepalend (n=19). Deze respondenten noemen echter vooral de aanwezigheid van burens (n=17). De aanwezigheid van familieleden of kennissen in de buurt lijkt minder belangrijk (n=5). Overige redenen waarom respondenten zeggen zich thuis te voelen in de buurt zijn onder andere de nabijgelegen voorzieningen en het rustige en veilige karakter van de buurt.

Wel is het zo dat zes⁵⁷ van hen aangeven zich niet altijd thuis te voelen in de buurt. Volgens deze respondenten heeft dit te maken met onveiligheid (n=3), vuilheid (n=1) en praktische redenen zoals een kleine woonruimte (n=2). Vier andere respondenten zeggen zich helemaal niet thuis te voelen in hun buurt, omdat ze zich niet kunnen aanpassen aan de medebuurtbewoners, zich prettiger zouden voelen in een rustige buurt, zich er niet veilig voelen, last hebben van de hangjongeren (elk n=2), of een nieuwere woning willen hebben (n=1).

Na de naturalisatieceremonie zeggen de respondenten (n=34), op één uitzondering na, nog dezelfde gevoelens te koesteren ten opzichte van hun buurt.⁵⁸ Van degenen die zich nog steeds thuis voelen in de buurt geeft een aantal (n=6) hiervoor tijdens de nameting aanvullende redenen. Het gaat om praktische redenen (zoals nabijgelegen voorzieningen), sociale contacten en bepaalde buurtkenmerken (rustig/groen). Een respondent vertelt na de ceremonie uitgebreider over buurtactiviteiten als reden waarom ze zich er thuis voelt. Bij de voormeting:

'Ik voel me thuis in deze buurt. Het is veilig. De kinderen kunnen buiten spelen. Je hebt veel activiteiten in de buurt'.

Vrouw, 24 jaar, oorspronkelijk Ghanese, mbo-opleiding

Dezelfde respondent bij de nameting:

'Ik voel mij thuis in deze buurt omdat het hier rustig is. De mensen zijn aardig. Je hebt hier weinig criminelen of diefstal. Er worden veel activiteiten georganiseerd in de buurt. Vooral voor kinderen en ook voor moeders. Elke woensdag hebben ze theeochtend op school. Daar ga ik ook heen, lekker theedrinken. En 's middags ook, dan komt iedereen met recepten, iets dat je kent uit je eigen land. Dat ga je dan ook voorbereiden met andere vrouwen en ze geven naalles. Ik ken hierdoor ook veel mensen uit de buurt'.

⁵⁶ 39 respondenten hebben deze vraag beantwoord.

⁵⁷ Van de 29 respondenten die deze vraag hebben beantwoord.

⁵⁸ Voor vijf van de 39 respondenten is het niet mogelijk om na te gaan of er een verandering is opgetreden omdat van de voormeting of de nameting informatie ontbreekt.

In de toespraak tijdens de ceremonie die deze respondent bijwoonde is door de burgemeester over buurtactiviteiten gesproken. Het is mogelijk dat zij er om deze reden uitgebreider op inging.

De respondenten die zich voor de ceremonie niet altijd thuis voelden in de buurt hebben dit gevoel na de ceremonie nog steeds en geven hier dezelfde redenen voor.

Zich thuis voelen in Nederland

Ook in Nederland voelen vrijwel alle respondenten zich voor de ceremonie thuis (36 van de 37 personen die deze vraag beantwoordden). Eén respondent zegt zich niet thuis te voelen in Nederland. Zij voelt zich echter wel thuis in haar stad en buurt. Dit komt volgens haar omdat er veel racisten zijn in Nederland: *'Als ik Wilders op tv zie, schrik ik van zijn ideeën'*. De respondenten die zich wel thuis voelen in Nederland noemen hiervoor uiteenlopende redenen (zie tabel 22). Opnieuw worden voornamelijk sociale contacten genoemd (met herkomstlanders en Nederlanders) (n=10) en het feit dat ze in Nederland zijn opgegroeid/ingeburgerd (n=7). Verder geeft een aantal respondenten (n=5) de veiligheid die ze voelen in Nederland als reden dat ze zich thuis voelen: *'Ik voel me hier thuis. Het is hier veilig en er wordt goed voor je gezorgd'*. Een aantal respondenten (n=6) voelt zich soms niet thuis in Nederland, volgens hen door een matige beheersing van de Nederlandse taal en discriminatie.

Tabel 22 Redenen voor het wel/niet thuis voelen in Nederland (voormeting)

Redenen voor het zich thuis voelen in Nederland (voormeting)*	Totaal (n=36)
Sociale contacten	10
Gemis Nederland tijdens verblijf in het buitenland	8
In Nederland opgegroeid/ingeburgerd	7
Veiligheid	5
Werk in Nederland	4
Eigen huis in Nederland	4
Steun van de Nederlandse staat	2
Vrijheid	2
Afwezigheid van racisme	2
Redenen voor het zich soms niet thuis voelen in Nederland (voormeting)	Totaal (n=6)
Gebrek aan taalbeheersing	5
Discriminatie	4

* Meerdere redenen mogelijk.

Na de ceremonie zeggen alle respondenten zich thuis te voelen in Nederland. De enkele respondent die zich tijdens de voormeting niet thuis voelde in Nederland, geeft tijdens de nameting als reden voor de positieve verandering aan, dat ze de taal nu beter spreekt dan eerst.⁵⁹

Twee respondenten die voor de ceremonie aangaven zich al thuis te voelen in Nederland zeggen na de ceremonie zich *meer* thuis te voelen. Bij de één komt dit door het verkrijgen van het Nederlandse paspoort waardoor ze zegt gelijkwaardiger te zijn aan Nederlanders dan daarvoor. De ander legt een directe link met het bij-

⁵⁹ Hiermee wordt hoogstwaarschijnlijk niet bedoeld op het moment van het interview voor de ceremonie, aangezien er slechts drie weken tussen beide interviews zijn verstreken.

wonen van de ceremonie, maar gaat ook in op het belang van het bezit van een Nederlands paspoort:

'Na de ceremonie voel ik mij meer thuis. Nu ben ik Nederlander. Ik voel mij bijvoorbeeld nu helemaal van hier. Ik kan het niet zo goed uitleggen. Ik ben nu gelijk aan mijn man en kindje, we hebben nu allemaal het Nederlandse paspoort en zijn Nederlander. We zijn nu gelijk aan alle Nederlanders'

Vrouw, 35 jaar, oorspronkelijk Iraans, hogere opleiding

Het valt op dat vier respondenten tijdens de nameting uitgebreider ingaan op momenten dat zij zich niet thuis voelen in Nederland.⁶⁰ Ze noemen momenten waarop zij zich gediscrimineerd voelen en het feit dat ze moeilijk werk (op hun niveau) kunnen vinden. Het lijkt erop dat deze respondenten zich over dit onderwerp iets vrijer (durven te) uiten na de ceremonie. Het kan ook te maken hebben met toegenomen vertrouwen in de interviewer, die zij voor de tweede keer ontmoetten.

7.1.2 Gevoel erbij te horen in Nederland

In hoofdstuk 5 kwam naar voren dat veertien respondenten als naturalisatiemotief noemen dat ze er (meer) bij willen horen. Toch hebben alle respondenten op één na al voor de ceremonie het gevoel dat ze erbij horen in Nederland. Respondenten noemen hiervoor uiteenlopende redenen (zie tabel 23). Zes respondenten hebben soms niet het gevoel erbij te horen in Nederland. Dit heeft volgens hen vooral te maken met discriminatie.

Tabel 23 Redenen voor wel/niet het gevoel erbij te horen in Nederland (voormeting)

Redenen voor het gevoel erbij te horen in Nederland (voormeting)*	Totaal (n=39)
Werk	11
Geen discriminatie	5
Prettige omgang met collega's	4
Wonend in Nederland	3
Volgen van een opleiding	2
Kinderen zijn in Nederland geïntegreerd	2
Goede taalbeheersing	1
Belasting betalend	1
Redenen voor soms niet het gevoel erbij te horen in Nederland (voormeting)	Totaal (n=6)
Discriminatie	4
Geen werk kunnen vinden (deels samenhangend met discriminatie)	2

* Meerdere redenen mogelijk.

De ene respondent die verklaart er nooit bij te horen zegt:

'Het gaat nooit door mijn gedachten dat ik bij de Nederlandse samenleving hoor. Mijn gedachten en mijn hoofd zijn steeds in Turkije. Ik kijk naar de Turkse tv-zenders. Mijn vrouw doet soms de Nederlandse tv aan zodat de kinderen hun taal kunnen ontwikkelen, maar als ik thuis kom doe ik de Turkse tv aan'.

Man, oorspronkelijk Turks, 39 jaar, lagere opleiding

⁶⁰ Een andere respondent was hier juist tijdens de voormeting uitgebreider over.

Deze respondent voelt zich wel thuis in zijn buurt, stad en Nederland, maar vooral omdat hij veel contact heeft met herkomstlandgenoten.

Alle respondenten die voor de ceremonie aangaven het gevoel te hebben erbij te horen, zeggen dit op één na na de ceremonie nog steeds tijdens de nameting. De redenen die zij daarvoor noemen komen grotendeels overeen met de voormeting, maar er zijn ook wat veranderingen. Enkelen (n=6) geven bij de nameting als reden dat zij (nu) dezelfde rechten hebben als andere burgers. Twee van hen noemen specifiek het stemrecht. Deze zes respondenten hadden op één na juridische motieven voor het aanvragen van het Nederlanderschap.

De respondent die voor de ceremonie aangaf er niet bij te horen, zegt dit nog steeds tijdens de nameting: *'Ik ben een buitenlander die in Nederland woont (...) We zitten tussen twee werelden in.'*

Vijf respondenten die voorafgaand aan de ceremonie aangaven op sommige momenten het gevoel te hebben er niet bij te horen – meestal in verband met discriminatie – noemden dit na bij de nameting niet meer. Het is onduidelijk of dit met het bijwonen van de ceremonie te maken heeft.

7.1.3 Zelfidentificatie

Zelfidentificatie met de woonplaats

Op drie uitzonderingen na, identificeert een groot aantal respondenten zich al voor het bijwonen van de ceremonie met hun woonplaats (n=32).⁶¹ De redenen hiervoor verschillen niet van de redenen waarom ze zich daar thuis voelen. Maar, anders dan bij 'zich thuis voelen', is het al 'ingeburgerd' zijn in de woonplaats, of daar al een lange tijd wonen de meest genoemde reden (n=23), terwijl aanwezigheid van familie, vrienden of andere sociale contacten op de tweede plaats komt (n=12).

'Ik voel me wel een inwoner van deze plaats omdat ik tot nu toe niets anders heb gezien. Ik moet wel een identiteit hebben gekregen van een [naam stad]er omdat ik mijn kindertijd hier heb meegemaakt en mijn basis- en middelbare school hier heb gevolgd.'

Man, 23 jaar, oorspronkelijk Turks, hogere opleiding

De recreatieve mogelijkheden die een plaats biedt – zoals speelruimte voor kinderen of mogelijkheden om te winkelen – of de schoonheid van de stad is relatief vaker een reden voor naturalisandi/optanten om zich met hun woonplaats te identificeren (n=6) dan om zich daar thuis te voelen (n=1).

Drie respondenten die zich niet identificeren met hun woonplaats noemen de volgende vier redenen:

- *'ik ben niet in deze stad geboren';*
- *'in andere steden zoals Den Haag en Amsterdam wonen meer blanken, ik zou me daar [daarom] makkelijker kunnen aanpassen';*
- *'ik woon hier nog te kort';*
- *'ik pas niet in het plaatje van deze stad/ ik voel me nog niet geïntegreerd met de stadbewoners'.*

⁶¹ Het gaat hier om 32 van de 35 respondenten die de vraag beantwoordden.

Na de ceremonie lijkt de zelfidentificatie met de woonplaats bij acht van de respondenten te zijn toegenomen. Eén van hen zegt:

'Ja, ik voel mij 100% een inwoner van deze stad; na de ceremonie is het 100% meer bekend geworden. Dat heb ik toen ook van de burgemeester gehoord. Dat was heel belangrijk. Ik kan nu zeggen dat ik 100% een inwoner ben van deze stad.'

Man, 30 jaar, oorspronkelijk Turks, hogere opleiding

De respondenten bij wie een dergelijke gevoelsverandering heeft plaatsgevonden, hebben allemaal deelgenomen aan een middelgrote of grootschalige ceremonie, die over het algemeen wat meer 'aangekleed' zijn. Vrijwel al deze respondenten zijn positief over de ceremonie en de verschillende onderdelen daarvan.

7.1.4 Zelfidentificatie met Nederland (en herkomstland)

Ook de zelfidentificatie met Nederland is onderzocht. Daarbij is tevens nagegaan of men zich identificeert met het land van herkomst, of mogelijk met *zowel* Nederland *als* het land van herkomst.

Voorafgaand aan de ceremonie zeggen vrijwel alle respondenten zich *herkomstlander* te voelen (36 van de 40 respondenten). Redenen die hiervoor worden genoemd zijn: het land van herkomst is het geboorteland (n=15), men heeft er lang gewoond (n=7) en (een deel van) de familie woont er nog steeds (n=3). Volgens sommige respondenten is het 'een gevoel'. Enkele respondenten zeggen ook dat je afkomst onveranderlijk is. De vraag of men zich Nederlander voelt is minder vaak bevestigend beantwoord (24 van de 36 respondenten). Twaalf respondenten geven aan zich alleen herkomstlander en geen Nederlander te voelen.⁶² Vier van deze respondenten denken dat dit niet (gemakkelijk) zal veranderen. *'Een nationaliteit is maar een paspoort. Je echte nationaliteit zie je aan iemands gezicht. Ik ben geen Hollander.'* Anderen (8 van de 12) denken wel dat zij zich in de toekomst Nederlander zouden kunnen voelen, veelal afhankelijk van hun verblijfsduur in Nederland. Zes van hen zijn tevens van mening dat de Nederlandse nationaliteit een rol kan spelen bij een versterkt gevoel van 'Nederlander zijn': *'Ik heb nog geen Nederlands paspoort. Als ik dat heb en als ik naar de ceremonie ben geweest dan zal ik mij pas Nederlander voelen.'*

De grootste groep respondenten (n=22) zegt zich echter zowel met het herkomstland⁶³ te identificeren als (in meer of mindere mate) met Nederland. Het voelen van verbondenheid/zelfidentificatie met het land van herkomst lijkt zelfidentificatie met Nederland niet uit te sluiten.

Of de geïnterviewden zich op een bepaald moment Nederlander of herkomstlander voelen, heeft volgens hen in belangrijke mate te maken met de taal die op dat moment gesproken wordt en de groep waarbinnen men zich bevindt: Nederlanders of mensen uit het land van herkomst. Verder geven sommige respondenten (n=4) aan zich vooral Nederlands voelen als zij zich niet onder Nederlanders bevinden, en bijvoorbeeld in het buitenland zijn.

⁶² In totaal hebben 36 respondenten een antwoord op deze vraag gegeven.

⁶³ Of in twee gevallen met het Koerdische volk.

Respondenten voelen zich na de ceremonie nog steeds verbonden met hun herkomstland en geven hiervoor dezelfde redenen als bij de voormeting. De meeste respondenten hebben de nationaliteit van hun herkomstland behouden als dat mogelijk was (29 van de 40 respondenten), vaak om praktische redenen, zoals het makkelijker kunnen reizen naar en in het herkomstland. Een aantal respondenten heeft echter ook emotionele redenen voor het behouden van de nationaliteit van het herkomstland (n=9). Drie van hen zouden zelfs de Nederlandse nationaliteit niet aannemen als dat zou betekenen dat zij de nationaliteit van hun herkomstland zouden moeten opgeven. Vijf anderen willen juist graag uitsluitend de Nederlandse nationaliteit hebben, omdat zij zichzelf als Nederlander beschouwen (n=1), het naar hun idee veiliger is om maar één nationaliteit te hebben (n=2) of omdat ze op die manier kunnen voorkomen dat ze in hun herkomstland (in dit geval Turkije) in militaire dienst moeten (n=2).

Tijdens de nameting lijkt de zelfidentificatie met Nederland onder een aantal respondenten te zijn veranderd ten opzichte van de voormeting. Het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit brengt volgens hen verschillende gevoelens met zich mee: blijdschap (n=16), veiligheid/zekerheid (n=12), trots en gelijkheid (elk n=4) en opluchting (n=3) en een aantal respondenten voelt zich na de ceremonie (meer) Nederlands (n=9). Voor 2 van de 6 respondenten die voorafgaand aan de ceremonie hoopten/verwachtten zich meer Nederlander te zullen voelen door het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit, is dat niet gebeurd. Voor de vier anderen wel. Eén van hen geeft aan dat dit komt door het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit en niet door de ceremonie. De andere drie respondenten zeggen echter dat voor hen het meemaken van de ceremonie hier ook een rol in heeft gespeeld. Zo verklaart één van hen:

'Ik voel me nu 100% Nederlander door het paspoort, door de ceremonie, door alles. Ik heb liever dat er een ceremonie is. Dan kun je ook met zekerheid zeggen dat je Nederlander bent. Je kunt nu beter opmerken hoe belangrijk het is dat je Nederlander bent en dat je het Nederlandse paspoort hebt. Zij (de overheid) vinden het belangrijk, omdat zij een feest geven, een ceremonie organiseren en de burgemeester laten komen. (...) Als zij mij alleen een brief zouden hebben gestuurd en in de brief hadden geschreven dat ik op x juli mijn paspoort kon ophalen, dan had ik ook kunnen zeggen dat ik Nederlander ben, maar dan had ik niet dat 100%- gevoel zoals nu.'

Man, 38 jaar, oorspronkelijk Turks, hogere opleiding

De vier respondenten die voorafgaand aan de ceremonie al aangaven dat zij niet verwachtten zich Nederlands te zullen gaan voelen, voelen zich dit na het bijwonen van de ceremonie inderdaad niet. Ook van de respondenten die zich voorafgaand aan de ceremonie al Nederlands voelden geeft een deel aan dat hier niets in is veranderd door het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit en/of het bijwonen van de ceremonie. Net als bij de zelfidentificatie met de woonplaats noemen deze respondenten wel vaker de veranderde rechtspositie en de nieuw verkregen rechten als oorzaak dat zij zich Nederlander voelen. En vijf respondenten die zich al Nederlander voelden geven na de ceremonie aan dat dit gevoel sterker is geworden, door het verkrijgen van de nationaliteit, het paspoort en de daarbij verkregen rechten.

7.2 Normatieve verbondenheid

Normatieve verbondenheid is geoperationaliseerd als:

- 1 de opvattingen over Nederlandse grondrechten;

- 2 de opvattingen over in Nederland geldende normen, waarden en regels;
- 3 aanvaarding van de rechten en plichten van het Nederlanderschap.

Aan de respondenten is voor en na de ceremonie gevraagd hoe zij tegen een drietal belangrijke grondrechten aankijken en met welke Nederlandse normen, waarden en regels en met welke aspecten van de Nederlandse maatschappij zij het (on)eens zijn. Daarnaast is na de ceremonie de vraag gesteld of zij zich anders voelen nu zij de verklaring van verbondenheid hebben afgelegd. Tot slot is nagegaan welke nieuwe rechten de respondenten hun inziens hebben verkregen met hun nieuwe nationaliteit.

7.2.1 Opvattingen over Nederlandse grondrechten

Negenentwintig respondenten geven aan dat er tijdens de toespraak over meestal één, soms meerdere grondrechten is gesproken. Genoemd worden het gelijkheidsbeginsel (n=12), de vrijheid van meningsuiting (n=11) en godsdienstvrijheid (n=9) (zie paragraaf 6.2).

Gelijkheidsbeginsel

Op twee geïnterviewden na geven alle respondenten voor de ceremonie aan dat zij (veel) waarde hechten aan het gelijkheidsprincipe. De twee uitzonderingsgevallen stellen echter wel dat alle mensen dezelfde rechten moeten hebben en onderschrijven hiermee indirect het gelijkheidsbeginsel.

Vijf respondenten onderschrijven het belang van dit beginsel, maar geven aan dat er in de praktijk niet op alle gebieden gelijkheid bestaat in Nederland. Zo zegt een respondent:

'Er is misschien gelijkheid op andere terreinen, maar niet tussen allochtonen en Nederlanders. Er is discriminatie. Ik zie het in mijn omgeving; ik zie het op mijn werk. Ze proberen je te ontslaan, dat doen ze niet zo snel met Nederlanders.'

Man, 39 jaar, oorspronkelijk Turks, lagere opleiding

De meeste respondenten zijn echter positief over de mate van gelijkheid in de Nederlandse maatschappij, vooral in vergelijking met de situatie in hun herkomstland. De respondenten noemen voor de ceremonie verschillende terreinen waarop in Nederland volgens hen gelijkheid heerst (zie tabel 24).

Tabel 24 Gelijkheid in Nederland volgens respondenten

Terreinen waarop gelijkheid in Nederland*	Aantal (totaal n=40)
Man/vrouw	11
Arm/rijk	9
Autochtoon/allochtoon	5
Gezondheidszorg	3
Huidskleur	2
Geloof	2
Rechtspraak	2

* Een respondent kan meerdere terreinen noemen.

De opvattingen van de respondenten met betrekking tot het gelijkheidsbeginsel lijken na de ceremonie van de drie grondrechten het meeste te zijn veranderd. Twaalf respondenten uiten zich positiever over het belang van het gelijkheidsbeginsel. Zij noemen het gelijkheidsbeginsel na de ceremonie *'heel belangrijk'* of zij geven meer redenen waarom zij het beginsel belangrijk vinden. Dit zijn vooral

respondenten die de toespraak tijdens de ceremonie positief beleefden. Daarbij geven 3 van deze 12 respondenten aan dat het gelijkheidsprincipe een centrale plek dient in te nemen in de Nederlandse maatschappij. Bij zeven respondenten lijken de opvattingen over dit grondrecht na de ceremonie iets minder positief. Zij hebben de toespraak minder positief beleefd dan de voorgaande groep. Hoewel het aantal respondenten dat zegt dit grondrecht van belang te vinden nauwelijks is veranderd, lijkt de toespraak bij sommigen wel invloed te hebben gehad op hun mening over de uitwerking van de grondrechten in Nederland. Eén respondent zegt hierover:

'Er werd verteld dat iedereen gelijk is man/vrouw, homo/hetero enzovoorts en dat in Nederland niet gediscrimineerd mag worden. Er werd ook gezegd dat iedereen vrij is om te geloven wat hij wil. Omdat deze principes in de toespraak werden benadrukt, krijg je een veilig gevoel in de zin van "ik wist het eigenlijk allemaal wel, maar omdat het door de wethouder is gezegd ben ik er nu zeker van dat het zo is en dat het niet mis kan gaan".'

Vrouw, 25 jaar, oorspronkelijk Turks, middelbaar opgeleid

Vrijheid van meningsuiting

Ook de vrijheid van meningsuiting is een grondrecht dat vrijwel alle respondenten voor de ceremonie aangeven belangrijk te vinden (n=38).⁶⁴ Wel is een flink aantal respondenten (n=14) van mening dat er grenzen aan de vrijheid van meningsuiting (behoren te) zijn. In dit verband stellen zij dat anderen niet gekwetst of beledigd mogen worden en dat discriminatie op basis van iemands huidskleur, geloof of op andere gronden uit den boze is. Waar de grenzen volgens deze respondenten precies zouden moeten liggen is niet altijd duidelijk: sommige geïnterviewden spreken van fatsoensnormen die niet wettelijk zijn vast te leggen, anderen willen bepaalde uitingen eventueel verbieden.

Net als bij het gelijkheidsprincipe zijn er respondenten (n=7) die de situatie in Nederland wat betreft de vrijheid van meningsuiting vergelijken met die in hun herkomstland. Zij concluderen dat het prettig is dat in Nederland iedereen zijn mening vrij kan uiten. Vooral respondenten die uit een land komen waar de vrijheid van meningsuiting niet vanzelfsprekend is, hechten veel waarde aan dit grondrecht.

'Vrijheid van meningsuiting vind ik geweldig! Wat ik wil zeggen, kan ik zeggen. Ik word daar niet om ontslagen of kom in de gevangenis. Heel goed. Het is een groot verschil met het Irak van Saddam. Je moest daar ook nog zeggen: "Saddam is zo [duim omhoog]." Er zijn duizenden mensen gedood.'

Man, 38 jaar, oorspronkelijk Iraakees, mbo-opleiding

Wat betreft de vrijheid van meningsuiting zijn er nauwelijks verschillen in de manier waarop respondenten hier voor en na de ceremonie over spreken. Het enige (kleine) verschil is dat een aantal respondenten voor de ceremonie het belang van vrijheid van meningsuiting in zijn algemeenheid onderschrijft. Tijdens de nameting verklaren vier respondenten het goed te vinden dat in Nederland het beginsel van vrijheid van meningsuiting belangrijk is.

⁶⁴ Eén respondent lijkt niet te begrijpen wat vrijheid van meningsuiting betekent. Een ander lijkt vrijheid van meningsuiting te zien als synoniem voor vrijheid van godsdienst. De rest van de respondenten laat zich positief uit over dit grondrecht.

Godsdienstvrijheid

De vrijheid van godsdienst wordt voor de ceremonie al door alle respondenten gezien als een belangrijk grondrecht. Sommige respondenten verklaren zelfs dat vrijheid van godsdienst voor hen een belangrijke voorwaarde is om in Nederland te willen verblijven. Zij zouden bijvoorbeeld niet zonder hoofddoek op straat willen lopen. Een aantal respondenten zegt specifiek te waarderen dat de Nederlandse overheid hen vrij laat in de keuze en het belijden van hun godsdienst.

De wijze waarop respondenten over de vrijheid van godsdienst oordelen lijkt na de ceremonie amper te zijn veranderd. De meerderheid van de respondenten uit zich hierover nog steeds positief.⁶⁵ Wat wel opvalt is dat men voor de ceremonie bij vrijheid van godsdienst de *acceptatie van eigen geloof* in de samenleving bespreekt, terwijl men het na de ceremonie in enkele gevallen (n=3) heeft over *vrijheid van een ieder om te kiezen voor welk geloof* dan ook.

7.2.2 Opvattingen over overige normen, waarden en regels

In een groot deel van de toespraken tijdens de naturalisatieceremonies is, volgens de respondenten, op één of andere manier door de spreker gerefereerd aan andere dan de grondrechtelijke normen, waarden en regels die in de Nederlandse maatschappij gelden (zie paragraaf 6.2).

Alle respondenten op vier na noemen voor de ceremonie, een of meer positieve normatieve aspecten van de Nederlandse maatschappij.⁶⁶ Achttien respondenten noemen punten waar ze het niet mee eens zijn (zie tabel 25). De antwoorden lopen sterk uiteen. Het ziet er naar uit dat de naturalisandi/optanten veelal ontevreden zijn over zaken waar ook autochtone Nederlanders over klagen. Het lijkt er zodoende op dat de respondenten op dit punt niet erg afwijken van de rest van de samenleving.

⁶⁵ Drie respondenten uiten zich bij de nameting iets positiever en twee iets negatiever dan bij de voormeting. Bij de rest van de respondenten is er geen verschil.

⁶⁶ Wanneer respondenten moeite hadden met het beantwoorden van de vraag, zijn enkele voorbeelden genoemd van normen (mannen doen ook huishoudelijk werk, vrijheid van partnerkeuze), waarden (schoonhouden van publieke ruimte) en regels (auto elk jaar APK laten keuren, bekeuringen op tijd betalen, leerplicht). Het kan zijn dat respondenten deze voorbeelden daarom noemen.

Tabel 25 Positieve en negatieve normen, waarden en regels in Nederland (voormeting)

Normen, waarden en regels*	Totaal (n=40)
<i>1 Positief</i>	36
Duidelijke regels	10
Leerplicht	7
Sociale zekerheidsstelsel	7
Tolerantie	7
'Nederlanders houden zich aan hun afspraak en zijn op tijd'	6
Straten worden schoongehouden	5
Viering van feestdagen in Nederland	4
Betaalbare scholing	4
Verkeersregels	4
Vrije keuze (trouw)partner	3
Emancipatie	3
<i>2 Negatief</i>	18
Discriminatie	5
Overlastgevende jongens/criminaliteit	4
Hoge verkeersboetes	3
Hoge belasting	3

* Een respondent kan meerdere normen, waarden en regels noemen.

Bijna alle normen, waarden en regels worden ongeveer even vaak voor als na de ceremonie genoemd. Zes respondenten weten na het bijwonen van de ceremonie – anders dan ervoor – wel aspecten te noemen waar zij het niet mee eens zijn. Dit zijn over het algemeen respondenten, die de Nederlandse taal goed beheersen, die gemiddeld tot hoog zijn opgeleid en die zich op meer punten kritisch uiten. Drie van hen hebben één of meerdere onderdelen van de ceremonie negatief beleefd. De normen, waarden en regels waar deze respondenten het niet mee eens zijn, komen overeen met wat andere respondenten noemen.

7.2.3 Aanvaarding van rechten en plichten

Door de verklaring van verbondenheid af te leggen verklaren nieuwe Nederlanders dat zij de Nederlandse vrijheden en rechten respecteren en beloven zij de plichten die het staatsburgerschap met zich meebrengt te vervullen. De verklaring richt zich dus in het bijzonder (het vergroten van) de normatieve verbondenheid met Nederland. Om na te gaan of de verklaring de beoogde invloed lijkt te hebben, is bij de nameting aan de respondenten gevraagd of zij zich anders voelen nu zij de verklaring van verbondenheid hebben afgelegd.

In paragraaf 6.3 kwam al naar voren dat niet alle respondenten begrepen wat zij precies bezworen of beloofden met de verklaring van verbondenheid. Deze respondenten voelen zich dan ook niet anders door het afleggen van de verklaring (n=8). Voor enkele andere respondenten geldt dit eveneens omdat zij zich naar eigen zeggen in het verleden al goed gedroegen en de rechten en plichten van de Nederlandse samenleving naleefden (n=7), of zij geven hiervoor geen duidelijke reden(en) (n=18). Volgens een beperkt aantal respondenten (n=7) heeft het afleggen van de verklaring van verbondenheid tot een ander gevoel geleid. Enkel van hen (n=4) koppelen dit ook direct aan de inhoud van de verklaring. Een respondent, die over de overige onderdelen van de ceremonie negatief was verklaart:

'Dat was voor mij het enige emotionele moment van de ceremonie. Ik geloof in elk woord dat op papier stond. Ik heb echt uit de diepste van mijn hart "ja" gezegd. De verklaring heeft me heel diep geraakt. (...) Ik had de verklaring thuis meerdere keren herhaald (...) Op dit punt voel ik me wel anders. Het voelt alsof ik verantwoordelijk voor iets ben. Dat gevoel had ik al wel maar het is nu sterker geworden. Als ik de verklaring niet had afgelegd, zou het dramatisch voor mij zijn geweest, de ceremonie! Dat was een heel leuk moment, mijn hart begon hard te kloppen. Het was iets heel belangrijks.'

Vrouw, 45 jaar, oorspronkelijk Algerijns, hogere opleiding

7.2.4 Kennis over nieuwe rechten na de ceremonie

Met uitzondering van drie respondenten, geven alle geïnterviewden te kennen dat zij (meerdere) nieuwe rechten hebben verworven door het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit (zie tabel 26).

Tabel 26 Nieuw verkregen rechten door het Nederlanderschap volgens de respondenten (nameting)

Verkregen nieuwe rechten*	Totaal (n=37)
Stemrecht	26
Vergemakkelijking van reizen	8
Passief kiesrecht	4
Recht op het kopen van een woning	4
Mogen werken bij politie/leger	3
Bescherming in het buitenland door de Nederlandse staat	2

* Een respondent kan meerdere nieuwe rechten noemen.

Het recht om te stemmen, oftewel het actieve kiesrecht wordt veruit het meest genoemd. Uit hun reacties blijkt overigens dat niet alle respondenten bekend zijn met het feit dat meerderjarige inwoners van een bepaalde gemeente die vijf jaar of langer legaal in Nederland verblijven, kunnen stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen, ook als ze (nog) geen Nederlander zijn.⁶⁷

Naast de rechten die vermeld staan in tabel 26, worden rechten genoemd die met financiële en of administratieve zaken van doen hebben, zoals het recht om andere verzekeringen af te sluiten en het recht om een eigen bedrijf te beginnen.

De verkregen rechten die respondenten noemen, komen grotendeels overeen met de rechten die zij noemden als reden om Nederlander te willen worden. Het lijkt er zodoende op dat veel respondenten voorafgaand aan de ceremonie al een aantal van de rechten kenden die zij met het Nederlanderschap zouden verkrijgen.

7.3 Functionele verbondenheid

Deze paragraaf gaat over het derde type verbondenheid, functionele verbondenheid. Die is geoperationaliseerd als:

⁶⁷ Veertien respondenten zeggen dat zij zonder de Nederlandse nationaliteit niet mogen stemmen, zonder dit nader te specificeren. Elf respondenten laten blijken dat ze *wel* weten dat ze ook nu al bij de gemeentelijke verkiezingen mogen stemmen.

- 1 willen meebeslissen in Nederland;
- 2 participatie in de maatschappij door werk, vrijwilligerswerk, een opleiding en de invulling van de vrije tijd;
- 3 sociale contacten – door werk, vrijwilligerswerk, een opleiding en/of vrijetijdsbesteding.

In het navolgende beschrijven we per onderdeel de situatie voorafgaand aan de ceremonie en de eventuele veranderingen na het bijwonen van de ceremonie.

Het is lastig om te bepalen of het bijwonen van de ceremonie veranderingen teweeg heeft gebracht de participatie in de samenleving en de sociale contacten van de respondenten. Het is de vraag of het bijwonen van een ceremonie dermate van invloed is dat de tijdsbesteding van mensen er door verandert. Het is bovendien onwaarschijnlijk dat dit op heel korte termijn gebeurt: de interviews vonden gemiddeld 20 dagen na de ceremonie plaats. Desondanks is nagegaan of er binnen deze termijn (al) veranderingen hebben plaatsgevonden in de participatie van de respondenten in de maatschappij. Omdat respondenten mogelijk wel intenties hebben op het gebied van participatie, maar deze nog niet hebben verwezenlijkt, nemen we in paragraaf 7.4 de gedragsintenties van de respondenten onder de loep.

7.3.1 Meebeslissen in Nederland (en herkomstland)

Het overgrote deel van de respondenten (n=32) geeft tijdens de voormeting aan dat zij in Nederland willen meebeslissen door te stemmen tijdens de verkiezingen. Een klein aantal geïnterviewden (n=5) zegt dit echter niet te willen. Tabel 27 bevat de redenen.⁶⁸

Tabel 27 Redenen om al dan niet te willen stemmen in Nederland (voormeting)

Redenen om wel te willen stemmen in Nederland	Totaal (n=38)
'Ik maak deel uit van de maatschappij'	6
Iets willen veranderen in de maatschappij	5
De toekomst ligt in Nederland	3
Stemmen is een 'plicht'	3
Redenen om niet te willen stemmen in Nederland	Totaal (n=5)
Geen behoefte	3
De partner neemt de belangrijke beslissingen	1
Het idee dat de stem niet meetelt	1

Enkele respondenten (n=4) overwegen om zichzelf in de toekomst verkiesbaar te stellen of om lid te worden van een politieke partij (n=1).

Onder de respondenten lijkt de wil om mee te beslissen in Nederland sterker dan de wil om mee te beslissen in het herkomstland. Slechts zeven respondenten zeggen graag in hun land van herkomst te willen stemmen, voornamelijk omdat ze daar familie hebben wonen. De overige respondenten zeggen daar geen behoefte aan te hebben, omdat ze er niet meer wonen, geen idee hebben wat er allemaal speelt

⁶⁸ Drie respondenten geven aan dat ze twijfelen of zeggen dat ze niet *mogen* stemmen zonder duidelijk te maken of ze ook niet zouden *willen* stemmen.

en/of ze denken dat het geen nut heeft om een stem uit te brengen in hun land van herkomst, bijvoorbeeld omdat de verkiezingen er niet eerlijk verlopen.

Na de ceremonie zegt nog steeds het grootste gedeelte van de respondenten mee te willen beslissen in Nederland.⁶⁹ Daarbij geeft een aantal respondenten tijdens de nameting aanvullende redenen (n=6). Zo noemen twee respondenten een politieke partij die zij graag willen steunen en noemen twee anderen bepaalde zaken in de Nederlandse samenleving die ze, door te stemmen op een bepaalde partij, hopen te kunnen veranderen. Daarnaast wordt het recht of de plicht om te stemmen (als je de Nederlandse nationaliteit hebt), iets vaker genoemd.⁷⁰

7.3.2 Participatie in de maatschappij

Zoals in hoofdstuk vier al naar voren kwam, is het grootste deel van de respondenten al voor de ceremonie actief in de maatschappij door werk, vrijwilligerswerk en/of het volgen van een opleiding (n=27) (zie tabel 28).⁷¹

Tabel 28 Participatie in de Nederlandse maatschappij (voormeting)

Manieren van participatie in Nederland*	Totaal (n=27)
Werk	23
Opleiding**	4
Vrijwilligerswerk (soms naast betaald werk)***	4
Stage	2
Bijbaan (naast opleiding)	2

* Meerdere vormen van participatie mogelijk.

** Zeven respondenten volgen geen opleiding (in Nederland) meer en zes doen geen vrijwilligerswerk meer, maar deden dit in het verleden wel.

*** Drie respondenten doen vrijwilligerswerk op de school van hun kinderen, een vierde respondent werkt vrijwillig bij een organisatie die hulp biedt aan ouderen.

De respondenten besteden hun vrije tijd op allerlei wijzen.⁷² Enkele respondenten die niet werken en geen vrijwilligerswerk doen of opleiding volgen, komen ook in de vrije tijd weinig buitenshuis (n=6). Deze drie mannen en drie vrouwen houden zich vooral bezig met het huishouden en de verzorging van hun kinderen. Drie van hen spreken de Nederlandse taal slecht, wat wellicht samen hangt met het gebrek aan activiteiten buitenshuis.

De respondenten geven tijdens de nameting aan dat er vrijwel niets is veranderd met betrekking tot hun manier van participeren in de Nederlandse maatschappij.

⁶⁹ Twee respondenten die tijdens de voormeting aangaven niet te willen stemmen, zeggen dit, tijdens de nameting, wel te willen.

⁷⁰ Voor de ceremonie is dit drie maal genoemd, na de ceremonie zeven maal.

⁷¹ Van de overige respondenten zijn er vier werkloos, drie met pensioen, drie niet meer werkzaam wegens lichamelijke klachten en één persoon heeft ervoor gekozen om huisvrouw te zijn. Van twee respondenten is het onduidelijk of zij uit eigen keuze geen baan hebben of opleiding volgen.

⁷² Genoemd worden: het bezoeken van vrienden en familie (n=11), sporten (n=9), de verzorging van eigen of andermans kinderen (n=9), uitgaan/bioscoopbezoek (n=8), wandelen (n=7), het huishouden (n=7), winkelen (n=5), lezen (n=5), muziek maken/luisteren (n=4), bezoeken van kerk of moskee (n=4) en vissen (n=1).

Men heeft nog dezelfde baan, doet nog hetzelfde vrijwilligerswerk en/of dezelfde opleiding en ook de vrijetijdsbesteding is vrijwel identiek gebleven.

7.3.3 (Sociale) contacten

Via de verschillende bezigheden, bijvoorbeeld via het werk, hebben de respondenten verscheidene sociale contacten. De meeste respondenten met een baan hebben vooral Nederlandse collega's (n=12), sommigen hebben collega's van uiteenlopende nationaliteiten (n=8). Tien respondenten geven aan leuke collega's te hebben, twee geïnterviewden zeggen niet veel contact met collega's te hebben.

Van de 9 respondenten die nu vrijwilligerswerk doen of dit in het verleden deden, hebben/hadden er 4 uitsluitend te maken met Nederlanders. De anderen hebben zo te maken met mensen van allerlei nationaliteiten.

Elf respondenten volgen een opleiding in Nederland of hebben deze in het verleden gevolgd. Een aantal respondenten zegt vooral veel Nederlandse studiegenoten te hebben (gehad) (n=3). De rest spreekt van een gevarieerde groep bestaande uit verschillende nationaliteiten. In hoeverre respondenten omgaan/omgingen met hun studiegenoten verschilt per persoon.

De meeste respondenten hebben allerlei sociale contacten in hun vrije tijd en gaan daarbij om met mensen van diverse nationaliteiten (n=33). Negen respondenten geven aan uitsluitend of voornamelijk om te gaan met mensen uit het land van herkomst (2 respectievelijk 7 respondenten). Met betrekking tot Nederlandse contacten geldt dit voor drie geïnterviewden (1 respectievelijk 2 respondenten). Vier respondenten zeggen buiten het gezin om nauwelijks contacten te onderhouden. Na afloop van de ceremonie, geven alle respondenten aan nog dezelfde contacten te hebben als voor de ceremonie.

7.4 Gedragsintenties

Volgens de beleidstheorie beïnvloedt het bijwonen van de naturalisatieceremonie de verbondenheid van een naturalisandus/optant met Nederland. De versterkte verbondenheid kan vervolgens bijdragen aan actief burgerschap en participatie in de maatschappij.

Aangezien er weinig tijd is verstreken tussen de naturalisatieceremonie en het tweede interview, kunnen er maar heel beperkt feitelijke veranderingen in gedrag van de respondenten hebben plaatsgevonden. Wel kan er iets gezegd worden over intenties om op verschillende terreinen het gedrag te veranderen.

Om de gedragsintenties van de respondenten te achterhalen is hen na de ceremonie gevraagd of er naar aanleiding van de ceremonie veranderingen hebben plaatsgevonden in hun plannen ten aanzien van participatie in werk, vrijwilligerswerk, opleiding, vrije tijdsbesteding, sociale contacten en bestuur/politiek.

7.4.1 Intenties tot participatie in de maatschappij na de ceremonie

De meeste respondenten geven aan dat participatie door middel van werk, vrijwilligerswerk, opleiding of vrijetijdsbesteding niet specifiek naar voren kwam tijdens de naturalisatieceremonie, of ze herinneren zich dit niet meer. Volgens enkele geïnterviewden is er alleen in algemene bewoordingen gesproken over het feit dat je als burger iets kunt betekenen voor de maatschappij (n=4). Drie respondenten zeggen dat mogelijke activiteiten in de vrije tijd – een museumbezoek en een fietstour – aan de orde kwamen tijdens de toespraak.

Een aantal respondenten geeft aan plannen te hebben met betrekking tot hun participatie in de Nederlandse samenleving. Zo hebben elf respondenten intenties op het gebied van werk.⁷³ Werkloze respondenten zeggen een baan te willen zoeken (n=5), andere respondenten zijn van plan een betere baan te zoeken, of willen een baan met vast contract (n=5). Eén respondent wil een eigen bedrijf beginnen. Drie respondenten die thans geen vrijwilligerswerk doen, zeggen te overwegen om dit in de toekomst wel te gaan doen.

Zeven respondenten zijn van plan in de toekomst een (andere) opleiding te gaan volgen.⁷⁴ Voor vier van hen hangt dit samen met het verkrijgen van het Nederlandschap. *'Ik wil straks wel gaan beginnen met studeren, de zorg in, dat kan ik nu ik officieel Nederlander ben'*. Daarnaast hebben acht respondenten de intentie om hun vrije tijd anders te gaan besteden. Dit heeft volgens vijf van hen niets te maken met de nieuwe nationaliteit. Drie respondenten geven aan dat ze op vakantie willen in het buitenland, dit is volgens hen makkelijker nu ze de Nederlandse nationaliteit bezitten.

Aangezien de bovenstaande onderwerpen volgens de respondenten nauwelijks ter sprake kwamen tijdens de ceremonie, hebben de voornemens hun inziens niets te maken met het bijwonen van de naturalisatieceremonie.

7.4.2 Intenties tot het leggen van sociale contacten na de ceremonie

Volgens zes respondenten is er in de ceremonie gesproken over het belang van sociale contacten.⁷⁵ Men geeft aan dat er aandacht is besteed aan de waarde van goed met elkaar omgaan en 'samenleven' evenals het belang van goed burenccontact. Veertien respondenten zeggen dat zij open staan voor nieuwe contacten of dat ze graag nieuwe contacten willen aangaan, vier van hen zouden in het bijzonder graag contact hebben met Nederlanders. Dit zijn allen naturalisandi die participeren in de maatschappij en een gemiddeld tot hoog opleidingsniveau hebben. Zij hebben de ceremonie relatief positief beleefd en zeggen allen een ander gevoel te hebben door het bijwonen van de ceremonie. Alle veertien respondenten zeggen dat het voornemen om meer sociale contacten aan te gaan niets te maken heeft met het verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit. Een respondent legt uit:

'Je komt iemand tegen en diegene vraagt nooit: 'ben je Nederlander of niet', dat doen ze niet. Ze kunnen zien dat ik een buitenlander ben, maar ik ben toch Nederlander. Ze gaan met mij om onafhankelijk van het feit of ik een Nederlands paspoort heb of niet (...) Dat is toch logisch dat je niet meer of minder vrienden krijgt door je Nederlanderschap. Je kunt niet opeens met mensen bevriend worden, omdat je nu de Nederlandse nationaliteit hebt, toch?'

Vrouw, 20 jaar, oorspronkelijk Turks, middelbare opleiding

7.5 Thuis voelen in en zelfidentificatie met Nederland door participatie

In het onderzoek gaat het vooral om de vraag of de naturalisatieceremonie bijdraagt aan grotere verbondenheid met en uiteindelijk ook participatie in Nederland. Om na

⁷³ Van de 31 respondenten die de vraag beantwoordden.

⁷⁴ Van de 20 respondenten die de vraag beantwoordden.

⁷⁵ Achtendertig respondenten hebben deze vraag beantwoord.

te gaan in hoeverre – andersom – de participatie in de samenleving en sociale contacten van belang zijn om je thuis te voelen in Nederland, is bij de voormeting aan de respondenten gevraagd of het hebben van werk, vrijwilligerswerk, het volgen van een opleiding en de invulling van de vrije tijd daarop van invloed is.⁷⁶

Werk

Zesentwintig respondenten hebben de vraag beantwoord of men zich thuis voelt door hun werk. Dit blijkt voor velen van hen (n=17) het geval te zijn. Sommige respondenten zeggen zich door hun werk ook meer Nederlands te voelen (n=7).

Een respondent verklaart:

'Ik voel mij meer thuis door mijn werk omdat ik alles kan delen met mijn collega's. Ik kan het met hen hebben over mijn problemen, dat is heel fijn. Ik voel me ook meer Nederlands. Toen ik bijvoorbeeld was geslaagd voor mijn inburgeringsexamen, noemden zij mij 'Kaaskop'. Ze zeiden tegen mij dat ik nu echt Nederlands ben.'

Man, 35 jaar, oorspronkelijk Sierra Leone, middelbare opleiding

De geïnterviewden voelen zich vooral meer thuis in Nederland/meer Nederlander door de contacten op het werk (n=10), vooral met Nederlanders. Maar ook het feit dat ze actief participeren in de maatschappij versterkt voor sommigen dit gevoel. Verder geven vier respondenten aan dat zij door hun werk de mogelijkheid hadden om de Nederlandse taal beter te leren.

Vier respondenten geven aan dat hun werk geen invloed heeft op hun gevoelens, vijf respondenten weten het niet, of zeggen alleen dat zij het fijn vinden om werk te hebben en één respondent vertelt dat ze zich door haar vorige werk minder thuis voelde in Nederland.

'Ik had vroeger een bijbaantje. Ik maakte in het ziekenhuis schoon (...) Ik werkte daar vooral met Nederlanders (...) Ik ben daar weggegaan. Ik wilde niet ergens werken waar ze zo tegen mij doen. Dat was niet gezellig. Daar voelde ik me niet thuis, omdat daar mensen waren die echt uit de dorpen kwamen. Ze hadden ook een accent. Ik was de jongste. Dat waren vooral oudere vrouwen en mannen. Ze roddelden veel. We hadden dezelfde rechten, zij waren ook schoonmakers, maar ze vertelden mij steeds wat ik moest doen. Heel bazig. Toen heb ik ontslag genomen. Ik voelde me daardoor echt minder Nederlands. Het voelde alsof zij buitenlanders haatten. Daardoor ging ik hen ook haten.'

Vrouw, 20 jaar, oorspronkelijk Turks, mbo-opleiding

Vrijwilligerswerk

Van de 9 respondenten die vrijwilligerswerk doen of hebben gedaan hebben er 6 de vraag of het vrijwilligerswerk van invloed is (geweest) op het thuis voelen in Nederland beantwoord. Volgens alle zes is dit het geval. Dit heeft volgens hen zowel te maken met het contact met de medevrijwilligers als met de 'hulpbehoevenden' (schoolkinderen, verslaafden, ouderen en migranten). Vijf respondenten zeggen door het vrijwilligerswerk de Nederlandse taal beter te hebben leren spreken. Zo verklaart één respondent:

'Ik werk als overblijfmoeder op de basisschool van één van mijn kinderen. Ik voel mij meer thuis door mijn vrijwilligerswerk. Ik heb veel contact met mensen en

⁷⁶ De vraag is ook gesteld aan mensen die op het moment van het interview geen (vrijwilligers) baan hadden of opleiding volgden, maar wel in het verleden.

voor mijn taal is het heel goed. Ik spreek dan alleen maar Nederlands. De kinderen komen altijd naar mijn toe om vragen te stellen.'

Vrouw, 27 jaar, oorspronkelijk Afghaanse, middelbare opleiding

Opleiding

Ook het volgen van een opleiding lijkt van invloed op het zich thuis voelen in Nederland. Van de 11 respondenten die in Nederland een opleiding volgen of hebben gevolgd, zeggen er 8 dat de opleiding heeft bijgedragen aan het gevoel zich thuis/Nederlander te voelen in Nederland. Dit komt door de contacten die ze via hun opleiding hebben/hadden met Nederlanders (n=2), doordat zij meedoen/meetellen in de Nederlandse maatschappij (n=3) en doordat ze via hun opleiding meer geleerd hebben over Nederland (n=1). Zo zegt een respondent:

'Als ik een hoge opleiding afmaak dan heb ik hetzelfde niveau als alle Nederlanders. Volgens mij heeft 80% MBO niveau en 60-70% heeft HBO niveau. Dan krijg ik het gevoel van: ik heb hetzelfde niveau als iedereen en ik ben ook Nederlander. Als je iets met succes doet, dan voel je je deel van de gemeenschap, je hebt het gevoel dat je het goed doet en dat je Nederlander bent zoals mijn vrouw en mijn buurman.'

Man, 38 jaar, oorspronkelijk Turks, hogere opleiding

Twee respondenten zeggen negatieve ervaringen te hebben gehad op de opleiding. Eén respondent droeg vanwege haar geloof een hoofddoek. De mensen op haar opleiding wilden dat zij deze afdeed, maar dit heeft ze niet gedaan.

Vrijtijdsbesteding

Van de respondenten die de vraag hebben beantwoord of vrijetijdsbesteding van invloed is op het zich thuis/Nederlander voelen in Nederland (n=14) zegt de helft dat dit het geval is. Volgens de andere helft heeft vrijetijdsbesteding daar geen invloed op: *'Mijn vrijetijdsbesteding heeft geen effect op mijn gevoelens hier in Nederland. Ik doe precies hetzelfde als in Suriname. Ik voel mij er niet meer of minder Nederlands door.'*

De respondenten die zich meer thuis/Nederlander voelen door hun vrijetijdsbesteding zeggen dat dit komt door de omgang met Nederlanders in de vrije tijd (n=4) en door het ondernemen van typisch Nederlandse activiteiten (n=3) zoals wielrennen, koffie drinken met vrienden en vissen.

7.6 Conclusie

Emotionele verbondenheid

Vrijwel alle respondenten voelen zich voor de ceremonie emotioneel verbonden met Nederland. Zij voelen zich thuis in hun buurt, woonplaats en in Nederland en hebben het gevoel erbij te horen, vooral door het hebben van sociale contacten, het 'ingeburgerd' zijn en door actief mee te doen in de maatschappij. Voor sommige respondenten geldt het voorgaande echter niet altijd, volgens hen komt dit vooral door discriminatie.

De meerderheid van de respondenten voelt zich herkomstlander, maar identificeert zichzelf ook met Nederland. Voor ruim een kwart van de respondenten geldt dit laatste niet.

Na het bijwonen van de naturalisatieceremonie is er weinig veranderd. Met betrekking tot het zich thuis voelen in Nederland is er een kleine positieve verandering op te merken. Opvallend is verder dat enkele respondenten zich dan op verschillende

niveaus iets kritischer lijken te (durven) uiten over momenten waarop zij zich niet thuis voelen.

De zelfidentificatie met Nederland was voorafgaand aan de ceremonie het minst sterk van alle vormen van emotionele verbondenheid en is na de ceremonie het meest toegenomen. Ook de zelfidentificatie met de woonplaats nam toe, maar bij minder respondenten.

Hoewel het grootste deel van de respondenten dus al emotioneel verbonden was met Nederland, lijkt die verbondenheid bij een aantal respondenten na het bijwonen van de ceremonie te zijn toegenomen. Bij enkele respondenten lijkt het bijwonen van de ceremonie hierin een bescheiden rol te hebben gespeeld: zij zeggen dit zelf, hun beleving van de ceremonie was erg positief, of ze noemen aspecten die tijdens de ceremonie aan de orde kwamen.

Normatieve verbondenheid

Voor de ceremonie waren ook de meeste respondenten al normatief verbonden met Nederland. Men acht de grondrechten van belang en weet allerlei normen, waarden en regels te noemen, waar men het voor het merendeel mee eens is. Een deel van de respondenten is ontevreden over zaken waar ook autochtone Nederlanders over klagen.

Na het bijwonen van de ceremonie is hier niet veel in veranderd. Vooral wat de grondrechten betreft lijkt het er echter op dat een aantal respondenten na de ceremonie iets meer de link legt tussen deze grondrechten en de prominente rol die zij spelen in de maatschappij. In dat opzicht is hun normatieve verbondenheid met Nederland wellicht iets groter geworden. Ook is een aantal respondenten wat positiever over het gelijkheidsbeginsel na de ceremonie, voor een aantal respondenten heeft dit wellicht (deels) te maken met het bijwonen van de ceremonie. Respondenten weten welke nieuwe rechten zij hebben verkregen met hun Nederlandse nationaliteit. Het stemrecht en het recht om te reizen zonder visum worden door een groot gedeelte van de respondenten in dit verband genoemd. De nieuwe rechten die respondenten noemen komen in belangrijke mate overeen met hun motieven om Nederlander worden.

Functionele verbondenheid

De wil om mee te beslissen over wat er gebeurt in de Nederlandse maatschappij leeft voor de ceremonie bij veel respondenten. De meeste respondenten zijn ook functioneel verbonden met Nederland door werk, vrijwilligerswerk of een opleiding. Ook in hun vrije tijd participeren de meeste respondenten in de maatschappij. Enkele respondenten gaan echter voornamelijk om met mensen uit hun herkomstland. Voorts zijn er een paar respondenten die vrijwel uitsluitend met hun gezin omgaan en ook verder weinig functioneel verbonden lijken met de Nederlandse maatschappij.

Na het bijwonen van de ceremonie is het aantal respondenten dat wil meebeslissen nauwelijks veranderd al lijkt een deel van de respondenten zich bewuster te zijn van het recht om te stemmen. De participatie van de respondenten in de maatschappij en de sociale contacten die zij hebben zijn nauwelijks veranderd. Dat geldt ook voor de respondenten die bij de voormeting aangaven bijna uitsluitend contacten te hebben met het eigen gezin en/of herkomstlandgenoten.

Gedragintenties

Verschillende respondenten hebben intenties op het gebied van werk, vrijwilligerswerk, opleiding of vrijetijdsbesteding. Ook zijn er respondenten die meer sociale contacten aan zouden willen gaan, van wie er vier specifiek doelen op contacten met

Nederlanders. De meeste respondenten geven spontaan aan dat zij die intentie ook al hadden voor de ceremonie. Een enkele respondent verwacht dat de voornemens gemakkelijker te realiseren zijn nu hij of zij de Nederlandse nationaliteit bezit, maar de meesten zeggen dat het verkrijgen van de nieuwe nationaliteit niets te maken heeft met hun voornemens. Tijdens de ceremonie zijn werk, vrijwilligerswerk, opleiding en vrijetijdsbesteding lang niet altijd aan de orde gekomen, dus het bijwonen van de ceremonie heeft op dit punt waarschijnlijk weinig invloed gehad. Wel valt op dat sommige respondenten die op bepaalde gebieden meer intenties hebben om actief te zijn binnen de maatschappij, ook iets positievere opvattingen hebben over de naturalisatieceremonie.

Achtergrondkenmerken van de respondenten en verbondenheid

In dit hoofdstuk is telkens bezien of er verbanden zijn tussen bepaalde achtergrondkenmerken van de respondenten en hun verbondenheid met Nederland. Dit blijkt zelden het geval te zijn: uiteenlopende respondenten met verschillende achtergrondkenmerken geven uiteenlopende antwoorden over hun emotionele, normatieve en functionele verbondenheid. Waar wel een link gelegd kan worden lijkt die op het eerste gezicht niet in lijn met de beleidstheorie. Er zijn namelijk respondenten die nauwelijks participeren in de maatschappij en weinig sociale contacten hebben, maar die zich wel emotioneel en normatief verbonden voelen met Nederland. Daarbij moet echter opgemerkt worden dat een deel van hen zich thuis voelt in hun stad of in Nederland door aanwezigheid van familie of van andere herkomstlandgenoten. Hoogopgeleide respondenten die op meerdere wijzen participeren in de maatschappij (via werk, vrijwilligerswerk, een opleiding en/of sociale contacten) uiten zich over het algemeen kritischer.

Deel 4

Conclusie

8 Algemene conclusie

De naturalisatieceremonie is door de overheid in het leven geroepen om plechtig stil te staan bij de verkrijging van het Nederlanderschap. Mensen, die via naturalisatie of optie het Nederlanderschap aanvragen, worden tijdens de ceremonie geïnformeerd over wat het Nederlandse staatsburgerschap inhoudt en de rechten en plichten die hieraan zijn verbonden. De ceremonie dient een aantal vaste onderdelen te bevatten: de bekendmaking van het besluit tot naturalisatie of de optiebevestiging, een toespraak en het afleggen van een verklaring van verbondenheid. Optioneel is het uitreiken van het boekje 'Welkom'. De gemeenten zijn vrij te bepalen hoe de ceremonie verder wordt ingevuld.

De onderhavige rapportage betreft een evaluatie van de naturalisatieceremonie. De twee centrale vragen luiden:

- 1 Op welke wijze is de naturalisatieceremonie ingevoerd in de gemeentelijke praktijk?
- 2 Hoe beleven niet-westerse naturalisandi en optanten de naturalisatieceremonie, en is er iets te zeggen over een mogelijke verandering in hun verbondenheid met Nederland door het bijwonen van de ceremonie?

De vragen zijn beantwoord op basis van twee los van elkaar staande onderzoeken. De eerste vraag is beantwoord aan de hand van de uitkomsten van de Monitor naturalisatieceremonie over de jaren 2006, 2007 en 2008. De tweede vraag is onderzocht door het WODC. Voor dat onderzoek zijn interviews gehouden met 40 niet-westerse naturalisandi en optanten, die in de periode 1 mei - 31 september 2009 aan een naturalisatieceremonie deelnamen. Iedere respondent is twee keer geïnterviewd: enkele weken voor en enkele weken na de ceremonie. In dit hoofdstuk gaan we in op de belangrijkste conclusies van deze onderzoeken.

8.1 Naturalisatiemotieven

Wat zijn de motieven van naturalisandi en optanten om Nederlander te worden?

De 40 geïnterviewde naturalisandi en optanten hebben verschillende motieven om Nederlander te willen worden: instrumentele (praktische en juridische) én emotionele. Alle motieven die in de literatuur naar voren komen (zie hoofdstuk 2), worden ook door de respondenten genoemd. In overeenstemming met de literatuur (Rutter et al., 2008; Levesly, 2008; Brettell, 2006) worden vooral instrumentele motieven genoemd, waarvan het praktische motief 'gemakkelijker reizen naar het buitenland' het meest frequent. Hoewel sommige respondenten uitsluitend instrumentele motieven hebben, spelen voor de meeste ook emotionele motieven mee, zoals 'dezelfde nationaliteit hebben als familieleden' en 'erbij horen'. Dit geldt vooral voor naturalisandi, vrouwen en oudere respondenten. Respondenten noemen nooit uitsluitend emotionele motieven voor het aanvragen van de Nederlandse nationaliteit. Voor een aantal respondenten spelen er zelfs helemaal geen emotionele motieven mee, omdat er voor hun gevoel met het verkrijgen van het Nederlanderschap niet veel verandert wat betreft verbondenheid met Nederland (zie hoofdstuk 5).

8.2 De naturalisatieceremonie in de gemeentelijke praktijk

Op welke wijze is de naturalisatieceremonie ingevoerd in de gemeentelijke praktijk?

Op basis van de Monitor naturalisatieceremonie, uitgevoerd door INDIAC,⁷⁷ waarin is weergegeven hoe volgens gemeenten vorm is gegeven aan de naturalisatieceremonie in de jaren 2006 tot en met 2008, kan worden geconcludeerd dat bijna alle bevestigingen van verkrijging van het Nederlanderschap tijdens zo'n ceremonie worden uitgereikt. Daarbij is het opkomstpercentage hoog. Dit is niet verwonderlijk gezien het feit dat gemeenten verplicht zijn ten minste één keer per jaar een naturalisatieceremonie te organiseren en naturalisandi en optanten verplicht zijn die bij te wonen. De vormgeving van de ceremonie komt volgens de gemeenten overeen met wat oorspronkelijk werd beoogd. Uit de monitor blijkt dat de drie vaste programmapunten van de ceremonie (de bekendmaking van het besluit tot naturalisatie of de optiebevestiging, een toespraak en de uitreiking van een welkomstboekje) over het algemeen deel uitmaken van de ceremonie. Het vierde – verplichte – onderdeel, het afleggen van de verklaring van verbondenheid, was ten tijde van de monitor nog niet ingevoerd. In de toespraken van de (loco-)burgemeester of wethouder komen volgens de gemeenten de nieuw verkregen grondrechten en de bijbehorende plichten bijna altijd aan de orde. Verder gaan naturalisatieceremonies veelal gepaard met een receptie en de overhandiging van een aandenken. Soms worden er tijdens de ceremonie foto's gemaakt en/of wordt het Wilhelmus gezongen.

Het overgrote deel van de gemeenten is tevreden over de ceremonie in het algemeen en over de verschillende onderdelen: de organisatie van de ceremonie, het programma, de uitvoerbaarheid, de sfeer, de reactie van de deelnemers en – in de meest recente jaren – ook over de opkomst. De invoering van de naturalisatieceremonie is volgens de gemeenten voorspoedig verlopen. Een groot aantal gemeenten heeft dan ook geen behoefte aan veranderingen in de vormgeving of invulling van de ceremonie (zie verder hoofdstuk 3). Wanneer we echter naar de – meestal positieve of neutrale, maar zo nu en dan negatieve – beleving van de deelnemers kijken, zijn er toch wat punten die aandacht behoeven.

8.3 Beleving van de ceremonie door naturalisandi en optanten

Hoe beleven naturalisandi en optanten de naturalisatieceremonie enkele weken na het bijwonen ervan?

De 40 respondenten noemen grotendeels dezelfde programmaonderdelen als die in de Monitor naturalisatieceremonie naar voren komen, evenals de inmiddels ingevoerde verklaring van verbondenheid. Ook de verklaring van verbondenheid blijkt dus een vast onderdeel te zijn gaan uitmaken van de naturalisatieceremonie. Wel blijven de grondrechten in sommige toespraken volgens de respondenten wat onderbelicht; zij worden volgens hen – in tegenstelling tot wat uit de monitor naar voren kwam – niet of niet duidelijk genoemd.

⁷⁷ In samenwerking met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) en het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Drie kwart van de respondenten zegt zich welkom te voelen door de ceremonie. De respondenten zijn over de 'kernonderdelen' van de ceremonie in meerderheid positief; dat geldt voor de toespraak, de verklaring van verbondenheid en de uitreiking van het besluit tot naturalisatie of de optiebevestiging. Het belang van de uitreiking blijkt ook uit het feit dat de meeste respondenten dat onderdeel het mooiste moment van de naturalisatieceremonie zeggen te vinden en zij positief oordelen over de persoon die de uitreiking deed. Niet alleen de uitreiking maar ook andere onderdelen van de ceremonie, zoals het zingen van het volkslied en het maken van een (groeps)foto maakten indruk op een deel van de respondenten. Respondenten lijken het over het algemeen te waarderen als gemeenten werk maken van de ceremonie. Hapjes, drankjes en muziek tijdens de ontvangst en/of receptie worden positief beoordeeld. Kleinere gemeenten met slechts enkele naturalisandi en optanten zullen hiertoe echter beperkte mogelijkheden hebben.

Volgens de beleidstheorie dient de naturalisatieceremonie bij te dragen aan een grotere verbondenheid met Nederland. Toch is het de vraag of dat in de praktijk zo uitpakt, bijvoorbeeld omdat de grondrechten – volgens de respondenten – soms onderbelicht blijven. Voor een deel van de respondenten moet dit ook om andere redenen worden betwijfeld. De essentie van de ceremonie lijkt niet bij iedereen goed te zijn overgekomen. Enkele belangrijke onderdelen van de ceremonie staan een deel van de respondenten – een paar weken na de ceremonie – niet goed meer bij. Over het algemeen oordelen zij positief over de verklaring van verbondenheid, maar een deel weet er weinig over te melden en enkele anderen vinden dat het afleggen ervan rommelig en haastig verliep. Het merendeel van de respondenten weet zelfs niet precies wat zij met de verklaring van verbondenheid gezworen of beloofd hebben. Ook zegt een aantal respondenten niet te weten wie hen heeft toegesproken, of wat er tijdens de toespraak aan de orde kwam doordat zij dit niet goed hebben verstaan in verband met een taalbarrière of slecht geluid. Tegelijkertijd hebben enkele respondenten, op wie de essentie van de toespraak wel duidelijk lijkt te zijn overgekomen, kritiek op de inhoud ervan. Zij – vooral hoogopgeleide en relatief kritische respondenten – vinden delen van de toespraak onecht, of incidenteel zelfs respectloos.

Een niet bewust afgelegde verklaring van verbondenheid mist waarschijnlijk zijn doel. Wanneer de wijze waarop de boodschap over normen en waarden wordt gebracht niet aansluit bij de situatie van de betrokkenen, kan dit afbreuk doen aan de mogelijke invloed van de ceremonie op de verbondenheid van de nieuwe Nederlanders met Nederland. Enkele respondenten geven aan zich door een ongeïnteresseerde, haastige of minder respectvolle benaderingswijze tijdens de ceremonie minder welkom te voelen in Nederland dan voor de ceremonie. Overigens is het niet eenvoudig om de ceremonie zo in te richten dat alle betrokkenen die optimaal zullen waarderen. Wat betreft de ontvangst lijkt wel duidelijk dat vooral degenen die een middelgrote of grote ceremonie bijwoonden, waar doorgaans wat meer werk van de ontvangst wordt gemaakt, daar positief over waren. Over het zingen van het volkslied tijdens de ceremonie en over de receptie na afloop zijn de meningen verdeeld. De meeste respondenten uiten zich positief over de receptie, maar daarnaast zijn er ook geïnterviewden die dit onderdeel overbodig vinden, of het betreuren dat de ceremonie – en dus ook de receptie – plaatsvond tijdens de ramadan. De verwachtingen die de respondenten tevoren hadden van de ceremonie lijken een rol te spelen in hun beoordeling van onderdelen daarvan.

8.4 Verbondenheid met Nederland

In hoeverre geven naturalisandi en optanten voor en na de ceremonie aan verbonden te zijn met Nederland? Is er een verschil waarneembaar in verbondenheid voor en na de ceremonie? Zijn er aanwijzingen dat eventuele verschillen toegewezen kunnen worden aan (het bijwonen van) de ceremonie?

Aansluitend bij de conceptualisering van het begrip 'identificatie' (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2008) onderscheidde we drie typen verbondenheid; emotionele, normatieve en functionele verbondenheid. Bij de beantwoording van bovenstaande vragen beschrijven we eerst de verbondenheid voorafgaand aan het bijwonen van de naturalisatieceremonie, om vervolgens in te gaan op de vraag of er verschillen zijn met verbondenheid na de ceremonie.

Emotionele verbondenheid voor de ceremonie

In hoeverre voelen de respondenten zich voor de ceremonie thuis in hun buurt, hun woonplaats en in Nederland, in hoeverre identificeren zij zich met hun woonplaats en Nederland en hebben zij het gevoel er in Nederland bij te horen?

Alle respondenten blijken zich voor de ceremonie thuis te voelen in hun woonplaats en een groot deel voelt zich thuis in hun buurt. Verder geven bijna alle respondenten aan zich eveneens thuis te voelen in Nederland en nagenoeg alle respondenten hebben ook het idee bij deze samenleving te horen. Vrijwel allemaal identificeren zij zich ook met hun woonplaats. In deze vormen van verbondenheid spelen – conform de bevindingen van andere onderzoekers (Knop, 2001; De Hart, 2005) – sociale contacten van verschillende aard een belangrijke rol, evenals ingeburgerd zijn en praktische aspecten van een woonplaats zoals nabijgelegen voorzieningen. Het zich thuis voelen in de buurt, stad en in Nederland is weinig onderhevig aan verandering. Wel geven respondenten aan zich niet altijd thuis te voelen in Nederland. Negatieve ervaringen in Nederland lijken vaak verband te houden met discriminatie en kunnen emotionele verbondenheid in de weg staan. Daarnaast noemen respondenten in dit verband een slechte beheersing van de Nederlandse taal en heimwee naar het land van herkomst.

Hoewel dus bij bijna alle respondenten voor de ceremonie al sprake lijkt te zijn van emotionele verbondenheid met Nederland zeggen bijna alle respondenten zich 'herkomstlander' voelen. De meesten voelen zich daarnaast ook Nederlander. Een deel van de overige respondenten hoopt overigens dat zij zich meer Nederlander zullen voelen als zij de Nederlandse nationaliteit hebben en naarmate ze langer in Nederland verblijven.

Normatieve verbondenheid voor de ceremonie

Wat zijn voor de naturalisatieceremonie de opvattingen van de respondenten over de Nederlandse (grond)rechten en de in Nederland geldende regels, normen en waarden?

Bijna alle respondenten vinden het gelijkheidsbeginsel van belang, evenals de vrijheid van meningsuiting en van godsdienst. Wel merken geïnterviewden op dat er in de praktijk niet altijd sprake is van gelijkheid en dat er grenzen moeten zijn aan de vrijheid van meningsuiting. De meesten noemen met instemming ook overige Nederlandse normen, waarden en regels. Er lijkt dus voor de ceremonie ook sprake te zijn van normatieve verbondenheid met Nederland onder de respondenten. Daar doet het feit dat sommigen ook normen, waarden en regels noemen waar ze het niet mee eens zijn niet aan af. In tegendeel: zoals de WRR (2008) stelt: normatieve

identificatie komt tot stand als normen worden geïnternaliseerd, maar vooral ook als ze ter discussie kunnen worden gesteld.

Functionele verbondenheid voor de ceremonie

In hoeverre willen de respondenten vóór en na de ceremonie meebeslissen in Nederland, participeren zij op verschillende wijzen in de maatschappij en hebben zij door die activiteiten sociale contacten in Nederland?

Deze indicatoren voor functionele verbondenheid zijn tevens aspecten van het einddoel dat volgens de beleidstheorie met de naturalisatieceremonie dient te worden bereikt: actief burgerschap. Dit einddoel blijft, gezien de opzet het onderzoek – een nameting zeer kort na de ceremonie – hier verder buiten beschouwing.

De wens om in Nederland mee te beslissen door te stemmen leeft bij veel respondenten. Uit de reacties valt af te leiden dat zij er niet allemaal van op de hoogte zijn dat zij ook zonder de Nederlandse nationaliteit al stemrecht hebben tijdens de gemeentelijke verkiezingen. Ondanks het feit dat vele respondenten zich herkomstlander voelen is er bij weinigen behoefte om daar (ook) mee te beslissen. Het grootste deel van de respondenten participeert ook voor de ceremonie actief in de Nederlandse maatschappij via (vrijwilligers)werk of een opleiding. De respondenten zeggen door de genoemde vormen van participatie en door activiteiten in hun vrije tijd uiteenlopende activiteiten sociale contacten te hebben met mensen uit verschillende herkomstlanden, waaronder Nederlanders. Een groot deel van de respondenten is dus ook functioneel verbonden met Nederland. Wel zijn er enkele respondenten die alleen contact hebben binnen het eigen gezin of alleen met (herkomst)landgenoten en die ook op andere wijze weinig functioneel verbonden zijn met Nederland (zij werken niet, doen geen vrijwilligerswerk, en volgen geen opleiding).

Veranderingen in verbondenheid na de ceremonie

Volgens de beleidstheorie zou de naturalisatieceremonie bijdragen aan een toename van verbondenheid met Nederland. In het voorgaande concludeerden we echter dat bijna alle respondenten al met Nederland verbonden zijn voor de naturalisatieceremonie. Hoewel dit de ruimte voor verandering beperkt, zijn er toch enkele veranderingen geconstateerd tijdens de nameting:

- respondenten lijken zich iets kritischer te (durven) uiten over momenten waarop zij zich niet thuis voelen in Nederland;
- de meeste respondenten hadden en hielden het gevoel er bij te horen in Nederland, sommigen gaven echter aan dat dit gevoel na de ceremonie versterkt was, of zij noemden bij het tweede interview meer redenen voor het zich thuis voelen;
- de zelfidentificatie met Nederland – voorafgaand aan de ceremonie het minst sterk van alle vormen van emotionele verbondenheid – is het meest veranderd (in positieve zin). Dit neemt overigens niet weg dat de respondenten zich ook herkomstlander blijven voelen. Conform de bevindingen van Coutin (2003) in de VS, betekent een nieuw staatsburgerschap over het algemeen geen 'clean break' met het land van herkomst: het is niet zo dat van het ene op het andere moment de loyaliteit van de betrokkene over gaat van het land van herkomst op het nieuwe land, in dit geval Nederland. Er kunnen namelijk meerdere 'loyaliteiten' naast elkaar bestaan, en die kunnen elkaar ook afwisselen, afhankelijk van waar men is en in welke situatie men verkeert;
- hoewel de respondenten geen andere opvattingen lijken te hebben over de grondrechten na de ceremonie lijkt men het gelijkheidsbeginsel wel wat belangrijker te zijn gaan vinden;

- iets meer respondenten geven na de ceremonie aan mee te willen beslissen in Nederland door te stemmen, of zij lijken zich iets bewuster te zijn van hun stemrecht;
- veel van de respondenten participeerden voor de ceremonie al in de Nederlandse maatschappij, daarin is na de ceremonie weinig veranderd. In de situatie van enkele respondenten die voor de ceremonie (bijna) alleen contacten hadden binnen het eigen gezin, of alleen met mensen uit het land van herkomst – een groep die in theorie wel in positieve zin beïnvloed zou kunnen worden – is eveneens weinig veranderd na de ceremonie.

De invloed van de naturalisatieceremonie op veranderingen in verbondenheid

In dit onderzoek worden maar kleine veranderingen in de verbondenheid gesignaleerd. *In hoeverre hebben die veranderingen te maken met de naturalisatieceremonie?*

Het versterkte gevoel er in Nederland bij te horen en de versterkte zelfidentificatie met Nederland waar sommige respondenten op wijzen, zouden wel te maken kunnen hebben met de ceremonie. Sommige respondenten geven dit zelf aan, hun beleving van de ceremonie was erg positief, of ze noemen expliciet aspecten die in de ceremonie aan de orde kwamen. Ook het iets grotere belang dat door sommigen aan het gelijkheidsbeginsel wordt gehecht na de ceremonie zou hiermee te maken kunnen hebben. Het feit dat anderen dit beginsel na de ceremonie juist wat minder vaak noemen, en ook wat minder positief oordelen over de toespraak, kan duiden op een – in dit geval negatieve – invloed van de ceremonie. Het is echter ook mogelijk dat zij hebben ervaren dat er met het verkrijgen van het Nederlanderschap niet veel veranderde in hun maatschappelijke positie, een tegenstelling waar Coutin (2003) in het onderzoek naar de beleving van de naturalisatie in de VS ook op stuitte. Het blijkt moeilijk te bepalen of eventuele veranderingen te maken hebben met het bijwonen en beleven van de ceremonie en het verkrijgen van het Nederlanderschap.

Enkele respondenten lijken zich iets bewuster te zijn geworden van hun stemrecht. Tijdens de nameting geven de respondenten aan nog op dezelfde wijze te participeren in de Nederlandse samenleving als voor de ceremonie. De ceremonie lijkt dus weinig invloed te hebben gehad op hun functionele verbondenheid. De meeste respondenten participeerden al via werk, vrijwilligerswerk of een opleiding. Deze vormen van participatie zijn, meer dan de vrijetijdsbesteding, volgens de respondenten in belangrijke mate van invloed op het zich thuis voelen in Nederland.

Er blijkt zelden een verband te zijn tussen bepaalde achtergrondkenmerken van de respondenten en hun verbondenheid met Nederland.

8.5 Gedragsintenties

Is er na de ceremonie sprake van een verandering van gedragsintenties ten aanzien van participatie in (vrijwilligers)werk, opleiding en sociale contacten en bestuur/politiek?

We hebben op verschillende terreinen de intenties in kaart gebracht van de respondenten om het gedrag voor wat betreft participatie in de samenleving te veranderen.

Meer dan de helft van de respondenten blijkt voornemens te hebben op het gebied van werk, vrijwilligerswerk, opleiding en/of vrije tijd. In veel gevallen lijken die voornemens niets te maken te hebben met het bijwonen van de naturalisatieceremonie: de betrokkenen geven dat zelf aan en zeggen ook vaak dat zij bepaalde intenties al voor de ceremonie hadden. In enkele gevallen lijkt vooral de nieuwe Nederlandse nationaliteit van invloed te zijn op de voornemens van respondenten, zoals het plan om te reizen in de vrije tijd, of het voornemen een betere baan te zoeken. Men verwacht dat dit makkelijker zal gaan met een Nederlands paspoort. Ook het plan om een bepaalde opleiding te volgen heeft soms met het Nederlanderschap te maken.

Wat de sociale contacten betreft geven nogal wat respondenten aan positief te staan tegenover nieuwe contacten. Enkelen hebben het in het bijzonder over meer contact met autochtone Nederlanders. Over het algemeen heeft dit volgens hen niets te maken met de ceremonie en het verkregen Nederlanderschap lijkt evenmin van invloed.

8.6 Slotbeschouwing

De rol van de naturalisatieceremonie in de verbondenheid met Nederland

Volgens de beleidstheorie draagt de naturalisatieceremonie – vooral de toespraak en het afleggen van de verklaring van verbondenheid – bij aan het verwezenlijken van het beleidsdoel: meer verbondenheid met Nederland. De betrokkenen waarderen het over het algemeen zeer wanneer gemeenten werk van de ceremonie maken. Zij zeggen zich hier welkom door te voelen.

Toch is het de vraag in welke mate de naturalisatieceremonie bijdraagt aan bovenstaand beleidsdoel. De ceremonie is maar een beperkt onderdeel van het totale naturalisatieproces. Verder wijzen de resultaten van dit onderzoek uit dat een groot deel van de respondenten al voor de ceremonie emotioneel, normatief en functioneel verbonden lijkt te zijn met Nederland. Het merendeel van de respondenten vindt de Nederlandse grondrechten van belang. Daarbij geven veel respondenten aan zich in Nederland thuis te voelen en het idee te hebben erbij te horen. Zij participeren in de Nederlandse samenleving via (vrijwilligers)werk en opleiding. De meesten voelen zich vooral herkomstlander, maar dit staat, zo blijkt, de zelfidentificatie met Nederland meestal niet in de weg.

Er zijn, tijdens het tweede interview, na het bijwonen van de naturalisatieceremonie, wel wat (kleine) veranderingen in verbondenheid geconstateerd. Sommige respondenten geven aan zich anders te voelen na de ceremonie, en volgens een deel van hen ook *door* de ceremonie: meer Nederlands en meer onderdeel van de Nederlandse maatschappij. Ook lijkt een deel zich meer bewust te zijn van de in Nederland geldende rechten inclusief de nieuw verkregen rechten, mogelijk deels ook doordat deze volgens de respondenten zijn benadrukt tijdens de ceremonie. Tegelijkertijd voelen zij zich ook nog herkomstlander.

In de situatie van de respondenten die voornamelijk omgaan met herkomstlanders of met het eigen gezin heeft de naturalisatieceremonie geen verandering teweeg gebracht.

Uitgaande van bovenstaande resultaten lijkt de naturalisatieceremonie om verschillende redenen dus slechts een zeer beperkte invloed te hebben op de verbondenheid van de nieuwe Nederlanders met Nederland. De gesignaleerde veranderingen in verbondenheid zijn klein. Enkele van deze veranderingen kunnen voor een deel te maken hebben met de beleving van de ceremonie, maar het is zeer de vraag of

de invloed van de ceremonie zo ver reikt dat deze ook (grote) veranderingen in participatie en actief burgerschap teweeg kan brengen, zeker omdat veel van de respondenten aangeven zich al verbonden te voelen met Nederland. De participatie door werk, vrijwilligerswerk, opleiding en vrije tijdsbesteding is – in ieder geval enkele weken na de ceremonie – niet veranderd door het bijwonen ervan. Die periode is erg kort om veranderingen te mogen verwachten, maar ook de gedragsintenties geven geen aanleiding om te veronderstellen dat de ceremonie van invloed is op toekomstige participatie in de samenleving.

Uit het onderzoek blijkt echter wel dat er respondenten zijn die nauwelijks participeren in de maatschappij en die weinig sociale contacten hebben, maar die op vrijwel alle punten aangeven zich emotioneel en normatief verbonden te voelen met Nederland. Voor een aantal van hen geldt dit overigens vooral vanwege contacten met familie en herkomstlandgenoten.

Het onderzoek: kanttekeningen, beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

- Doordat de naturalisatieceremonie landelijk werd ingevoerd en alle naturalisandi en optanten verplicht zijn die bij te wonen, kon er geen vergelijking worden gemaakt tussen (de verbondenheid van) nieuwe Nederlanders die wel een ceremonie bezochten en nieuwe Nederlanders die dat niet deden⁷⁸ en kunnen we de geobserveerde (kleine) verschillen in verbondenheid niet met zekerheid aan het bijwonen van de naturalisatieceremonie toeschrijven.
- De beleving en de visie van de veertig geïnterviewde naturalisandi en optanten betreffende de naturalisatieceremonie en hun verbondenheid met Nederland zijn het uitgangspunt van deze studie. Er heeft geen objectieve meting van de invloed van de ceremonie op concreet gedrag plaatsgevonden. Gevoelens zijn veranderlijk onder invloed van verschillende gebeurtenissen. De verbondenheid die men voelt met de Nederlandse maatschappij en de feitelijke participatie in de maatschappij kunnen veranderen onder invloed van vele verschillende factoren.
- Hoewel is geprobeerd dat te voorkomen (door grondige uitleg van het doel van het onderzoek) is het mogelijk dat er soms sociaalwenselijke antwoorden zijn gegeven tijdens de interviews. Voorafgaand aan het onderzoek gaven sommige (potentiële) respondenten – vooral mensen met asielgerelateerde migratiemotieven – namelijk aan bang te zijn dat het interview een soort test was. Verder viel op dat sommige respondenten zich tijdens het tweede interview kritischer uitten. Hierin kan ook het feit dat de interviewer inmiddels bekend was een rol spelen.
- De vervolginterviews zijn kort na de ceremonie gehouden. Dat heeft het voordeel dat de beleving van de ceremonie vers(er) in het geheugen ligt, maar het maakt het onmogelijk om iets te zeggen over de gepercipieerde of daadwerkelijke impact van de ceremonie op langere termijn. Bovendien vergroot de korte tijd tussen de voor- en de nameting de kans op herinneringseffecten.
- Het is aan te raden toekomstig onderzoek te richten op de betekenis van naturalisatie *in brede zin*, inclusief de voorwaarden voor naturalisatie en de naturalisatieprocedures, waaronder ook de naturalisatieceremonie. Daarbij zouden de langere termijn gevolgen voor verbondenheid en actief burgerschap centraal moeten staan, afgemeten aan concreet gedrag en concrete gedragsveranderingen.

⁷⁸ Ook een vergelijking tussen (de verbondenheid van) respondenten die verschillende ceremonies bijwoonden was niet mogelijk omdat alle ceremonies uit dezelfde vaste onderdelen bestaan.

Summary

Evaluation of the naturalisation ceremony

Background

Since 1 January 2006, all municipalities in the Netherlands are obliged to organise a naturalisation ceremony at least once a year. During this ceremony, new Dutch citizens are awarded the decision on their request for acquiring the Dutch nationality. The holding of a ceremony is intended to enhance the significance of Dutch citizenship for new Dutch citizens. In doing so, it should reinforce the meaning of Dutch citizenship, and the rights and duties that come with it. The ceremony should also express, in a suitable way, connectedness and engagement with the Netherlands. It must contain a certain number of fixed elements: receiving the announcement of the award of Dutch citizenship or the option confirmation⁷⁹, a speech (most often given by the (deputy) mayor) and – since 1 March 2009 – the Declaration of Solidarity, in which new Dutch citizens confirm to respect the fundamental laws of the Kingdom of the Netherlands and the freedoms and rights for which it stands, and promise to fulfil the duties that citizenship entails. The booklet entitled *Welkom* (Welcome) may also be handed out. Individual municipalities are free to decide on the further details of the ceremony itself.

The policy aim of the ceremony is to reinforce connectedness among new Dutch citizens with Dutch society, the final objective being: (the enhancement of) more active citizenship in the sense of participation in the Dutch society. According to the policy theory, which is based on policy documents, the naturalisation ceremony makes a positive contribution to this aim. Key factors in this respect are: receiving the announcement of the award of Dutch citizenship or the option confirmation, the speech and making the Declaration of Solidarity.

Since the Minister of Immigration and Integration had promised an evaluation to the Dutch House of Representatives, the *Monitor Naturalisatieceremonie* [Naturalisation Ceremony Monitor] was set up in 2006 by INDIAC, the Information and Analysis Centre of the Immigration and Naturalisation Service⁸⁰, to monitor the way in which municipalities administer naturalisation ceremonies. In addition, the Research and Documentation Centre (WODC) carried out a research on how people who apply for naturalisation or option perceive the ceremony and the relationship between this perception and their connectedness with the Netherlands.

⁷⁹ A non-Dutch citizen can receive the Dutch nationality by making use of the naturalisation or option procedure. The latter procedure, which is a simpler procedure than the former, is meant for non-Dutch citizens who have been living in the Netherlands for a long time, but who are not born here. A difference between the two procedures is that passing the civic integration exam is a prerequisite for the application of naturalisation. Furthermore, the new Dutch citizen has to give up his original nationality (see Appendix 1, in Dutch).

⁸⁰ In collaboration with the Association of Dutch Municipalities (*Vereniging Nederlandse Gemeenten* or *VNG*), the Dutch Civic Affairs Association (*Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken* or *NVVB*) and the Ministry of Foreign Affairs.

Research questions and methods

The two central research questions were:

- 1 How did the municipalities implement the legislation relating to the naturalisation ceremony in practice?
- 2 How do applicants for naturalisation or option of non-Western origin⁸¹ perceive the naturalisation ceremony, and is it possible to say something about a possible change in their connectedness with the Netherlands due to their attendance at the ceremony?

Answers to these questions are based on two independent researches. The answer to the first question can be found in Part 2 of the report based on the Naturalisation Ceremony Monitor for the years 2006, 2007 and 2008. The monitor contains both quantitative and qualitative data. Data was used from INDIS, the automated information system of the Immigration and Naturalisation Service (IND). Furthermore representatives of Dutch municipalities and Consulates or Embassies were asked to fill out a (digital) questionnaire which contained questions on the organisation and design of the ceremony and their perceptions of the ceremony. Also data were collected on the naturalisation ceremony through participant observation at different municipalities during the 'national naturalisation day' in 2006, 2007 and 2008⁸². Lastly, the first rapport contains information from the Ministry of Justice, which requested *Postbus 51* (an information service which supplies general information related to the legislation of the central Dutch government) to call all municipalities with questions concerning the naturalisation ceremony on the 'national naturalisation day' in 2006.

The second question was explored by the WODC and will be addressed in part 3. The WODC conducted individual face-to-face interviews with 40 people who had made use of the naturalisation or option procedure and who attended a naturalisation ceremony between 1 May 2009 and 31 September 2009. They were interviewed on two separate occasions: a few weeks before and after the ceremony.

The respondents differ strongly in age, social economical background and country of origin. They came to the Netherlands for various reasons: family formation (n=14), family reunification (n=10), asylum (n=8), work (n=3) and study (n=2). Approximately half the respondents have been living in the Netherlands for over ten years (on average 16 years). Half the respondents have completed secondary- or higher education (including vocational training), while one in five has only completed primary education or has had no education at all. According to the interviewers, most of the respondents generally have good language skills,

⁸¹ The need for information about new Dutch citizens with a non-western cultural background was bigger due to the expectation of a relatively larger social distance to the Dutch, in comparison to those with a western background.

⁸² The 'national naturalisation day' was originally set on August 24th. However, due to a low attendance percentage during the summer holidays, it takes place on December 15th since 2008.

Results

Findings from the Naturalisation Ceremony Monitor

Implementation of the naturalisation ceremony by municipalities

The *Naturalisation Ceremony Monitor* shows that the naturalisation ceremony has been adopted by nearly all municipalities. Nearly all awards of Dutch citizenship or the option confirmation are presented during such a ceremony. The attendance percentage at naturalisation ceremonies is high, which is logical, as applicants for naturalisation and option are obliged to attend a naturalisation ceremony since 1 October 2006. The number of ceremonies organised each year by individual municipalities varies. Large municipalities organise ceremonies more often than small ones. At the majority of ceremonies, the mayor or his/her deputy or an alderman holds a speech and presents the awards of Dutch citizenship or the option confirmation⁸³. Most of these ceremonies often go hand in hand with some form of reception or informal gathering, the presentation of documents and the giving out of (a) gift(s). In fewer cases a photo is taken of/with the 'new' Dutch citizens or one of them may hold a speech or engage in a 'Q&A' session. Sometimes, the Dutch national anthem may be sung.

A majority of the municipalities is (very) satisfied with the ceremony in general, and with the aspects such as the organisation of the ceremony, the programme of events, the atmosphere, the response of participants in particular and, in recent years, also the level of attendance. As a result, a number of municipalities, whose numbers have increased with time, do not feel the need to change the way the ceremony is organised, or any of its intrinsic elements.

Besides regular ceremonies, a 'national naturalisation day' is organised once a year. Nearly three quarters of the municipalities held a ceremony on this day. Municipalities that did not, are mainly small. They sometimes choose not to organise a ceremony on this day when there are no awards of Dutch citizenship or the option confirmation to present.

Results from the WODC-research

Naturalisation motives

Most respondents (almost three quarters) have both instrumental (practical and/or legal) and emotional motives for applying for Dutch citizenship. Well over a quarter of all respondents have exclusively instrumental reasons for applying, and not a single respondent has merely emotional reasons. Regarding the instrumental motives, the respondents mention particularly practical motives such as the simplification of travelling abroad with a Dutch nationality. For over half the new Dutch citizens, primarily for those following the naturalisation procedure, legal motives are of importance for applying for a Dutch citizenship. They believe that they are entitled to Dutch citizenship and the rights that go with it, primarily the right to vote. Some also say that they would feel safer and more secure once they have acquired the Dutch citizenship because of the change in their legal status (as they could not be expelled from the Netherlands). The respondents with emotional motives – almost three quarters – are mostly women, those following the naturali-

⁸³ The Declaration of Solidarity was not brought into force during the implementation of the Monitor. This is the reason why it was not yet a fixed element of the naturalisation ceremony at that time.

sation procedure and older applicants (aged 50 and above). Frequently specified emotional motives are the acquisition of the same nationality as other family members, the desire to 'belong' to the Dutch society, and the fact that it seems a logical step given their long period of residence in the Netherlands.

Perception of the ceremony

By and large, the 'new Dutch citizens' interviewed list the same elements in the ceremony as those highlighted by the Naturalisation Ceremony Monitor, plus the making of the Declaration of Solidarity. Three quarters of all respondents claim that the ceremony made them feel welcome. The majority of the respondents are generally positive about the ceremony and its individual elements, namely the speech, making the Declaration of Solidarity and receiving the announcement of the award of Dutch citizenship or the option confirmation. However, there are also respondents who have perceived certain elements of the ceremony in a negative way. These are relatively often well-educated and socio-economically active citizens. They state that their criticism is the result of the (hasty and non-interested) manner of acting by the mayor or municipal official during different elements of the ceremony. Two important elements of the ceremony, the speech and the making of the Declaration of Solidarity, were not understood properly by all respondents because of a lack of concentration on what was being said, language/communication problems or poor sound quality in the room where the ceremony was held. As the respondents remember it, the fundamental rights in the Dutch constitution did not play a major role in the speech. They do report that the right to vote was often mentioned. The majority of the respondents do not know precisely what they were swearing/affirming with the Declaration of Solidarity; some of them found the making of the Declaration of Solidarity less than adequate (garbled or too hasty). Besides this, there were a number of respondents who had difficulties with the making of the Declaration of Solidarity due to language difficulties. Receiving the announcement of the award of Dutch citizenship or the option confirmation was important to many: for nearly half of the respondents it was the highlight of the ceremony. Opinions on the national anthem, sometimes an element of naturalisation ceremonies, are divided. The reception after the ceremony was an element that was generally appreciated, although many did not attend, or, if they did, did not stay long. The expectations that respondents had in advance of the ceremony appear to have played a role in their ultimate evaluation of the specific elements.

Connectedness with the Netherlands and changes herein due to the naturalisation ceremony

Are there indications that the perception of the naturalisation ceremony stimulates the connectedness with the Netherlands? Inspired by the report on national identity by the *Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid* (WRR) (Scientific Council for Government Policy) the term connectedness was operationalized as: 1) emotional connectedness 2) normative connectedness and 3) functional connectedness.

Emotional connectedness appears to be already high among most of the 40 respondents prior to the naturalisation ceremony. Almost all respondents feel 'at home' at national, city and neighbourhood level due to their social contacts – sometimes these are solely contacts with family members or compatriots – and due to their feeling of already being 'integrated'. They feel they are a part of the Dutch society because they play an active part in and contribute to this society. Most respondents feel they are an inhabitant of their place of residence. Apart from mostly identifying with their country of origin, three quarters of all respondents also feel Dutch (self-identification with the Netherlands).

There is a slight positive change in applicants' feelings of being 'at home' in the Netherlands after attending the ceremony. Self-identification with the Netherlands before the ceremony was the lowest of all forms of emotional connectedness, and that was what changed most after the ceremony. Although most respondents still identify themselves mainly with their country of origin, this is not generally seen as an obstacle to self-identifying with the Netherlands.

Although emotional connectedness was thus already high among most respondents, for a number of respondents it increased further after attending the ceremony. It seems that among some respondents, attending the ceremony had a modest role to play in this regard.

Normative connectedness also appeared to be relatively high prior to the ceremonies. Respondents generally subscribe to the fundamental rights and can name all sorts of norms, values, rules and regulations they generally agree with. Little has changed in this regard, after attending the ceremony. If anything, a number of respondents seem to have a deeper understanding of the relationship between these fundamental rights and the prominent role they play in society. A number of respondents are also somewhat more positive about the principle of equality after having attended the ceremony; for some respondents, this may have (partly) something to do with attending the ceremony. Many respondents cite the right to vote as a newly-acquired right, and the right to travel without a visa. For them, these were also among the most significant reasons for applying for a Dutch citizenship; so many respondents already seem to have known a number of rights conferred by acquiring the Dutch citizenship.

Functional connectedness was equally high among the respondents prior to the naturalisation ceremony. The desire to have a stake in the decision-making process within the Dutch society tends to be strong, even before the ceremony. Similarly, most respondents work, do voluntary work or are studying. Most respondents also participate in social activities in their spare time. However, a few respondents mostly spend their time with their family or people from their country of origin. A similarly small number of respondents spend almost all of their time among their own family. They seem to have little functional connectedness with the Netherlands. After having attended the ceremony, there is little change in the number of respondents that want to join in the decision-making process in the Netherlands, although some do seem to have a greater awareness of their right to vote. Respondents' social and economic participation in the society and the social contacts they have, hardly changed after the ceremony.

The new Dutch citizens say to have a range of intentions with respect to work, volunteer work, study and leisure-time activities. These *behavioural intentions* appear, in general, to have little to do with the attendance at the ceremony.

There rarely appears to be a link between specific background characteristics of the respondents and their connectedness with the Netherlands. According to the policy theory, connectedness leads to participation; however, there are some respondents who barely participate in the society socio-economically and have little, if any social contacts, yet they cite their emotional and normative connectedness with the Netherlands on almost all points. In a number of these cases – mainly old women – feel at home because of contacts with family and compatriots from their country of origin.

Applicants tend to appreciate the effort that the municipality makes for such ceremonies, which makes them feel welcome. However, the question remains how significant the role of the ceremony is in stimulating the applicants' bond with the Netherlands. A large number of applicants already expressed their feelings of emotional, normative and functional connectedness with the Netherlands before the ceremony. According to them, this is the result of participation: participation generates contacts, which make a person feel more at home in the Netherlands. Given that this is a qualitative study on a scope that cannot pretend to be representative and which does not include a control group⁸⁴, it is hard to draw any firm conclusions. However, it appears (for a number of reasons) that the naturalisation ceremony has very little influence on the connectedness with the Netherlands. A few changes may have to do with the respondents' perception of the ceremony, but it very much remains to be seen whether the impact of the ceremony can also cause (major) changes in participation and active citizenship, especially because the results of this research show that the connectedness changes little as a result of attending the ceremony. Among the respondents who mainly spend time with people from their country of origin, what makes them feel at home, the ceremony did not lead to any changes in their connectedness.

⁸⁴ Since 1 October 2006 all applicants for naturalisation or option are obliged to attend a naturalisation ceremony.

Literatuur

- Bedem, R.F.A. van den (1993). *Motieven voor naturalisatie: Waarom vreemdelingen uit diverse minderheidsgroepen wel of niet kiezen voor naturalisatie*. Arnhem: Gouda Quint. Onderzoek en beleid 125.
- Brettell, C.B. (2006). Political belonging and cultural belonging: Immigration status, citizenship, and identity among four immigrant populations in a Southwestern city. *American behavioural scientist*, 50(1), 70-99.
- Coutin, S.B. (2003). Cultural Logics of belonging and movement: Transnationalism, naturalization, and U.S. immigrant politics. *American ethnologist*, 30(4), 509-526.
- Crick, B., Brighouse, T., Brown, J.T.E., Coussey, M., Hira, S., et al. (2003). *The New and the Old: The report of the 'Life in the United Kingdom' Advisory Group*. Croydon: Home Office Communication Directorate.
- Groot, G.R. de & Tratnik, M. (2010) *Nederlands nationaliteitsrecht*. Deventer: Kluwer.
- Hart, B. de. (2005). Dubbele nationaliteit: Papiertje of identiteit? *Recht der werkelijkheid*, 26, 31-46.
- Hooghiemstra, E. (2003). *Trouwen over de grens: Achtergronden van partnerkeuze van Turken en Marokkanen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- IND (2010a). *Hoe kunt u Nederlander worden?* Folder op www.IND.nl, mei 2010.
- IND (2010b). *Inburgeringsexamen: Voorwaarde voor naturalisatie*. Folder op www.IND.nl, mei 2010.
- INDIAC (2007a). *Rapport monitor naturalisatieceremonie: Periodieke rapportage van het verloop van de invoering van de naturalisatieceremonie*. Den Haag: Ministerie van Justitie, Immigratie en naturalisatiedienst, INDIAC.
- INDIAC (2007b). *Rapport monitor naturalisatieceremonie: Periodieke rapportage van het verloop van de invoering van de naturalisatieceremonie oktober 2006 tot januari 2007*. Den Haag: Ministerie van Justitie, Immigratie en naturalisatiedienst, INDIAC.
- INDIAC (2008). *Monitor Naturalisatieceremonie: Periodieke rapportage over het verloop van de invoering van de naturalisatieceremonie in 2007*. Den Haag: Ministerie van Justitie, Immigratie en naturalisatiedienst, INDIAC.
- INDIAC (2009). *Monitor Naturalisatieceremonie: Periodieke rapportage over het verloop van de invoering van de naturalisatieceremonie in 2008*. Den Haag: Ministerie van Justitie, Immigratie en naturalisatiedienst, INDIAC.
- INDIAC (2009a). *Tendrapportage naturalisatie, aanvragen en verkrijgen van het Nederlanderschap via naturalisatie en optie 2001-2008*. Den Haag: Ministerie van justitie, Immigratie- en naturalisatiedienst, INDIAC.
- Knop, K. (2001). Relational nationality. In T.A. Aleinikoff & D. Klusmeyer (red.), *Citizenship today: On gender and nationality in international law* (pp. 89-126). Washington: Carnegie Endowment.
- Kurasaki, K.S. (2000). Intercoder reliability for validating conclusions drawn from open-ended interview data. *Field methods*, 12(3), 179-194.
- Levesly, T. (2008). *British citizenship: experience and perceptions. An Edcoms report for the Lord Goldsmith Review secretariat*. Londen: Edcoms.
- Miles, M.B., & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data-analysis: An expanded source book*. Londen: Sage Publications.

- Rutter, J., Latorre, M., & Sriskandarajah, D. (2008). *Beyond naturalisation: Citizenship policy in an age of super mobility: A research report for the Lord Goldsmith Citizenship Review*. Londen: Institute for Public Policy Research (IPPR).
- Sheeran, P. (2002). Intention-behavior relations: A conceptual and empirical review. *European review of social psychology*, 12, 1-36.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2007). *Identificatie met Nederland*. Den Haag/Amsterdam: WRR/Amsterdam University Press.

Bijlage 1 Samenstelling begeleidingscommissie

Voorzitter

Dhr. prof. dr. H. Dekker Faculteit Sociale wetenschappen, Universiteit
Leiden

Overige externe leden (op persoonlijke titel)

Mw. mr. dr. B. de Hart Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Radboud
Universiteit Nijmegen

Dhr. dr. O. Verkaaik Faculteit der Maatschappij- en
Gedragwetenschappen, Universiteit van
Amsterdam

Leden vanuit het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM)

Dhr. drs. B. de Nennie Directie Inburgering en Integratie

Bijlage 2 Optie en naturalisatie

Er zijn, behalve door geboorte of erkenning (van rechtswege) twee manieren om het Nederlanderschap te verkrijgen: via optie of via naturalisatie.⁸⁵ Zowel naturalisandi als optanten zijn verplicht de naturalisatieceremonie bij te wonen, en de verklaring van verbondenheid af te leggen, maar voor het overige verschillen de voorwaarden en de procedure die een naturalisandus en een optant moeten doorlopen.

Optie

De optie is van oudsher een middenweg tussen het verkrijgen van het Nederlanderschap van rechtswege en naturalisatie, waarbij de optiegerechtigde zelf beslist of hij al dan niet Nederlander wil worden. Met de wijzigingen d.d. 1 april 2003, die onder andere betekenen dat er een bevestiging van een bevoegde autoriteit nodig is, is de optieregeling in feite een soort vereenvoudigde naturalisatie geworden (De Groot & Tratnik, 2010).

Onder de oude Rijkswet op het Nederlanderschap kwamen twee groepen in aanmerking voor de optieregeling: de zogenaamde tweede generatie migranten die altijd in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba hebben gewoond en de aldaar geboren staatlozen. De in 2003 met de herziening van de Rijkswet op het Nederlanderschap ingevoerde optieregeling is ruimer in het toekennen van optierechten. Vreemdelingen die niet in Nederland zijn geboren, maar wel al lang in Nederland verblijven en bepaalde groepen oud-Nederlanders (die de Nederlandse nationaliteit hebben gehad) kunnen via optie het Nederlanderschap verkrijgen (INDIAC, 2009a). Om in aanmerking te komen voor optie moet een kandidaat voldoen aan één van de volgende voorwaarden:

- meerderjarig zijn, in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba geboren zijn en aldaar sinds zijn geboorte onafgebroken wonen met een geldige verblijfsvergunning, of
- in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba geboren zijn; minimaal drie jaar onafgebroken met een geldige verblijfsvergunning in Nederland gewoond hebben én vanaf zijn geboorte staatloos zijn, of
- meerderjarig zijn en in Nederland wonen vanaf het bereiken van de leeftijd van vier jaar, met een geldige verblijfsvergunning, of
- meerderjarig zijn, 'oud-Nederlander' zijn en tenminste één jaar in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba gewoond hebben op basis van een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd of een verblijfsvergunning voor een niet-tijdelijk verblijfsdoel, of
- tenminste drie jaar getrouwd zijn met een Nederlander en tenminste vijftien jaar onafgebroken legaal in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba hebben gewoond, of
- 65 jaar of ouder zijn en vijftien jaar onafgebroken legaal in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba hebben gewoond, of
- minderjarig zijn, door een Nederlander als kind erkend zijn, en minimaal drie jaar onafgebroken onmiddellijk voorafgaand aan de verklaring verzorgd en opgevoed zijn door deze Nederlander. De kandidaat is nog geen Nederlander van rechtswege, door erkenning of door gerechtelijke vaststelling van het vaderschap, of

⁸⁵ Het Nederlanderschap wordt formeel verleend door de Koningin.

- minderjarig zijn, en door een Nederlandse rechterlijke beslissing of bij zijn geboorte van rechtswege onder het gezamenlijke gezag zijn komen te staan van een niet-Nederlandse vader of moeder en een ander die Nederlander is, mits hij na het instellen van dat gezag gedurende een onafgebroken periode van minstens drie jaar verzorgd en opgevoed is door deze Nederlander en hij niet woont in het land waarvan hij onderdaan is.

Een *optant* legt bij de gemeente waar hij woonachtig is⁸⁶ een optieverklaring af. In de optieverklaring maakt deze niet-Nederlander kenbaar dat hij of zij opteert voor het Nederlanderschap. De burgemeester (of Nederlandse vertegenwoordiging in het buitenland) beslist over de optieverklaring. De verklaring moet schriftelijk worden afgelegd en de bevoegde ambtenaar voert een openbare ordetoets uit. De optant moet kunnen aantonen steeds in het bezit te zijn geweest van een geldig verblijfsdocument. Bij een positieve beslissing moet de verzoeker de naturalisatieceremonie bijwonen en de verklaring van verbondenheid afleggen voordat hij Nederlander kan worden. Bij optie worden geen inburgeringseisen gesteld. Aangenomen wordt dat wie voor de optieregeling in aanmerking komt, voldoende is ingeburgerd. Anders dan bij naturalisatie bestaat bij optie, vanuit Nederland, geen verplichting om afstand te doen van de oorspronkelijke nationaliteit. Verder zijn de kosten van optie lager dan die van naturalisatie. De optieprocedure duurt maximaal dertien weken. De termijn kan één keer met ten hoogste dertien weken verlengd worden.

Naturalisatie

Wie niet in aanmerking komt voor de optieprocedure, kan naturalisatie aanvragen. Iemand komt in aanmerking voor naturalisatie als hij aan alle onderstaande voorwaarden voldoet:

- meerderjarig zijn, en
- er zijn geen bedenkingen tegen diens verblijf voor onbepaalde tijd in Nederland, en
- minimaal vijf jaar onafgebroken met een geldige verblijfsvergunning in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba wonend (zie voor de uitzonderingen op deze eis IND, 2010b), en
- voldoende ingeburgerd zijn, en Nederlands kunnen spreken, lezen en verstaan. Dit moet worden aangetoond door een inburgeringsexamen te behalen (op A2-niveau). Bij bezit van bepaalde diploma's of certificaten behaald aan een Nederlandstalige opleiding hoeft het inburgeringsexamen niet te worden afgelegd (IND, 2010b).

Het gaat in het voorgaande telkens om het direct voorafgaand aan het verzoek tot en met de naturalisatieceremonie, hebben van een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd of een verblijfsvergunning voor een niet-tijdelijk doel, zoals gezinshereniging of arbeid in loondienst. Bij een verblijfsvergunning met een verblijfsdoel van tijdelijke aard – bijvoorbeeld voor een studie of medische behandeling – kan niet genaturaliseerd worden.

Kinderen tot en met 15 jaar met een verblijfsvergunning met een verblijfsdoel van niet-tijdelijk aard, die permanent in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba

⁸⁶ Of, in geval van woonplaats buiten Nederland, Het Kabinet Gevolmachtigd Minister Nederlandse Antillen, het Kabinet Gouverneur Aruba of de Nederlandse consulaire vertegenwoordiging.

wonen, kunnen meegenaturaliseerd worden. Kinderen van 16 en 17 jaar moeten in het bezit zijn van een geldige verblijfsvergunning met een verblijfsdoel van niet-tijdelijke aard, tenminste drie jaar permanent in Nederland wonen, en niet veroordeeld mogen zijn geweest in verband met het plegen van een misdrijf. Als minderjarige kinderen niet met hun ouders zijn meegenaturaliseerd, kunnen zij op verzoek van hun ouders alsnog de Nederlandse nationaliteit krijgen. Ook kinderen van ouders die via optie Nederlander zijn geworden, kunnen Nederlander worden onder bepaalde voorwaarden. Een kind van 16 jaar of ouder moet zelf instemmen met het verkrijgen van het Nederlanderschap.

Het naturalisatieverzoek wordt ingediend bij de gemeente waar de niet-Nederlander staat ingeschreven.⁸⁷ Het bevoegde bestuursorgaan verzamelt de relevante documenten en voert onderzoek uit (ondermeer het vaststellen van de identiteit en het nagaan van justitiële antecedenten). Het complete dossier wordt met een advies over al dan niet inwilliging van het verzoek doorgestuurd naar de IND. De IND beslist over de ingediende verzoeken. Na naturalisatie moet afstand gedaan worden van de oorspronkelijke nationaliteit, mits de wetgeving van het herkomstland dit mogelijk dan wel noodzakelijk maakt en de genaturaliseerde niet in aanmerking komt voor vrijstelling van de afstandsplicht. Dit laatste is het geval als iemand getrouwd is of de geregistreerde partner is van een Nederlander; minderjarig is; in het bezit is van een verblijfsvergunning asiel; als iemand in Nederland, de Nederlandse Antillen, of Aruba geboren is en daar woont op het moment dat het verzoek om naturalisatie wordt ingediend; als iemand voor het achttiende levensjaar vijf jaar of langer aaneengesloten in Nederland, de Nederlandse Antillen of Aruba heeft gewoond; als een hoog bedrag betaald moet worden om afstand te kunnen doen van de huidige nationaliteit; of als iemand bepaalde rechten verliest, bijvoorbeeld erfrecht of militaire dienst moet vervullen of moet afkopen, voordat hij afstand kan doen van zijn nationaliteit (IND, 2010a).

De procedure voor naturalisatie duurt maximaal 12 maanden. De beslissing kan ten hoogste tweemaal zes maanden worden aangehouden.

⁸⁷ Of, in geval van woonplaats buiten Nederland, een in de voorgaande voetnoot genoemd bestuursorgaan.